

Hva ga demokratiet?

*En casestudie av malawiske kvinners syn på forholdet mellom
fattigdom og demokrati.*

Lill Marie Ulvær

Hovedoppgave ved Institutt for Statsvitenskap, Universitetet i Oslo

Våren 2003

Innhold

INNHold	I
LISTE OVER TABELLER, FIGURER OG KART	III
TABELLER	III
FIGURER	III
KART	III
FORORD	IV
FORKORTELSER	V
LOKALE UTTRYKK	V
KART OVER MALAWI	VI
1. INNLEDNING	1
1.1 FORMÅL MED STUDIET	1
1.2 HISTORISK OVERSIKT	3
1.3 DET MALAWISKE SAMFUNNET OG KVINNENS ROLLE	7
1.4 FATTIGDOM I MALAWI	11
1.5 OPPGAVENS DISPOSISJON	12
2. FATTIGDOM	14
2.1 KONVENSJONELLE DEFINISJONER	14
2.2 DELTAKENDE DEFINISJONER	19
2.3 FEMINISERING AV FATTIGDOM	22
2.4 DEFINISJONER PÅ FATTIGDOM I MALAWI	23
2.5 OPERASJONALISERINGER	28
2.6 OPPSUMMERING	30
3. DEMOKRATI	31
3.1 DEMOKRATIBEGREPET	31
3.2 DEMOKRATI OG ØKONOMISK VEKST	36
3.3 DEMOKRATI OG FATTIGDOMSBEKJEMPELSE	37
3.4 KVINNER OG DEMOKRATI	39
3.5 DEMOKRATI I AFRIKA	41
3.6 DEMOKRATI OG FATTIGDOMSBEKJEMPELSE I AFRIKA	45
3.7 DEMOKRATI I MALAWI	47
3.8 OPERASJONALISERINGER	49
3.9 OPPSUMMERING	49

4.	METODE	51
4.1	PRESENTASJON AV CASET	52
4.2	FELTSTUDIER I UTVIKLINGSLAND	60
4.3	KVALITATIVE INTERVJUER	63
4.4	OPPSUMMERING.....	66
5.	KVINNENE OM FATTIGDOM.....	68
5.1	KVINNER I ZOMBA OG KASUNGU OM FATTIGDOM	68
5.2	KVINNENES SYN I FORHOLD TIL KONVENSJONELLE DEFINISJONER.....	75
5.3	KVINNENE I FORHOLD TIL DELTAKENDE DEFINISJONER.....	77
5.4	FEMINISERING AV FATTIGDOM	79
5.5	REGJERINGENS SYN PÅ FATTIGDOM, SAMMELIGNET MED KVINNENES	80
5.6	OPPSUMMERING.....	83
6.	KVINNENE OM DEMOKRATI	84
6.1	HOLDNING TIL DEMOKRATI I MALAWI.....	84
6.2	KVINNENE OM DEMOKRATI.....	86
6.3	HVA SLAGS DEMOKRATI ØNSKER KVINNENE?	95
6.4	OPPSUMMERING.....	98
7.	KVINNENES OPPLEVELSE AV TIDEN ETTER 1994	99
7.1	ENDRINGER I FATTIGDOM	99
7.2	MULIGE ÅRSAKER TIL MANGLENDE FATTIGDOMSREDUKSJON.....	114
7.3	OPPSUMMERING.....	124
8.	KONKLUSJON	125
	KILDELISTE.....	131

Liste over tabeller, figurer og kart

Tabeller

Tabell 1: Politisk lojalitet i regionene 1999	53
Tabell 2: HDI og HPI for Zomba og Kasungu	54
Tabell 3: Nøkkelinformasjon om kvinner i Zomba	56
Tabell 4: Tilgang på jord, kvinnene i Zomba	57
Tabell 5: Politisk lojalitet i Zomba	58
Tabell 6: Nøkkelinformasjon om kvinner i Kasungu	59
Tabell 7: Tilgang på jord, kvinnene i Kasungu	59
Tabell 8: Politisk lojalitet i Kasungu	60
Tabell 9: Viktige helseindikatorer for kvinnene	105
Tabell 10: Kvinnens deltakelse i beslutningstaking	110

Figurer

Figur 1: Administrativ inndeling i Malawi	7
---	---

Kart

Kart over Malawi	vi
------------------	----

Forsidefoto: *Gruppediskusjon i Zomba 2002*, Lill Marie Ulvær

Forord

Denne oppgaven er først og fremst dedikert alle kvinnene i Malawi som ga meg av sin dyrebare tid, åpnet sine hjem for meg og fortalte meg om sine liv. Disse stolte, sterke kvinnene som tross fattigdom og sårbarhet makter å holde humøret og pågangsmotet oppe. Det er disse kvinnene jeg ønsker å gi en stemme gjennom min oppgave og det er disse jeg står i størst takknemmelighetsgjeld til. De gjorde mitt opphold i Malawi til en fantastisk, spennende, utfordrende og tankevekkende reise.

Dernest vil jeg takke andre i Malawi som gjorde mitt feltarbeid til en uforglemmelig opplevelse. Dette er menneskene i Malawi generelt, og noen som bør nevnes spesielt; Mrs. Makina og hennes familie, Loyce Chimkwasa, Mr. Kamwanja, Mr. Masangano, Jacqueline Lupanga og hennes familie, Felix, medarbeidere i NASFAM sentralt og i Zomba, mine gode medhjelpere i Kasungu som må være anonyme, Arild Skåra og Irene Wenaas Holte.

Takk til Nordiska Afrikainstitutet for oppholdet der, og til forskerne der for interessante innspill. Takk også til Lars Rudebeck og Per Strand ved Universitetet i Uppsala for verdifulle kommentarer tidlig i skrivefasen.

I Norge er det særlig min dyktige, utholdende og nøyaktige veileder, Dan Banik, som fortjener en stor takk. Videre vil jeg takke ansatte, forskere og studenter ved Senter for Utvikling og Miljø, for å ha gitt meg et inspirerende faglig og sosialt miljø. Takk til Ann Christin, Ingunn og Solveig for innspill til utkast av oppgaven. En spesiell takk til Ragnhild og Heidi for hjelp i innspurten.

Ellers vil jeg takke familie, svigerfamilie og venner som har trodd på meg, oppmuntret meg og lyttet til meg. Takk til Mathias som alltid hadde klem og kos når jeg var sliten! Takk til David for all kjærighet og tålmodighet!

Lill Marie Ulvær

April 2003

Forkortelser

ADMARC:	Agricultural Development and Marketing Corporation
AFORD:	Alliance for Democracy
BNP:	Brutto Nasjonalprodukt
EPA:	Extension Planning Area
GOM:	Government of Malawi
HDI:	Human Development Index
HIV/AIDS:	Human Immunodeficiency Virus/Acquired Immune Deficiency Syndrome
HPI:	Human Poverty Index
MCP:	Malawi Congress Party
MK:	Malawisk Kwacha
MDHS:	Malawi Demographic and Health Survey
MHDR:	Malawi Human Development Report
MP:	Member of Parliament
NAC	Nyasaland African Congress
NASFAM:	National Association for Small Farmers in Malawi
NGO:	Non Governmental Organization
PAP:	Poverty Alleviation Program
PRSP:	Poverty Reduction Strategy Paper
RRA	Rapid Rural Appraisal
SAP:	Structural Adjustment Politics
TA:	Traditional Authorities
UDF:	United Democratic Front
UNAIDS:	Joint United Nation Program on HIV/AIDS
UNDP:	United Nations Development Program
USD:	United States Dollar
QUIM:	Qualitative Impact Monitoring of Poverty

Lokale uttrykk

Chewa	etnisk gruppe i Malawi
Chichewa:	språk i Malawi, særlig i sentralregionen
Chitenje:	tøystykke som kvinnene bruker utenpå klærne
Chinyanja	språk i Malawi, særlig i den sørlige regionen
Ganyu:	tilfeldig arbeid, for eksempel å jobbe på andres jord
Kwacha:	malawisk myntenhet
Matipati:	flerparti
Mbumba:	den matrilineære gruppen av kvinner/søstere eller samfunn
Nkhoswe:	beskytter av <i>mbumba</i> eller ekteskapsrådgiver
Nyanja	etnisk gruppe i Malawi
Ufulu:	frihet
Ulemu:	respekt
Yao	etnisk gruppe i Malawi

Kart over Malawi

Kilde: <http://www.infoplease.com/atlas/country/malawi.htm>

Jeg gjorde intervjuer på landsbygda mellom Kasungu og Nkhokota, og sørøst for Zomba.

---

1. Innledning

1.1 Formål med studiet

Etter den kalde krigens slutt ble det lagt press på de afrikanske landene fra vestlige donorer og internasjonale finansinstitusjoner om å gjennomføre demokratiske reformer og godt styresett.¹ Man fikk samtidig et omfattende press innenfra, med ønske om politiske endringer. Bak presset lå en oppfatning om at demokrati ikke bare er et gode i seg selv, men også har potensial til å bedre økonomien i de fattige landene og bekjempe fattigdommen blant de fattigste. Forventningene til demokratiets evne til å bekjempe fattigdommen var stor da svært mange afrikanske land innførte formelt demokrati på 1990-tallet. Det er imidlertid uenighet blant forskere om demokrati generelt, og liberalt demokrati spesielt, i det hele tatt er bedre til å redusere fattigdom enn andre styreformere.

Derfor ønsker jeg å se nærmere på forholdet mellom demokrati og fattigdom i afrikansk kontekst, ved å bruke Malawi i sørlige Afrika som case. Malawi har vært et formelt demokrati siden 1994, men utbredelsen av fattigdommen er fortsatt omfattende. I tillegg er ulikheten mellom fattig og rik svært stor. Det kan pekes på mange ulike årsaker til dette, blant annet HIV/AIDS, miljøforringelse og internasjonale faktorer. På grunn av oppgavens omfang er det nødvendig å avgrense problemstillingen slik at den blir mulig å håndtere.

I oppgaven skal jeg undersøke hvordan fattige kvinner på landsbygda opplever demokrati og fattigdom, og se på endringer i fattigdommen etter innføringen av demokrati i Malawi i 1994. Hva er kvinnenenes opplevelse av demokratiets evne til å bekjempe fattigdom i Malawi, og hvordan kan deres opplevelser forstås og forklares? Jeg vil her fokusere på kvinner som er alene om ansvaret for husholdningen, såkalt ”kvinnelede” husholdninger, på landsbygda. Når jeg velger å fokusere på kvinner

---

¹ Godt styresett ble lansert av Verdensbanken for første gang i 1989 i rapporten "Sub-Saharan Africa: From crisis to sustainable growth". Begrepet har blitt tillagt mange betydninger etter dette, men oftest snakker man om en stat som respekterer folks sivile rettigheter, og som ikke er korrumpert, men ansvarlig, effektiv og gjennomsluktig.

er det fordi kvinner tradisjonelt har vært utelukket fra innflytelse på politiske avgjørelser og at det av den grunn vil være spesielt interessant å se om innføringen av formelle demokratiske rettigheter har endret på dette og satt kvinnene i stand til å kjempe for en ønsket politikk. I tillegg er kvinner svært ofte blant de fattigste gruppene i utviklingsland og det vil derfor være av interesse å se om deres situasjon har endret seg etter 1994. Det er viktig å undersøke på lokalnivå hvordan fattigdom og demokrati defineres og oppleves av de fattige kvinnene selv. Videre er dette viktig for å avdekke om formelle rettigheter har endret på maktstrukturene lokalt, slik kvinnene opplever det. De lokale maktstrukturene er med på å bestemme hvordan kvinnene kan benytte de formelle rettighetene til å oppnå innflytelse. I oppgaven vil i all hovedsak kvinnes egne fortellinger danne grunnlaget for å besvare problemstillingen. Jeg vil forsøke å besvare følgende spørsmål:

- Hva forstår kvinnene med fattigdom i den konteksten de lever i på den malawiske landsbygda?
- Hva forstår kvinnene med begrepet demokrati? Har de et instrumentelt syn på demokrati², eller legger de vekt på de sivile og politiske rettighetene som kjernen i demokratiet og ser på demokratiet som et gode i seg selv? Hva mener kvinnene om demokratiets muligheter til å redusere fattigdommen blant dem? Hvilke forventninger, om noen, hadde de til demokratiet i 1994? Deltar de i demokratiske beslutningsprosesser?
- Hvordan har kvinnene opplevd fattigdommen etter at demokratiet ble innført, og på hvilke måter kan endringer eller manglende endringer i denne ha noe å gjøre med innføringen av demokrati i Malawi?

Problemstillingene er viktig i og med at de afrikanske landene har opplevd en bølge av demokratiseringsreformer på 1990- tallet, samtidig som de fortsatt er blant verdens fattigste land. Hva slags muligheter ligger i demokratiet for de fattigste befolkningsgruppene? Har det noe å si hva slags type demokrati landene innfører?

---

² At demokratiet kan være et middel til bedre sosiale tjenester og økonomisk fordeling (Olukoshi 1998:17).

1.2 Historisk oversikt

Malawi er et lite land, som strekker seg over knappe 118.000 kvadratkilometer i det sørlige Afrika. Innbyggertallet antas å være ca 11 millioner. Landet ligger inneklemt mellom Zambia, Tanzania og Mosambik og har ingen grense til havet. Det har imidlertid Lake Malawi, som dekker ca 20 % av landet og som gir befolkningen tilgang på fiskeressurser (Toftkær Larney 2001:7).

*Kolonitiden*³

Malawi ble britisk koloni i 1891, under navnet Nyasaland British Protectorate. Landet har ikke mineralressurser, og befolkningen fungerte i stor grad som arbeidskraft for de andre koloniene i det britiske imperiet (ibid.: 2001:40). Administrasjonen var bygd opp rundt to formål; å kontrollere folket og å sørge for økonomisk gevinst for kolonimakten. Under kolonitiden ble Malawi delt inn i tre administrative regioner: (1) den sørlige regionen (2) sentralregionen og (3) den nordlige regionen. Befolkningen ble tvunget inn i pengeøkonomien slik det gagnet kolonimyndighetene, og tvangsarbeid på plantasjonene var vanlig (Grauers m.fl 1997:9).

I 1944 ble frigjøringsbevegelsen Nyasaland African Congress (NAC) grunnlagt, med selvstendighet som sitt hovedmål. Utover på 1950 tallet så man økt motstand og en radikalisering av opposisjonen mot engelskmennene.⁴ NAC ble erklært ulovlig av kolonimakten i 1959, og alle lederne ble arrestert. Samme år så en ny organisasjon dags lys, Malawi Congress Party, som skulle vise seg å ta over all makten da landet ble selvstendig i 1964 (ibid.: 1997:11).

Malawi under Banda

Fra 1966 til 1993 var Malawi en erklært ett-parti stat under ”livstidspresidenten”

---

³ At den historiske fremstillingen begynner med kolonitiden er ikke et uttrykk for at Malawi ikke har noen historie før denne, men at jeg på grunn av oppgavens omfang måtte nøye meg med de historiske begivenhetene som er av størst betydning for min oppgave.

⁴ Opposisjonen hadde forholdt seg relativt rolig siden det såkalte Chilembweopprøret i 1915. For en beskrivelse av dette opprøret, se Phiri (1999). Chilembwe har status som nasjonalhelt i Malawi i dag.

Kamuzu Hastings Banda.⁵ Under Banda ble de administrative regionene fra kolonitiden beholdt og forsterket. Han kom selv fra sentralregionen og tilhørte chewafolket. Det er den største befolkningsgruppen i Malawi og har sin hovedvekt i sentralregionen. Under Banda fant det sted en "chewaisering" av malawisk kultur, det vil si at chewakultur ble gjort synonymt med malawisk kultur, på bekostning av de andre etniske gruppene i landet (Kaspin 1995:604-608). I tillegg brukte Banda politiske og økonomiske midler til å fremme sentralregionen på bekostning av den sørlige og den nordlige regionen. At Banda valgte å satse på befolkningsgruppen chewa som sine lojale undersåtter kan også skyldes at han adopterte engelskmennenes stereotype bilde av de ulike befolkningsgruppene, der chewaene ble fremstilt som lite ambisiøse og lette å kontrollere. De andre befolkningsgruppene hadde, i følge engelskmennene, vist seg vanskeligere å kontrollere (ibid.:605). Banda trengte lojale undersåtter for å kunne holde kontroll over landet. Alt dette var med på å skape en etnisk bevissthet og en regional bevissthet, som man finner igjen i Malawi i dag.

Økonomisk overtok Banda i 1964 et land som var tappet for ressurser og hvor det var investert svært lite i infrastruktur. Man kan si at Banda fulgte opp kolonimaktens mål om kontroll og økonomisk gevinst, forskjellen var at den som nå skulle tjene på systemet var ham selv og kretsen rundt ham. Banda opprettholdt britenes system med indirekte styre, og sørget for gode relasjoner til de tradisjonelle høvdingene (Grauers m.fl 1997:14). Mamdani (1996:6) kaller dette "institusjonell segregering". Selv om Mamdani ikke skriver spesielt om Malawi, er hans begreper nyttige for å illustrere situasjonen som oppsto i Malawi under kolonitiden og videre under Banda. De tradisjonelle institusjonene skulle beholdes som separate institusjoner, men høvdingene og de tradisjonelle beslutningsstrukturene skulle underordnes kolonimakten og arbeide for deres interesser. Disse strukturene ble ikke endret da Banda overtok makten. Han reproduiserte i stedet det gamle systemet til

---

⁵ Endringer i konstitusjonen gjorde at Banda ble utnevnt til livstidspresident i 1971. Disse endringene ble ratifisert av parlamentet, som var fullstendig under kontroll av presidentens parti Malawi Congress Party.

---

egen fordel (Grauers m.fl 1997:14).⁶

Banda var tilhenger av markedsøkonomi. I motsetning til hos mange andre afrikanske ledere finner man ikke noe sosialistisk tankegods i hans politiske ideologi. Likevel var den statlige innflytelsen på økonomien stor. Til tross for at Banda tilsynelatende skulle satse på småbøndene, var det plantasjene som i realiteten fikk oppmerksomheten. For bøndene ble ikke forskjellen fra kolonitiden så stor. Fortsatt fikk ikke bøndene bestemme selv hva de skulle produsere og hvem de kunne selge til, noe som førte til stor grad av ensretting av jordbruket.⁷ Infrastruktur og servicetilbud ble bygd ut med tanke på plantasjene, ikke småbøndene (Grauers m.fl 1997:14).

I årene 1965 til 1979 styrket den malawiske økonomien seg, med en gjennomsnittlig vekst i BNP på 6 %. Men de internasjonale endringene i råvare prisene på slutten av 1970 tallet rammet Malawi hardt. Landet opplevde en økonomisk krise i perioden 1979-81. Fra 1982 gjennomførte myndighetene flere strukturtilpasningsprogram etter råd fra IMF og Verdensbanken. Dette klarte imidlertid ikke å sette fart på økonomien, og situasjonen forverret seg på grunn av tørke på begynnelsen av 1990-tallet (ibid.:15). Det har også blitt hevdet at strukturtilpasningsprogrammene ble ekstra belastende for de fattige, særlig for kvinner og barn, fordi programmene krevde reduserte offentlige utgifter i sosiale tjenester rettet mot disse gruppene (Chinsinga 2002:30). Kravet om markedsliberalisering av jordbruket, som er den viktigste sektoren for fattige i Malawi, gjorde videre situasjonen vanskeligere for de fattige gjennom fjerning av subsidier og nedleggelse av mange av de statlige innkjøpsordningene som hadde sikret bøndene et sted å selge overskudd til en fast pris (ibid:31). 80 % av befolkningen bodde fortsatt på landsbygda og livnærte seg som småbrukere eller plantasjearbeidere i 1994.

---

⁶ Mamdani (1996) peker på dette som en av hovedårsakene til at demokratiet ikke fungerer i de tidligere koloniene, selv når det er demokrati formelt sett.

⁷ Det har blitt pekt på at denne ensrettingen forverrer den pågående sultkatastrofen i Malawi. Man mener å kunne spore dette tilbake til kolonitiden og Bandas regime. For en tilnærming til den pågående sultkatastrofen, se Stambuli (2002), som tar for seg jordbrukspolicy i Malawi fra 1960-tallet og fremover.

En ny tid

Banda styrte Malawi inntil 1993, da folket avgjorde ved en folkeavstemming å innføre flerpartivalg. Kravet om demokratisering var en kombinasjon av press fra grupper i befolkningen om bedre fordeling og politisk frihet, og samtidig et krav fra donorer om respekt for menneskerettigheter og godt styresett (Grauers m.fl 1997:19). Kirken spilte en viktig rolle i denne demokratiseringsprosessen.⁸ Det såkalte "pastoral letter", som ble lest opp i alle de katolske kirkene under en gudstjeneste 8. mars 1992⁹, blir oftest nevnt som en utløsende faktor for kravet om demokratiske reformer. Brevet inneholdt sterk kritikk av Bandas regime. Etter dette begynte også andre grupper å åpent motarbeide Banda, blant annet United Democratic Front (UDF) og Alliance for Democracy (AFORD). Likevel er det lite trolig at Banda hadde gitt slipp på kontrollen hvis ikke kravet om demokratisering også hadde kommet fra bilaterale og multilaterale donorer. Slutten på den kalde krigen og apartheid i Sør-Afrika gjorde at Banda mistet sine eksterne støttespillere, som hadde sett han som en motvekt til sosialismen i mange afrikanske land. Bistanden ble frosset i en periode, og kravene til politisk liberalisering økte. Man kan undre seg over at presidenten ga såpass lett etter for presset, men noen peker på at dette kan henge sammen med hans tanker om seg selv som "nkhoswe"¹⁰ nummer en" for folket og at han undervurderte opposisjonen (Grauers m.fl 1997:21). Banda og hans parti Malawi Congress Party (MCP) måtte se seg slått ved valget, som ble avholdt i 1994. Den nyvalgte presidenten, Bakili Muluzi, og hans parti UDF vant valget til parlamentet, dog uten rent flertall.

Det er i dag tre store partier i Malawi. Disse er UDF, MCP og AFORD. Partiene har sin velgerstøtte i henholdsvis den sørlige, den sentrale og i den nordlige

---

⁸ For en gjennomgang av kirkens rolle i demokratiseringsprosessen i Malawi, se Nzunda og Ross (1995).

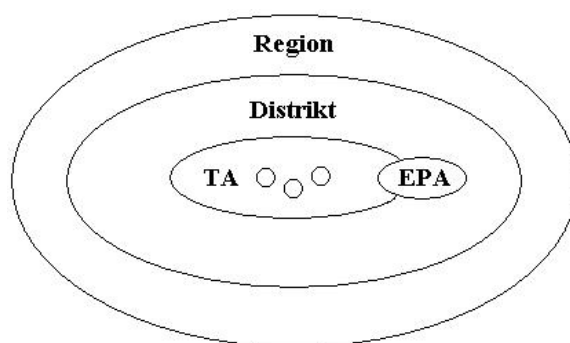
⁹ Dette skrevet var den første åpne protesten mot Banda siden han tok over makten i Malawi (Posner 1995:136). Skrevet kritiserte regjeringen for den økonomiske situasjonen i landet og det økende gapet mellom fattig og rik. Det var i tillegg også en kritikk av manglende politiske og sivile rettigheter i Malawi. Målet var å stoppe spredningen av fattigdommen, og gi befolkningen økonomiske og politisk rettigheter (van Dijk 2000). Skrevet var tolv sider langt og ble trykket i 16 000 eksemplarer, som ble distribuert og lest opp i alle de katolske kirkene denne søndagen i mars 1992 (Grauers et. al 1997:18).

¹⁰ *Nkhoswe* betyr beskytter av den matrilineære gruppen av kvinner/søstre, kalt *mbumba*. *Nkhoswe* i landsbyen er en onkel eller mannlig eldre slektning av kvinnen, som fungerer som beskytter og ekteskapsrådgiver. *Mbumba* kan også bety samfunn på chichewa. I den betydningen blir *nkhoswe* beskytter av hele samfunnet (Ribohn 2002).

regionen.¹¹ På tross av en utvikling med flere partier, bemerker Englund (2002:12) at den eneste forskjellen mellom partiene er deres regionale og til dels etniske tilhengerbase, mens de politisk er nesten identiske. De er alle tilhengere av liberalisme, både politisk og økonomisk, og det finnes lite forskjeller i verdier og mål.

Hver av de tre regionene er delt inn i distrikter (24 totalt), som igjen er delt inn i Traditional Authorities (TA) (205 totalt). Utnevelser i TA er presidentens oppgave. Den minste administrative enheten er landsbyen (Mvula og Kakhongwa 1997: 16). I tillegg er distriktene også delt inn i Extension Planning Areas (EPA) (ca 180), en inndeling som jordbruksdepartementet bruker for utviklingsaktiviteter. En EPA kan bestå av en eller flere TA (Spring 1995:57) (se figur 1).

Figur 1: Administrativ inndeling i Malawi

Politisk har man to nivåer: det sentrale nivå og distriktsnivå. Den administrative inndelingen blir sentral når jeg senere redegjør for valg av informanter, mens den politiske inndelingen er relevant for spørsmålet om demokrati og demokratiske reformer i Malawi.

1.3 Det malawiske samfunnet og kvinnens rolle

Det er ikke lett å si noe generelt om kultur. Kultur er ikke statisk og er heller ikke homogen. I tillegg kan kultur lett misbrukes til politiske formål¹², noe som har vært tilfelle i Malawi ved at Banda utnyttet chewakulturen og språket til å undertrykke og

¹¹ I den nordlige regionen har AFORD 85 %, MCP 12 % og UDF 3 % av representantene. I sentralregionen har AFORD 1,4 %, MCP 75 % og UDF 22 % av representantene. I den sørlige regionen har AFORD 0 %, MCP 9 % og UDF 87 % av representantene.

ensrette andre kulturelle, språklige og etniske grupper. Likevel er det nødvendig å gi et lite inntrykk av kulturen i Malawi, med fokus på de sidene som er viktige i forhold til problemstillingen. Kulturelle faktorer¹³ kan være med på å hindre at kvinner klarer å nyttiggjøre seg av de formelle rettighetene de innehar i et demokrati, så lenge det tradisjonelle systemet opprettholdes uendret. Derfor er det nyttig å se på enkelte kulturelle faktorer.

Landsbyene i Malawi blir sett på som bærere av den malawiske kulturen (Ribohn 2002:171). Det å være en "ekte" malawier er å bo i en landsby. Det er viktig å være del av et samfunn, og landsbyen blir oftest oppfattet som samfunnet. Samfunn vil her fungere i betydningen fellesskap eller kollektiv, som er svært viktig i malawisk kultur. Dette er en oppfatning som også befolkningen i byene deler, og de fleste beholder tilknytningen til den landsbyen forfedrene kommer fra. I tillegg blir ofte kvinnen også sett på som bærer av malawisk kultur, fordi hun opprettholder de sosiale relasjonene i landsbyen. Dette kan man også se i språket, der *mbumba* ikke bare betyr den matrilineære gruppen av kvinner/søstre, men også er ordet for samfunn på chichewa. Den muntlig overleverte historien i Malawi understreker den tette forbindelsen mellom kvinner og samfunnet. Landsbylivet representerer på denne måten kulturen i Malawi. De som er engstelige for at denne skal endres vil ofte hevde at ved å endre kvinners stilling i Malawi vil man bryte ned malawisk kultur. Ribohn (ibid.) viser til at dette kan forklare at det er motstand mot kvinners rettigheter, og forklarer videre at tradisjon blir satt opp mot menneskerettigheter.

Fordi kvinnen får respekt gjennom å oppføre seg som bærere av tradisjonene, er de selv også med på å opprettholde kulturtrekk som kanskje ikke er til fordel for dem selv. Det dominerende trekk ved kulturen er viktigheten av respekt, *ulemu* på chichewa. Man skal vise respekt for de eldre, kvinner skal vise respekt for menn og alle skal vise respekt for ledere, for eksempel regjeringen, landsbyledere og familieledere. Dette betyr at man anerkjenner og aksepterer deres ansvar. De som

---

¹² Se Phiri og Ross (1998).

¹³ For en gjennomgang av kulturelle praksiser i Malawi i forhold til kvinner, se Women's Voice, Besendahl (2001) og Mwakasungula m.fl (2001).

---

viser respekt for overordnede, skal gjøre dette ved å adlyde deres ønsker.¹⁴ Oppgavene i landsbyen løses kollektivt, og dette har også tradisjonelt fungert som et sikkerhetsnett. Under feltarbeidet ble det av flere pekt på at HIV/AIDS og økt fattigdom overbelaster dette systemet, og at det derfor fungerer i mindre grad enn før. Generelt er likevel oppfattelsen av det kollektive mye sterkere enn i vesten, og det kollektive oppfattes som viktigere enn individet.

Selv om store deler av Malawi er matrilineært organisert, er kvinners maktutøvelse og deltagelse der avgjørelser tas begrenset på alle nivåer, både i den private sfæren og i den offentlige sfæren (Mvula og Kakhongwa 1997). Det matrilineære systemet, som er dominerende i sentralregionen og i størsteparten av den sørlige regionen, innebærer at mannen flytter til kvinnens landsby når de gifter seg og at barna vil tilhøre kvinnens slekt. Dette kan gi kvinnene noen fordeler, ettersom de forblir i sin landsby og oftest arver jord av foreldrene. De har også større sjanse til å få beholde barna ved skilsmisse eller død.¹⁵ Dette må imidlertid ikke forveksles med at kvinnene har makten i dette sosiale systemet, som fortsatt er patriarkalsk.¹⁶ Det er kvinnens bror eller onkel som tar beslutningene som angår henne og hennes barn. Barnas onkel har ansvaret for barnas velferd og kontrollerer søsterens tilgang på jord i praksis, selv om jorda går fra mor til døtre.

I noen områder i Malawi, i nord og lengst i sør, er det et patrilineært system. I et patrilineært system er det kvinnen som flytter til mannens landsby, og det er mannen og hans familie som kontrollerer barna og tilgangen på jord. Ved skilsmisse er det kvinnen som må flytte, men hun får ikke barna med seg. Ved død kan kvinnen bli boende i mannens landsby, og hun og barna skal bli underholdt av mannens familie (ibid.:16-17). Det er imidlertid viktig å forstå at dette ikke er statiske og absolutte sosiale strukturer, men at de kan variere. Det eksisterer ulikheter fra landsby til landsby innen samme område, men også innad i landsbyene, ettersom ulike

---

¹⁴ Intervju: Jacqueline Lupanga, sekretær ved Bunda College of Agriculture, juni og juli 2002, Bunda; Loyce Chimkwasu, student ved Bunda College of Agriculture, juni og juli 2002, Bunda.

¹⁵ Imidlertid blir kvinnene i de matrilineære samfunnene også ofte fratatt sine eiendeler av mannens familie ved skilsmisse eller død. Intervju: Catherine, leder i Society of Advancement for Women, 31.juli 2002, Lilongwe.

folkegrupper gifter seg med hverandre. Tradisjonene blir i tillegg utsatt for sterkt press på grunn av høy dødelighet blant den voksne befolkningen noe som skyldes HIV/AIDS epidemien. Som følge av dette vises det mer fleksibilitet i forhold til foreldreløse og enker, ettersom arbeidsbelastningen på de som er igjen er svært stor og man ønsker å fordele denne bedre.

Under begge de sosiale systemene i Malawi er det mannen som sitter med makten. Nesten alle tradisjonelle ledere er menn, og de aller fleste høvdingar og landsbyhøvdingar¹⁷ er konservative og tradisjonelle (Mvula og Kakhongwa 1997:16). Endringer i kvinnes stilling kan derfor bli vanskelig å få gjennomslag for her. Dette tradisjonelle systemet er fortsatt levende, side om side med de moderne, formelle demokratiske institusjonene. Kvinnene er langt fra beslutningstakerne, i og med at de er underrepresentert i politiske beslutningsorganer. Ved valget i 1999 ble det kun valgt inn 17 kvinner til de 190 setene i parlamentet.

Religion er svært viktig i Malawi og folk, også kvinnene, er generelt svært religiøse i tillegg til å være åpne for overnaturlige fenomen. 50 % av befolkningen bekjenner seg som kristne.¹⁸ Muslimene utgjør ca 15 % av befolkningen, mens resten, ca 35 %, regnes som animister (Grauers m.fl 1997:7).¹⁹ Også blant uttalte kristne og muslimer er troen ofte blandet med tradisjonell religion (ibid.). Uansett tilknytning er religion svært viktig og gjennomsyrrer livet til malawiere. Kirken spilte en viktig rolle i demokratiseringsprosessen og er fortsatt en viktig aktør i det sivile samfunn og viktig i forhold til kvinners deltakelse på lokalt nivå.

---

¹⁶ Intervju: Mrs. Makamera, ansatt ved Human Rights Resource Centre og leder for kjønnsforskningen i Malawi Law Commission, 30.juli 2002, Lilongwe. Hun sa at i både matrilineære og patrilineære samfunn i Malawi er mannen overlegen kvinnen.

¹⁷ I det tradisjonelle systemet i Malawi finner vi høvdingar (chiefs) over et område som kan inkludere flere landsbyer. Hver landsby er ledet av en landsbyhøvding (village headman). Høvdingen vil være leder over en gruppe med landsbyhøvdingar (group of village headman), som er et organ der alle landsbyhøvdingene i et område møtes og tar beslutninger (Intervju: Development Officer, EPA, juli 2002, Kasungu)

¹⁸ Den katolske kirken har 25 % av de kristne, mens den presbyterianske kirken og den anglikanske kirken også har mange tilhengere. I tillegg finnes andre mindre kristne kirkesamfunn, som adventister og Jehovas Vitne.

¹⁹ Animisme: lære som vil føre alle livsforeteelser tilbake på en sjel som felles årsak. En verdensanskuelse som ser alle fenomener som utslag av en sjelelig kraft og derfor gir uttrykk for at det finnes en individuell sjel i alle vesener og ting (Fremmedordbok, Kunnskapsforlaget, 1989).

1.4 Fattigdom i Malawi

Malawi er et svært fattig land. Landet er rangert som nummer 163 av 173 i UNDP sin Human Development Index 2002, som måler grad av velferd i befolkningen. Forventet levealder er kun 39 år, og man regner med at 65,3 % av befolkningen lever under den nasjonale fattigdomsgrensen på 10.47 Malawiske Kwacha²⁰ (Government of Malawi (GOM) 2001a:29). Over 40 % av befolkningen over 15 år regnes som analfabeter.

BNP per capita var i 2000 på 615 USD. Til sammenligning var Norges BNP på over 29 000 USD. Veksten i BNP per capita fra 1990 til 2000 var kun på 1,8 % (UNDP 2002). Jordbruket er landets viktigste ressurs og står for 90 % av eksportinntektene. Samtidig lever over 80 % av befolkningen av å dyrke jorda, og bor på landsbygda uten særlig andre inntektsalternativer. Kampen om jorda er derfor stor, og fattigdommen henger ofte sammen med tilgangen på god jord. Det er på landsbygda i Malawi at de fleste fattige befinner seg (GOM 2001a:30). Malawis Poverty Reduction Strategy Paper (GOM 2001a) peker på følgende hovedårsaker til fattigdommen i landet: liten tilgang på jord, lav utdanning, dårlig helse, liten tilgang til arbeidsplasser utenom jordbruket og manglende tilgang på kapital.²¹

I tillegg sliter Malawi med stor utbredelse av HIV/Aids. UNAIDS (2000) regner med at 16 % av den voksne befolkningen er smittet. Epidemien rammer i stor grad den arbeidsføre delen av befolkningen og har således stor effekt på fattigdommen på nasjonalt nivå og på husholdningsnivå (Mtika 2001:178).

Kvinner i utviklingsland er generelt mer utsatt for fattigdom enn menn (Verdensbanken 2001). Dette forklares ofte med at kvinner har andre arbeidsoppgaver enn menn. Kvinner er i stor grad knyttet til arbeidet hjemme i forbindelse med matproduksjon og omsorg for barn og eldre. Det er menn som i størst grad utfører lønnet arbeid (Arnfred 2001:23; Birdsall m.fl 1983). Kvinner dominerer i selvforsyningsjordbruket i de fleste afrikanske land, mens de er

---

²⁰ 1USD var 31.1 MK i 1998, da grensen ble satt. I dag må man betale omtrent 90 MK for 1 USD.

²¹ En nærmere gjennomgang av forskning på fattigdom i Malawi vil bli redegjort for i kapittel 2.

underrepresentert blant lønsmottagere. Slik er det også i Malawi (Toftkær Larney 2001). Malawiske kvinner er i mye større grad enn menn analfabeter, og dette gir særlig sterke utslag på landsbygda, der 83 % av kvinnene er analfabeter (Tørres 2000:32). Totalt sett er 53,3 % av malawiske kvinner analfabeter, mens tallet for menn er 25,5 % (UNDP 2002). Malawi kommer dårligere ut enn de fleste andre land i sørlige Afrika på UNDPs Gender Development Index (137 av 146 land i HDR 2002), som måler fattigdom hos kvinner sammenlignet med hos menn.

Hvis man snakker med malawierne selv, nevner de ofte at husholdninger ledet av kvinner er de fattigste (Khaila m.fl 1999:4). Dette stemmer godt med Verdensbankens profil av fattige i Malawi (Smith 2001), der det fremheves at husholdninger på landsbygda som er ledet av kvinner svært ofte er blant de fattigste. En av fire husholdninger på landsbygda er ledet av kvinner. Kvinnenes utsatte posisjon henger sammen med deres tilgang og eierforhold til jorda. Som regel er kvinnenes jord mindre, og de har færre voksne til å jobbe på den. Det viser seg også at færre kvinneledede enn mannsledede husholdninger har dyr, og antall dyr også er lavere hos de førstnevnte (Mvula og Kakhongwa 1997: 23). Sannsynligheten for at kvinneledede husholdninger i byene er fattige er mye mindre, da disse ofte er utdannede og arbeider i formell sektor (GOM 2001a:31).

1.5 Oppgavens disposisjon

I dette kapitlet har jeg redegjort for problemstilling og hovedspørsmål og jeg har gitt leseren innblikk i hva slags samfunn Malawi er. Dette er viktig for å forstå den konteksten kvinnene jeg intervjuet lever i.

I neste kapittel vil jeg redegjøre for begrepet fattigdom, som er et begrep som defineres svært ulikt. Ettersom jeg i oppgaven skal se om de fattige kvinnenes situasjon har endret seg etter innføringen av demokrati, er det viktig å diskutere ulike måter å definere og måle fattigdom på. Den teorien jeg diskuterer her er utgangspunktet for å analysere kvinnenes holdning til fattigdom senere i oppgaven. Jeg vil i denne delen også se på fattigdom i Malawi og hvordan fattigdom defineres

---

og omtales av regjeringen. Dette er viktig, slik at jeg kan sammenligne med kvinnes holdninger.

I kapittel 3 vil jeg ta utgangspunkt i diskusjonen om hva slags innhold man gir begrepet demokrati. Jeg vil ta for meg forholdet mellom demokrati og fattigdom, nærmere bestemt hvorfor demokrati skal være det beste systemet for fattigdomsreduksjon og kritikken av denne oppfatningen. Det blir her også diskutert hva slags type demokrati som må til for å redusere fattigdom, ettersom mange mener dette er spesielt relevant i afrikanske land. I dette kapitlet redegjør jeg i tillegg kort for demokratiet i Malawi.

Metodekapitlet, kapittel 4, tar for seg det metodiske grunnlaget for den videre analysen. Her redegjør jeg for valg av metoder, og de ulike aspektene ved innsamlingen av data som kan ha noe å si for datas validitet. Det vil særlig bli grundig redegjort for mitt feltarbeid i Malawi, ettersom kvinnes fortellinger er mine viktigste kilder. I dette kapitlet vil jeg også presentere de to stedene jeg gjorde intervjuer i og kvinnene jeg snakket med.

Kapittel 5, 6 og 7 redegjør for kvinnes holdninger og ser disse i forhold til problemstillingen og de hovedspørsmålene jeg skal besvare. Først vil jeg gå gjennom hva kvinnene fortalte meg om fattigdom, for deretter å se dette i lys av den teorien jeg redegjorde for i kapittel 2. Videre vil jeg se på kvinnes utsagn om ulike aspekter knyttet til demokrati, og diskutere hva slags demokratisyn kvinnene har. Deretter vil jeg undersøke hvordan de ser på endringer i fattigdommen, slik de definerer fattigdom, etter 1994. I siste del av analysen forsøker jeg å forklare endringer og mangel på endringer siden 1994, ut fra det kvinnene fortalte meg om hvordan de opplever demokratiet i Malawi. Her tar jeg utgangspunkt i at kvinnene stort sett hevder det ikke har blitt reduksjon i fattigdommen, og prøver å forklare hvorfor. Jeg vurderer strukturelle og kulturelle hindringer, samt den type demokrati vi finner i Malawi. Det siste kapitlet vil oppsummere argumentasjonen og hovedkonklusjonene i oppgaven.

2. Fattigdom

Den som er fattig kan ikke gjøre noe annet enn å skaffe mat. Dette utsagnet kom fra en kvinne i Kasungu i Malawi. En annen kvinne fortalte at de som er fattige kun holder seg i huset sitt. Vi ser at fattigdom er et begrep som defineres ulikt. Det er viktig å være klar over de forskjeller som ligger i ulike definisjoner, da definisjonen ikke bare innebærer en bestemt måte å se fattigdom på. Valg av definisjon har også konsekvenser for hvordan man måler fattigdom. Hvilken metode man bruker vil igjen påvirke det resultatet man sitter igjen med, både i forhold til hvem, hvor mange som defineres som fattige og konsekvenser for hvordan man skal bekjempe fattigdom. En måte å systematisere ulike definisjoner på er å skille mellom konvensjonelle og deltakende definisjoner (Wratten 1995). Slik vil også jeg gjøre i dette kapitlet, for deretter å se på kvinner og fattigdom, til slutt definisjoner på fattigdom i Malawi. Ulike måter å definere fattigdom på er de analytiske redskapene jeg vil bruke videre i analysen når jeg skal finne ut hva kvinnene forstår med fattigdom i den konteksten de lever i, mens kapitlet om Malawi skal gi innsikt om fattigdom i Malawi, myndighetenes oppfatning av fattigdom og forskningen av denne. Til slutt i kapitlet vil jeg presentere hvordan jeg har valgt å operasjonalisere kvinners holdning til fattigdom og eventuelle endringer som har oppstått etter 1994.

2.1 Konvensjonelle definisjoner

Jeg vil dele gjennomgangen av konvensjonelle definisjoner inn i tre deler: Debatten om bruk av absolutte eller relative definisjoner av fattigdom, definisjoner basert på inntekt eller forbruk og definisjoner basert på sosiale indikatorer (Wratten 1995).

Absolutte og relative definisjoner på fattigdom

Hvis man velger å definere fattigdom absolutt, mener man det finnes visse behov og visse trekk ved fattigdom som er absolutt, uansett hvor mennesket lever. Behov blir ansett som konstant på et nivå som sikrer overlevelse, basisutstyr til husholdningen

---

og utgifter til viktige tjenester som vann, gode sanitærforhold, helse, utdanning og transport (Wratten 1995:14). Sen (1999b) argumenterer for en absolutt definisjon av fattigdom, der man kan gjenkjenne fattigdom uavhengig av omgivelsene. Han snakker om folks evne ("capability") til å fungere, hva personen kan gjøre eller ikke gjøre (ibid.:87). Ulike evner kan for eksempel være å unngå sult, klare å produsere nok mat eller klare å selge varene sine. Folks evne til å fungere er satt sammen av de basiskapasiteter de innehar, både inntekt og andre goder de klarer å gjøre krav på (ibid.: 162-163). Fattigdom oppstår når disse basiskapasitetene man innehar opphører å fungere, slik at man for eksempel ikke klarer å dekke behovene for mat. Sen er også tilhenger av å inkludere ufrihet i fattigdomsbegrepet. Han mener fattigdom må ses på som en rekke ufriheter man må søke å fjerne, og at utvikling neppe kan ses på som kun økt tilgang på materielle goder. Noen av basiskapasitetene man innehar er nettopp frihet, i form av for eksempel politiske og demokratiske rettigheter (ibid.:152).

De vanligste metodene for å samle inn data til måling av absolutt fattigdom inkluderer offentlig statistikk, spørreundersøkelse på husholdningsnivå og undersøkelser av spesielle sektorer. Fordelen med å definere fattigdom absolutt er at det gjør det enkelt å sammenligne mellom ulike steder, for eksempel land, og å snakke om fattigdom som universelt. Absolutte definisjoner har imidlertid den svakheten at de ikke er lokalt basert, og kan derfor overse tilstander som oppleves som fattigdom av den enkelte, selv om de for eksempel har nok mat, klær og husly.

Hvis man velger å definere fattigdom relativt, fokuserer man på de ulike behovene mennesket har ut fra den sosiale konteksten det lever i, hvilke forpliktelser det har og hvem det sammenligner seg med. Man sammenligner med samfunnet for øvrig (Townsend 1993). Den personlige opplevelsen av sin egen situasjon, sammenlignet med andre, har mye å si for om man er fattig eller ikke.

Et begrep som ofte nevnes i forbindelse med relativ fattigdom, er sosial utelukkelse (May 2001:28). Dette begrepet har lange tradisjoner innen forskning på fattigdom i vestlige land, men kan også brukes på fattige land. Begrepet har både en økonomisk og en sosial dimensjon. Det å være ekskludert betyr at muligheten for å

tjene penger, delta i arbeidsmarkedet eller få tilgang til verdier er liten. Man kan også være ekskludert fra offentlige tjenester, i landsbyen eller i familien, og i siste omgang ekskludert fra å påvirke sine egne liv og avgjørelser. Manglende tilgang på støtte fra omverdenen ses ofte som at man er på vei nedover på den sosiale rangstigen. Økende isolasjon kan også øke fattigdommen, ikke bare være et resultat av den.

Et eksempel på en relativ måte å måle fattigdom på er den såkalte konsensusmodellen. Den går ut på at man først etablerer hva folk i området mener er nødvendigheter, for deretter å identifisere hvem som er tvunget til å klare seg uten disse. Da kan man finne ut ved hvilket inntektsnivå det er sannsynlig at man ikke kan klare å skaffe seg det som folk anser som nødvendigheter. På den måten er det mulig å få en lokalt tilpasset definisjon på fattigdom. Andre metoder faller sammen med de som brukes ved deltakende definisjoner, og vil bli redegjort for i avsnittet som omhandler disse definisjonene.

Fordelen med de relative definisjonene er at begrepet tilpasses ulike samfunn til ulike tidspunkt. De klassiske vestlige fattigdomsbegrepene kan ikke bare overføres til resten av verden, man trenger lokale definisjoner av fattigdom. Jo lenger unna vesten man kommer, dess større er behovet for mutasjoner av de vestlige oppfatningene (Novak 1996:59).²² Ulempen med den relative definisjonen er at den kan sies å vanne ut begrepet fattigdom og at den ikke skiller mellom ulikhet og fattigdom. Ulikhet er et bredere begrep enn fattigdom, fordi den ser på hele fordelingsmønsteret blant alle medlemmer i samfunnet, ikke bare de fattigste. En relativ definisjon er også vanskelig å bruke til sammenligning mellom regioner, land og verdensdeler.

Hoveddebattantene i diskusjonen om absolutte og relative tilnærminger til begrepet fattigdom, er Sen og Townsend. Når Sen mener menneskets basiskapasiteter er absolutte, hevder Townsend at disse basiskapasitetene man innehar også blir valgt, altså er de relative. Videre hevder han at menneskelige behov og evner er sosialt

---

²² En av de klassiske oppfatningene av fattigdom som er problematiske i mange ikke-vestlige land er oppfattelsen av fattigdom som en individuell opplevelse, sjelden som en gruppeopplevelse.

definert, for eksempel kan det variere hva et menneske er forventet å eie. Andre vil ikke velge mellom disse:

Poverty is best understood as having both an absolute and a relative dimension. In the absolute sense, the poor are materially deprived to the extent that their survival is at stake. In relative terms, they are also deprived in relation to other social groups whose situation is less constraining (May 2001: 26).

Definisjoner basert på inntekt eller forbruk

Det vanligste er å definere fattigdom ut fra hvor stor inntekt eller forbruk man har. At lav inntekt brukes som den vanligste definisjonen på fattigdom forklares ofte med at inntekt i stor grad er korrelert med andre årsaker til fattigdom. Det kan for eksempel være manglende utdanning eller lav gjennomsnittlig levealder. Inntekt kan også forutsi fremtidige problemer knyttet til fattigdom. I tillegg argumenteres det for at denne metoden enkel å bruke og det er lett å sammenligne mellom land og regioner. Mennesker som har lavere inntekt eller forbruk enn et visst nivå som er nødvendig for å skaffe seg det som er definert som et minimum, blir klassifisert som fattige (Wratten 1995:12-14).

I noen slike definisjoner fokuserer man på overlevelse²³, det vil si strengt fysiske behov (Townsend 1993:30). Man er fattig hvis man ikke kan få tak i nok næring til å overleve fysisk og opprettholde fysisk aktivitet. Denne tankegangen kan man finne i mange definisjoner som fokuserer på for eksempel kaloriinntak per dag, eller en tilsvarende sum av penger per dag som man kan bruke på å overleve.²⁴ Man kan velge å fokusere på inntekt eller forbruk. Fordelen ved å velge forbruk er at man unngår sesongvariasjon i inntekt og under-eller overrapportering av inntekt.

Det er vanlig at nasjonale myndigheter utarbeider en målbar fattigdomsgrense, basert på lokal kunnskap og prisnivå. Fordelen med disse er at de tar hensyn til lokale priser, matvaner og lignende. Internasjonalt har Verdensbanken laget en fattigdomsgrense på 1USD om dagen, for å kunne sammenligne over landegrensene.

²³ På engelsk bruker man ordet "subsistence" som direkte oversatt betyr eksistens (Ordbok, Kirkeby 2001).

²⁴ Det er ulike metoder som blir brukt for å finne frem til de fattige med et slikt syn som utgangspunkt. Her kan nevnes "food energy", hvor man har et fastsatt energibehov som omgjøres til penger og "food share", hvor man skal få akkurat det man trenger for å overleve (Lipton 1997:1003).

Slike grenser tar ikke hensyn til i hvilken grad det er pengeøkonomi i området, og i hvilken grad det eksisterer en parallell bytteøkonomi. Ulempene ved alle disse metodene er at de fokuserer kun på evnen til å overleve, ikke på leveevne. Det kan være slik at noen har penger til klær, mat og hus, men opplever at de er fattige fordi de for eksempel ikke klarer å oppfylle de sosiale forventninger andre har til dem. Ved å fokusere kun på inntekt eller forbruk brukes få variabler til å si noe om et svært komplekst problem. Det er ikke nødvendigvis slik at bare man har en viss sum penger er man i stand til å komme ut av fattigdommen, fattigdom handler også om å klare å gjøre krav på ulike goder. Dessuten sier disse definisjonene ikke noe om tilgangen folk kan ha til ulike goder, både fellesgoder og andre individuelle goder, og den måler som regel på husholdningsnivå. Dermed mister man informasjon om enkeltindividet og dets tilgang til husholdningens ressurser, som vil variere på bakgrunn av for eksempel alder og kjønn. Når man måler på husholdningsnivå tar man heller ikke hensyn til husholdningens størrelse eller alderssammensetning, noe som vil være viktig i forhold til fattigdom (Wratten 1995:13). Det kan også være vanskelig å få folk til å oppgi korrekte svar på inntekt og forbruk, og selv om vi får korrekte tall er det mange aspekter ved menneskers liv som ikke oppnås gjennom transaksjoner i markedet. Når man måler inntekt eller forbruk kan man si at man måler "input" til det å ha det bra isteden for "output", og derfor måler man ikke nødvendigvis forbedring eller forverring i livskvalitet eller kapasiteter.

Definisjoner basert på sosiale indikatorer

Denne måten å definere fattigdom på kan sies å være en utvidelse av overlevelsens – begrepet, ved at man definerer basisbehov et menneske trenger for ikke å være fattig. Den inneholder et minimum av hva som er nødvendig for privat forbruk, slik som mat, klær og tak over hodet, men inkluderer også basistjenester som kommer samfunnet til gode, slik som tilgang til rent vann, sanitærforhold og utdanning. Det er i slike definisjoner en anerkjennelse av at individets tilgang på sosiale fellesgoder også er viktig (Gordon og Spicker 1999:15). De mest kjente indeksene som benytter flere indikatorer på ulike basisbehov er Human Development Index, Human Poverty

---

Index og World Development Report.

Fordi mange aspekter ved det å ha det bra ikke kommer godt nok frem ved inntekt og forbruksmålinger bruker man her flere indikatorer for å fastslå om noen er fattige. Fordelen med slike definisjoner er nettopp at de bruker flere indikatorer for å si noe om problemet, slik at disse indikatorene kan sees i sammenheng og også sammenlignes med hverandre. De forsøker å si noe om hva man har tilgang på av fellesgoder, ikke bare om man har inntekt nok til å ha råd til de hvis de eksisterte. Man forsøker også i større grad å måle "output". Kritikken mot disse er at de indikatorene som er valgt ut ikke nødvendigvis er de som gir en riktig fremstilling av situasjonen, og at andre indikatorer som er vanskelig å måle, for eksempel politisk frihet og deltakelse, ikke er med. I tillegg er det ikke enkelt å bestemme hvor stor vekt man skal tillegge de ulike indikatorene, hvilke indikatorer man skal regne som nødvendige og hvem som skal bestemme hva som er nødvendig. Det kan også være vanskelig å få gode data fra mange land, noe som kan vanskeliggjøre en sammenligning mellom land.

2.2 Deltakende definisjoner

I deltakende definisjoner fokuserer man heller på hva de fattige selv oppfatter som fattigdom. I de konvensjonelle definisjonene blir de fattige definert utenfra, og ikke i samsvar med sine egne kriterier. Ved å bruke deltakende definisjoner er man med på å utfordre det dominerende synet på fattige som passive og ansvarsløse, samt holdningen om at de fattige er der for å bli planlagt for (Wratten 1995:19). Man skiller vanligvis mellom to hovedtilnærminger: sårbarhet og berettigelse. I tillegg vil jeg ta med en afrikansk basert tilnærming. Disse definisjonene er viktige å redegjøre for ettersom de kan gi en dypere forståelse av hvordan de fattige kvinnene opplever sin situasjon og sine behov.

Sårbarhet

Dette er ikke det samme som fattigdom, men handler likevel mye om det samme (ibid.: 1995:18). Sårbarheten inkluderer usikkerhet, det vil si at man er lett påvirkelige for andre faktorer i samfunnet, slik som økonomiske, sosiale,

miljømessige, inkludert naturkatastrofer, og politiske endringer. Noen grupper av mennesker og noen områder er mer sårbare enn andre. Man lever hele tiden i fare for å falle inn i fattigdom. Endringer i de nevnte faktorene kan føre til fattigdom av lang varighet, kort varighet eller som en syklisk prosess, for eksempel sesongfattigdom. Her er det også et poeng at fattigdom ”treffer” ulike medlemmer i familien ulikt. Hvem som styrer over ressursene i familien er viktig (ibid.:18). Derfor kan det være slik at for eksempel kvinner er mer sårbare enn menn, innen det samme husholdet, gitt av mannen har kontroll over familiens inntekt.

Hvis man skal bruke Sens terminologi, kan man si at de nevnte endringene øker sårbarheten hos individer der basiskapasitetene de har tilgang på og kan mobilisere, ikke er tilstrekkelige til å tåle plutselige endringer, for eksempel en tørke.

Berettigelse (entitlement)

Denne typen definisjoner handler både om å ha positive rettigheter, og tilgang til disse. Det handler om hvordan individer og husholdninger har tilgang til ressurser gjennom lovlige midler som er tilgjengelige i samfunnet (Sen 1981:45). Denne tilgangen kan variere mellom mennesker og over tid, som svar på plutselige endringer eller langvarige trender. Det kan for eksempel være slik at det er nok mat tilgjengelig, men at enkelte likevel ikke har tilgang på denne maten fordi de ikke har ressurser som setter dem i stand til å få tak i mat. Tilgangen på ressurser inkluderer ikke bare inntekt, men også hjelp fra for eksempel familie, venner og det offentlige. Videre snakker Sen om evner, for eksempel land og arbeidskraft, man kan bruke til å få tak i ressurser og bytteforhold, for eksempel arbeidsmarked og markedsadgang (Sen 2000).²⁵ Alt dette er med på å bestemme et menneskes berettigelse, og det er disse man må ta utgangspunkt i, forbedre og gjenopprette når man skal utarbeide planer for fattigdomsbekjempelse (ibid). Dette er nyttig for å forklare hvordan fattigdom påvirker ulike mennesker, også innen samme husholdning (Wratten 1995:18).

---

²⁵ Sitert i Banik (2003).

Afrikansk oppfattelse av fattigdom

Her snakker man i større grad enn andre om fattigdom som noe som rammer grupper, ikke bare enkelte individer. Det er vanlig innen afrikanske tilnærminger å ha et syn på fattigdom som ligger nærme overlevelse, med fokus på manglende ressurser, mat og feilernæring. I tillegg finner man ofte en anerkjennelse av spesielt sårbare grupper, for eksempel kvinner og handikappede. Afrikanske forskere har i stor grad godtatt vestlige teoretiske definisjoner og har i liten grad utviklet egne definisjoner på fattigdom, til forskjell fra forskere i Asia og Latin-Amerika (Akeredoulo-Ale 1996). I tillegg er det slik at lokale meninger ikke har blitt lagt vekt på av vestlige forskere på Afrika.²⁶ Dette er problematisk fordi egen teoriutvikling kunne gitt nye, spennende og også mer lokalt tilpassede definisjoner på fattigdom i Afrika. Særlig definisjoner og vinklinger som også fokuserer på det kollektive kan man tenke seg ville være nyttig for fattigdomsforskning i afrikanske land.

Hvordan bruke deltakende definisjoner?

For å måle fattigdom ved hjelp av deltakende definisjoner brukes ofte kvalitative, deltakende metoder (Participatory Poverty Assessments), herunder kvalitative intervjuer, fokusgrupper, anvendt antropologi og observasjon (May 2001:45). Målet her er at de lokale skal analysere, mer enn bare å informere, fordi man mener at de fattige har evne til å analysere både fattigdom og hvilken politikk som ville være til hjelp for dem. Deres analyser gir oss en bedre dybdeforståelse av fattigdom, som overgår og utfordrer de absolutte inntekts- og forbruksbaserte definisjonene. Man får her inkludert temaer som sårbarhet, fysisk og sosial isolasjon, selvrespekt, trygghet og maktesløshet (Brocklesby og Holland 1998:1-2). På denne måten tar man også hensyn til regionale og lokale forskjeller. Ulempen ved bruk av slike metoder er imidlertid problemet med generalisering og at man måler fattigdom ut fra folks meninger snarere enn observerbare og målbare utfall eller oppførsel (ibid.:4-5). De som er tilhengere av relative og deltakende definisjoner vil på den annen side si at

---

²⁶ Dette har også vært tilfelle i forhold til demokrati og demokratibegrepet (Reigstad 2002).

nettopp dette er styrken i slike metoder.

Det er imidlertid også vanlig å bruke "triangulering", det vil si at man kombinerer flere metoder, fordi de har styrker og svakheter som kan oppveies hvis man velger å kombinere dem. Kvalitative, relative og deltakende definisjoner og målemetoder er kanskje best som grunnlag for utvikling av lokal policy, og for å forstå årsaker og virkninger av fattigdom. De er også nyttige for å forstå hva som øker risikoen for å havne i fattigdom og de underliggende årsakene til at noen forblir fattige (Wratten 1995:18). Jeg vil likevel påstå at absolutte definisjoner og målemetoder er nyttige for å sammenligne og finne omfanget av fattigdom, i land og mellom land og regioner. Dette er mulig fordi fattigdom her oppfattes som det samme uansett hvor man befinner seg.

2.3 Feminisering av fattigdom

For min oppgave er det særlig viktig hvordan kvinner opplever og påvirkes av fattigdom. Min redegjørelse for generell teori på fattigdom er relevant for kvinner. I tillegg er det forskning som snakker spesielt om kvinner og fattigdom.

Ofte snakker man om "feminisering av fattigdom" både i vestlige land og i utviklingsland. Dette perspektivet peker på at kvinner i økende grad er fattige, fordi det er de som først rammes av kutt i offentlig sektor. Dette kan sees i sammenheng med nedbygging av velferdsstaten i vestlige land, og innføringen av strukturtilpasningsprogram (SAP) i mange utviklingsland, særlig i Afrika (Amadiume 2000:150). Det pekes på at særlig enslige kvinnelige forsørgere og eldre kvinner er spesielt utsatt (Gordon og Spicker 1999:60).

Nussbaum (2000:1) har tilpasset Sens capability-tilnærming til kvinners hverdag. Den fokuserer spesielt på å dekke kvinners behov i fattige land. Hun forklarer at kvinner har dårligere evne til å fungere på grunn av diskriminerende sosiale og politiske omgivelser. Når fattigdom kombineres med kjønn, blir resultatet akutt mangel på sentrale menneskelige kapasiteter (ibid:3). Hennes liste med basiskapasiteter som er nødvendig for at kvinner skal kunne leve et tilfredsstillende liv, er ment som en retningslinje for hva man kan kreve fra regjeringen. Disse

---

inkluderer både politiske, sosiale og økonomiske kapasiteter, og ingen er overordnet de andre. Regjeringen skal levere den sosiale basisen for disse kapasitetene. Hun inkluderer mangel på politiske friheter, slik Sen gjør, i sin tilnærming til hva fattigdom er (ibid:81).

Hvorfor fokusere på kvinner?

Jeg velger å fokusere på kvinner av flere ulike årsaker. Bortsett fra personlig interesse i kvinneforskning, er dette for det første basert på kilder som viser at kvinner har mindre å leve for enn menn, og at særlig ”kvinneledede” husholdninger er spesielt utsatt. For det andre er det basert på tall som viser at kvinner har mindre tilgang til enkelte fellesressurser, som for eksempel utdanning (UNDP 2001), noe som igjen påvirker deres mulighet for reell innflytelse der avgjørelsene tas. For det tredje er kvinner som gruppe fattigere hvis man sammenligner de med menn som gruppe (Verdensbanken 2001).

Hvis man ser fattigdom i forbindelse med sårbarhet, tydeliggjør dette kvinnes utsatte situasjon i familien og i samfunnet for øvrig. Kvinner har ofte en svakere rolle fordi de har reproduktive oppgaver, og dermed mindre lønnsinntekt. Afrikanske kvinner står bak hovedvekten av jordbruksarbeidet og har ofte hovedansvar for å fø familien, mens menn kontrollerer lønnsinntektene. Kvinner møter i stor grad egne behov etter familiens behov, og er derfor ofte fattigere enn de øvrige familiemedlemmene, hvilket ikke kommer fram på husholdsundersøkelser. Mine spørsmål til kvinnene handlet om deres syn på fattigdom, årsaker til den og muligheter og drømmer for fremtiden. Slik ville jeg få kvinnes holdninger frem, og også deres syn på hvordan å få til fattigdomsbekjempelse i Malawi.

2.4 Definisjoner på fattigdom i Malawi

I sin Poverty Reduction Strategy Paper (PRSP)²⁷ (GOM 2001a), som må kunne forstås som det offisielle synet på fattigdom i Malawi, sier ikke myndighetene direkte hvordan man definerer fattigdom, men refererer til at "*Malawians characterize poverty as a state of continuous deprivation or a lack of the basics of life*" (ibid:29). Videre sier dokumentet at basisbehov inkluderer økonomiske, sosiale, psykologiske og fysiologiske behov. De presiserer imidlertid ikke nærmere hva disse innebærer, men slår fast at fattigdom derfor har mange dimensjoner, inkludert inntektsfattigdom og sosial fattigdom. Når de senere redegjør for situasjonen i landet, velger de likevel utelukkende å bruke en fattigdomsgrense basert på forbruk relatert til basisbehov, både mat og ikke-mat. De definerer fattige til å være de med mindre enn 10.47 Malawiske Kwacha (MK) per dag i 1998.²⁸ Denne fattigdomsgrensen er ikke flerdimensjonal, til tross for tidligere utsagn om at fattigdom har flere dimensjoner. Det er imidlertid ikke spesielt for Malawi at de velger å benytte en slik endimensjonal definisjon basert på kun en variabel, dette er en vanlig måte å gjøre det på i de fleste land.

Myndighetene velger å definere fattigdom i absolutt forstand, og sier ingenting i sin PRSP om relativ fattigdom. Dette kunne de ha gjort ettersom ulikhetene innad i Malawi er enormt store.²⁹ En del som ikke faller inn under regjeringens fattigdomsgrense vil kanskje velge å se seg selv i forhold til de som har svært mye, og derfor definere seg selv som fattig. Da tenker jeg for eksempel på folk med utdanning og de som jobber i offentlig sektor med lave lønninger. De ser at de er langt fattigere enn de som har mye, selv om de har mat på bordet hver dag. Ettersom mer informasjon er tilgjengelig på landsbygda i dag, er det også slik at fattige der sammenligner seg med det de hører om hvordan de rike lever i byene. Blant annet fikk jeg stadig høre om at representantene til parlamentet for landsbyene jeg besøkte

---

²⁷ Er regjeringens strategidokument for bekjempelse av fattigdom. PRSP prosessen ble satt i gang i forbindelse med HIPC (Highly Indebted Poor Countries) initiativet, og en slik rapport ble nødvendig for å ta del i gjeldssletteprogrammet etter at dette ble vedtatt i styrene til Verdensbanken og IMF (Craig og Porter 2003:60). Den er også nødvendig for overføringer fra Verdensbanken og IMF, og andre donorer arbeider i økende grad i forhold til gjeldene PRSP (Ahmed og Nankani 2002).

²⁸ 1 USD var 31.1 MK i 1998. I dag må man betale omtrent 90 MK for 1 USD. Avdelingen for Sørlege Afrika i NORAD tror ikke fattigdomsgrensen har blitt oppdatert etter at PRSP ble skrevet (E-post korrespondanse 25.mars 2003).

²⁹ Hvis man sammenligner Gini koeffisienten til Malawi med land som Sør-Afrika og Brasil, kjent for sin ulikhet i samfunnet, ser man at Malawi har et større gap mellom rike og fattige (Tørres 1999:13).

flyttet inn til byene for å leve i luksus og drikke "hvit te".³⁰ I tillegg er det også slik at man sammenligner seg med andre landsbyer, distrikter eller regioner fordi man hører på radioen om prosjekter og utvikling andre steder. På den annen side er fattigdommen på landsbygda i Malawi svært utbredt, slik at man ikke skiller seg ut selv om man er fattig. I så måte er det kanskje ikke naturlig å trekke inn en relativ definisjon.

Bakgrunnsmateriale for Malawis PRSP

PRSPen er av ny dato. Fra 1994 og frem til denne ble utarbeidet i 2001 var det Poverty Alleviation Program (PAP)³¹ som var regjeringens arbeidsredskap i kampen mot fattigdommen, ledet av presidenten selv (Chinsinga 2002). Dette programmet ble designet uten å basere seg på egne undersøkelser på fattigdom, men på en analyse gjort av FN i 1993.³² Denne analysen opererte med en fattigdomsgrense på 40 USD per innbygger per år, altså en absolutt definisjon, og fattigdom ble definert som "*a condition characterized by serious deprivation of basic needs in terms of food, water, shelter, education, and lack of means and opportunities to meet minimum nutritional requirements*". Dette må kunne sies å være en tilnærming som knytter seg til basisbehov når fattigdom skal defineres.

I 1997-98 ble det på oppdrag for regjeringen gjennomført en stor undersøkelse på fattigdom. Rapporten var ferdig i 2001 (The National Economic Council m.fl), og var en kvantitativ husholdsundersøkelse basert på en absolutt definisjon av fattigdom hvor de måler forbruk. PRSPen i Malawi refererer i stor grad til denne undersøkelsen. På bakgrunn av de samme tallene ble det også laget en alternativ rapport, med en relativ tilnærming (GOM:2001b). Her brukte de ingen absolutt fattigdomsgrense, men delte befolkningen opp i fem gjensidig utelukkende kvartiler, basert på deres velferdsnivå på ulike indikatorer. Disse indikatorene er for eksempel ulike typer mat man dyrker og forbruker, vaksiner og hva slags eiendeler man har. På denne

³⁰ Te laget med melk, noe de fattige ikke har råd til. Det er et symbol på at man er rik.

³¹ PAP besto av tre organer: The Presidential Council, som skulle gi policydirektiver, The National Steering Committee, som skulle koordinere programmene og Task Forces, som skulle implementere programmene (Chinsinga 2002:33).

³² UN Situation Analysis 1993

måten ville de gi et klarere og mer nøyaktig bilde av hva som karakteriserer ulike grupper fattige husholdninger i Malawi og hvordan disse karakteristikkene endres ved økt velferd. Selv om dette strengt tatt er en relativ tilnærming, er den basert på en kvantitativ husholdningsundersøkelse og derfor sier den ikke noe om hvordan husholdningene selv sammenligner seg med andre i befolkningen eller hva som er oppfattet som nødvendigheter i ulike sosiale lag i Malawi. Likevel er den nyttig som et supplement til den absolutte definisjonen, men de fattige blir fortsatt pekt ut utenfra og deres stemme mangler.

Da er det annerledes med undersøkelsen Qualitative Impact Monitoring of Poverty (QUIM), som benytter seg av såkalt "Rapid Rural Appraisal"³³ metode, som faller inn under deltakende vurderinger av fattigdom (Mueller-Glodde 1998). Resultatene her forteller at malawiene på landsbygda klassifiserer seg selv i tre kategorier; veldig fattige, fattige og de som er bedre stilt. Fattigdom sees på som et kvantitativt spørsmål og dreier seg om hvor mye en person eier i forhold til å klare å dekke sine basisbehov. Andre midler, som jobbsøking og start av småbedrifter blir sett på som sekundært. I følge QUIM definerer folk i Malawi i hovedsak fattigdom i forhold til hvordan de klarer seg i jordbrukssektoren.

De fattige i Malawi sier selv, basert på Verdensbankens undersøkelse "Voices of the poor" (Khaila m.fl:1999), at det å være fattig vil si å mangle grunnleggende livsnødvendigheter som mat, hus og medisinsk behandling. Hvis man er fattig er man sårbar for uventede hendelser, slik som død, sykdom, tørke, skilsmisse og lignende. I Malawi PRSP refereres det også til QUIM og "Voices of the poor", i tillegg til undersøkelsen fra 1997 - 98. I så måte forsøker PRSPen å vise til mer enn bare en enkel fattigdomsgrense.³⁴ De gjør dette selv om de utelukkende velger å bruke en absolutt definisjon basert på forbruk.

---

³³ Rapid Rural Appraisal (RRA) er en samfunnsvitenskaplig tilnærming hovedsakelig for bruk i utviklingssamarbeid. Et flerfaglig team bruker enkle og ustandardiserte metoder og kunnskapen hos lokale for raskt å kunne analysere og evaluere informasjon og hypoteser om livet i landsbyene og hvilke ressurser som er nødvendige for å sette i gang noe. Målet er ikke systematisk informasjon, men heller raskt å få tak i lokal kunnskap, behov og potensial for å kunne lage strategier for konfliktløsning eller undersøke spesielle problemer (Mueller-Glodde 1998:14).

³⁴ Nettopp derfor får regjeringen skryt for sin PRSP av flere NGOer (Intervju: Catherine, leder for Society of Advancement for Women, 31.juli 2002; Undule Mwakasungura og Martin Nkuna ved Centre for Human Rights and Rehabilitation, 2.juli 2002). Men den har også blitt kritisert for ikke å ta det sivile samfunn med på råd i prosessen som ledet frem til PRSPen

Jordspørsmålet

En av de viktigste materielle godene er tilgang på jord. Det er en sterk korrelasjon mellom fattigdom og størrelsen på land (Smith 2001:6). Gjennomsnittlig størrelse på jorda blant de fattige er kun 0,5 hektar og for de aller fattigste er gjennomsnittet kun 0,25 hektar dyrkbar jord. Devereux (1997:33) refererer til regjeringen i Malawi i 1990, som pekte på følgende kategorier som sårbare i forhold til matvaresikkerhet: "very small smallholders" som eier mindre enn 0,5 hektar og "medium smallholders" som eier mellom 0,5 og 1 hektar.³⁵ Dette betyr likevel ikke at de som eier mer enn 1 hektar nødvendigvis ikke opplever fattigdom. En undersøkelse gjennomført av International Fund for Agriculture Development (IFAD) i 1993 som viser at helt opp til 2 hektar jord produserer småbrukerne ikke så mye mais som husholdningen trenger for å overleve. 85 % av småbrukerne produserer ikke nok mais (sitert i Devereux 1997:34). Green (2000:15) observerte det samme i sin undersøkelse av småbrukere i sentralregionen, der det ikke var forskjell på de som hadde tilgang på mindre enn 1 hektar og de som hadde mer enn 1.5 hektar. Dermed er småbrukerne avhengige av lønnsinntekt ved siden av, noe som gjør det vanskeligere for kvinneledede husholdninger. Det viser seg at disse er mer utsatt for lav matvaresikkerhet. Dette henger også sammen med at de gjennomsnittlig har mindre jord enn det husholdninger ledet av menn har.

I sin PRSP legger myndighetene i Malawi vekt på mangel på jord når de skal forklare fattigdommen i landet. Malawi er tett befolket, med 118 mennesker per kvadratkilometer i 1997, og 231 hvis man kun regner med den dyrkbare jorda. Befolkningsøkningen i landet siden uavhengigheten har gjort at små landområder må brødfø stadig flere, uten at den teknologiske utviklingen har fulgt

---

(Intervju: Ollen, direktør ved Centre for Human Rights and Rehabilitation, 31.juli 2002). Dette bekreftes i stor grad av Jenkins og Tsoka (2001).

³⁵ Det er ellers vanlig i de fleste land å kalle eiendommer under 1 hektar for marginale, 1 til 2 hektar for små, 2 til 4 hektar for semi - medium, 4 til 10 hektar for medium og eiendommer over 10 hektar for store. Dette er imidlertid kun en tommelregel, og om man kan leve av jorda er selvsagt avhengig av kvaliteten på jorda, tilgangen på vann, gjødsel og såkorn og klimatiske forhold. For enslige kvinner handler det også om tilgang på arbeidskraft til å dyrke jorda.

etter. Til sammenligning var tallet på befolkningstettheten 41 per kvadratkilometer i 1964 og 87 per kvadratkilometer i 1987 (Stambuli 2002:6).

Hvis man ser historisk på jordspørsmålet var det under kolonitiden fokus på store plantasjer som kolonimakten kunne tjene penger på. Jorda ble underlagt koloniherrn. Etter uavhengigheten i 1964 fikk man en kort periode med politikk som skulle hjelpe småbrukerne i større grad, men etter 1968 var det igjen de store plantasjene som kom i fokus. 1970 tallet var preget av privatisering av jord, men småbrukerne hadde ingen muligheter til å finansiere kjøp. Den mest fruktbare jorda ble samlet på elitens hender, som nøt godt av fordelaktig politikk under Banda (Green 2002:8-10). Jordspørsmålet er viktig, og myndighetene i Malawi formulerte i januar 2002 ny land policy (Chinsinga 2002). Den bekrefter at jorda er skjevt fordelt, og at det finnes jord innen storgodsjordbruket som ligger uutnyttet. I tillegg anerkjenner de også hvor viktig jordspørsmålet er for den sosiale og økonomiske utviklingen i Malawi. Chinsinga hevder imidlertid at myndighetene er så godt som tause på hvordan dette kan gjennomføres, og mener dette skyldes at de selv har så mye å tape i denne sammenhengen. Politikere sitter på store landeiendommer som de ikke er rede til å gi opp. Omfordeling kan her bli vanskelig, og motstand og konflikt kan forventes (ibid.:39). Som Øyen (1996:15) påpeker, er det ved overføring av ressurser fra de rike til de fattige innen et land at konfliktpotensialet er størst.

2.5 Operasjonaliseringer

I mine intervjuer med kvinner om eventuelle endringer i fattigdommen, tok jeg utgangspunkt i at visse typer definisjoner var mer aktuelle enn andre. Det å basere meg på en overlevelsesdefinisjon var ikke tilstrekkelig, den ble for snever. Da mente at jeg definisjoner som ligger nærmere en tilnærming som fokuserer på basis behov og sosiale indikatorer ville gi mer informasjon. Dette både fordi en slik definisjon er mer relevant og viser et riktigere bilde av fattigdom, og fordi nettopp det å øke tilgangen på felles sosiale goder primært bør være statens oppgave. Det var også interessant å tillate mer relative forståelser, for å oppdage hvem kvinnene eventuelt sammenlikner seg med. Jeg ville også ha rom for andre deltakende definisjoner der

---

kvinnernes egne synspunkter var viktig. Som vi har sett er det utført mye kvantitativ forskning på fattigdom. Jeg vil derfor komme med kvalitativ forskning på kvinner som leder husholdningen og deres perspektiver på fattigdom og demokrati, og forholdet mellom dem.

For å måle kvinnes holdning til fattigdom, og å plassere dem teoretisk, ville jeg ha svar på følgende spørsmål: hva er fattigdom for dem? Hva skyldes fattigdommen? Hvordan mestrer de fattigdommen? Og hvordan mener de at de kan komme ut av fattigdommen? Ved å stille disse spørsmålene på ulike måter i kvalitative intervju kan jeg si noe om kvinnes holdning til fattigdom.

For å undersøke endring i fattigdom siden 1994 valgte jeg følgende indikatorer som jeg ville spørre kvinnene om: matvaresikkerhet, klær, primærhelsetjenester, utdanning, tilgang på rent drikkevann og sanitærforhold. Disse indikatorene mener jeg til sammen avspeiler en del av det teoretiske begrepet fattigdom, og endring i disse indikatorene vil endre fattigdommens karakter og omfang blant kvinnene. Denne forståelsen ligger tett opp til en forståelse basert på basisbehov og bruk av sosiale indikatorer, med de svakheter det innebærer. For å kompensere for disse svakhetene som jeg har vært inne på tidligere, var jeg i tillegg åpen under intervjuene for at andre indikatorer kunne være relevante også i forhold til endring i fattigdommen. Som Mikkelsen (1995:87) påpeker, er det viktig å være klar over hvem som definerer utvikling, ekspertene eller de berørte selv. Jeg prøvde å åpne for at kvinnes egne prioriteringer skulle bli hørt. Styrken ved en kvalitativ undersøkelse er nettopp at man ikke behøver å binde seg strengt til en bestemt definisjon på forhånd, men at man kan åpne for de fattiges egne synspunkter. I tillegg brukte jeg kvantitativ sekundærlitteratur for å supplere mine egne funn, som for eksempel HDR og andre undersøkelser gjort i Malawi på fattigdom, for å se på de indikatorene jeg har valgt og de indikatorene som kvinnene kom med i intervjuene. Når jeg ser på endring etter 1994 er dette altså fra kvinnes ståsted. Jeg skal ikke evaluere den demokratiske regjeringens konkrete politikk, men se om demokratiske reformer har gjort at de fattige kvinnes innflytelse over utviklingsmidlene har økt, slik de opplever det.

2.6 Oppsummering

Jeg har nå gått gjennom de viktigste og mest vanlige måtene å definere fattigdom på. Fattigdom kan defineres på flere måter, måles ved hjelp av ulike metoder og beskrives på ulike måter. Jeg valgte å dele definisjonene i konvensjonelle og deltakende definisjoner. Innen de konvensjonelle definisjonene finner vi både absolutte og relative definisjoner, vi finner definisjoner som måler inntekt eller forbruk, og vi finner definisjoner som baserer seg på flere sosiale indikatorer. Felles for disse er at de fattige defineres utenfra. Dette i motsetning til i de deltakende definisjonene hvor de fattiges egne oppfatninger og tolkninger står i sentrum. Jeg redegjorde her for tilnærminger som fokuserer på sårbarhet og på berettigelse. Fordeler og ulemper ved bruk av de ulike definisjonene og metodene ble diskutert underveis. Deretter så jeg spesielt på sammenhengen mellom kvinner og fattigdom, ettersom det er denne gruppen jeg skal undersøke i oppgaven. Videre redegjorde jeg for malawiske myndigheters valg av definisjon på fattigdom, og så nærmere på den forskningen som er gjort på fattigdom i Malawi. Dette diskuterte jeg i forhold til den teorien jeg hadde gjennomgått tidligere.

Med denne teorien som utgangspunkt kan jeg sette kvinnes forståelse i en teoretisk sammenheng. Ved ikke å ha bundet meg til noen bestemt definisjon på fattigdom på forhånd åpnet jeg for mulighetene til å få frem kvinnes egne synspunkter. Jeg valgte likevel å ha noen indikatorer som jeg spurte alle kvinnene om. Hvordan kvinnene definerte fattigdom og deres meninger om de indikatorene jeg valgte, blir utgangspunktet for å diskutere endring i fattigdommen siden 1994.

---

3. Demokrati

Ordets opprinnelse er fra gresk, og betyr folkestyre. Statsvitere bruker betegnelsen hovedsakelig om en politisk styreform (Statsvitenskaplig leksikon 1997:39). Ser man imidlertid nærmere på ulike måter å definere demokrati på, er det stor variasjon (Beetham 1999:1). Demokrati defineres både som et mål og et ideal, og som en beskrivelse av en eksisterende styreform (Rindeffjäll 1998:27). Dette gir et utall ulike definisjoner og måter å se demokrati på. Felles er at man forsøker å si noe om hvordan man skal få til folkestyre. Diskusjonen dreier seg om hvilke rettigheter og institusjoner som er nødvendige og tilstrekkelig for at man skal kalle et styre for demokrati. I dette kapitlet vil jeg først diskutere hvordan det er vanlig å definere demokrati og hvor inklusive rettigheter som skal være med i begrepet, for deretter å diskutere forholdet mellom demokrati og fattigdom. Videre vil jeg se på noen forhold som gjelder demokrati i Afrika generelt, før jeg ser mer spesielt på demokratiet i Malawi. Til slutt presenterer jeg mine operasjonaliseringer på holdning til demokrati blant fattige malawiske kvinner. Med denne teorien som bakgrunn vil jeg senere kunne diskutere kvinnes demokrati-forståelse, forventninger og oppfatninger om demokratiet i Malawi og dets evne til å redusere fattigdom.

3.1 Demokratibegrepet

Man plassere gjerne en minimalistisk definisjon som det ene ytterpunkt. Her fokuserer man utelukkende på sivile og politiske rettigheter og deltagelse ved formelle valg. På det annet ytterpunkt finnes bredere oppfatninger av demokrati, at demokrati også inneholder økonomiske og sosiale elementer (Hydén 1998:9). Demokrati defineres her som noe mer enn valg og institusjoner. Rudebeck (2001:16) snakker om at man har en spenning mellom den minimalistiske definisjonen, som baserer seg på "allmenn stemmerett, regelmessige valg og elementære sivile rettigheter", og demokrati forstått som "politisk likhet i faktisk praksis". Den statsvitenskaplige forskningen har særlig vært preget av måter å se demokrati på som

ligger nærmest en minimalistisk definisjon (Hydèn 1998:10; Rudebeck 2001:17). Denne måten å forholde seg til demokrati på dominerer den demokratiske diskursen, og påvirker bistandsgivere, handelskontakter og oppfatningen av demokrati i samfunnet (Rindefjäll 1998:29).

Minimalistiske definisjoner

De smaleste definisjonene på demokrati er de som kun fokuserer på valg. Schumpeter er den som tidligst argumenterte for en slik smal og minimalistisk definisjon på demokrati, og har påvirket mange andre ledende forskere på området, for eksempel Huntington og Lipset (Hydèn 1998:11). Han mener demokrati handler om prosesser og institusjoner. I minimalistiske definisjoner mener man at gjennom slike prosesser og institusjoner skal folkets mening bli uttrykt og bli tatt hensyn til ved politikktutforming. Da har man folkestyre. Fordelen med slike definisjoner er at de gjør det relativt enkelt å måle grad av demokrati.

Maksimalistisk demokrati

Andre mener at for å få til folkestyre er det mye mer enn valg og sivile og politiske rettigheter som er nødvendig. Det handler om hvordan folk må settes i stand til å bruke disse. Det finnes mange som argumenterer for at man skal inkludere flere rettigheter i selve demokratibegrepet, og det er da særlig økonomiske og sosiale rettigheter de snakker om. Argumentet for å inkludere slike rettigheter er at de politiske og sivile rettighetene blir umulig å utøve hvis ikke visse sosiale og økonomiske rettigheter er oppfylt. Ettersom de fleste er enige i at politiske og sivile rettigheter er en nødvendig del av demokratiet, vil selve demokratiet ikke ha noen verdi dersom befolkningen ikke er i stand til å utøve disse (Ake 2000). Man kan si at de som går lengst i dette har en maksimalistisk demokratiforståelse, fordi en rekke rettigheter må inkluderes for at man skal kunne snakke om et demokrati.

Har man et maksimalistisk demokratisyn, innebærer det videre at ikke bare den politiske sfæren er demokratisert, men også andre deler av samfunnet som for eksempel den økonomiske sfæren og arbeidsplassen. Noen vil også gå så langt som å inkludere den private sfæren.

Noen av de som har en slik demokratiforståelse har et rent instrumentalistisk syn på demokrati. Det innebærer at det viktigste med demokrati er det substantive utfall, at befolkningen opplever en ønsket utvikling, for eksempel i form av økonomisk fremgang og bedre leveforhold (Olukoshi 1998:17). Men det er også mulig å ha et maksimalistisk demokratisyn og også forsvare demokratiet for demokratiets egen del, og ikke for dets potensielle utfall.

Kritikerne peker på at det som inkluderes i definisjonen burde være et mulig mål for demokratiet, heller enn en del av definisjonen. Det hevdes også at maksimalistiske definisjoner er vanskelige å operasjonalisere og måle og at de er lite nyttige når man skal analysere den virkelige verden, som er langt unna idealet (Wiseman 1996:9).

Substansielt demokrati

Noen bruker begrepet substansielt demokrati for å beskrive demokrati. Substansielt demokrati innebærer at demokratiet er meningsfullt for folk flest og at de har mulighet og kapasitet til å benytte seg av de konvensjonelle demokratiske prinsipper og institusjoner (Törnquist 2001:26). Visse forutsetninger er nødvendige for å muliggjøre dette, men ikke en del av selve demokratidefinisjonen. Disse er deling av demokratiske mål og midler, spesifisering av minimale materielle, sosiale, økonomiske og politiske forutsetninger som må fremmes, i tillegg til en alminnelig godtatt oppbygging av grunnleggende rettigheter og institusjoner (ibid.: 25). Et demokrati er substansielt i det befolkningen finner det meningsfylt å bruke de konvensjonelle rettighetene og institusjonene for å forsvare seg og ivareta sine interesser. Demokratiet kan i og for seg være et liberalt demokrati eller et maksimalistisk demokrati, poenget er at det oppleves som relevant for folket.

Liberaldemokrati

Liberaldemokratiet oppfattes ofte som den vestlige demokratimodellen³⁶, på grunn av dens historiske røtter i liberalismens fremvekst i vest Europa på 1800-tallet. Det vestlige liberaldemokratiet legger vekt på at staten skal være begrenset og gi rom for markedet, individets frihet og vern om den private eiendomsretten. Sentralt står også individets politiske rettigheter og sivile friheter, noe de smaleste definisjonene ikke omfatter. Dahl, som i utgangspunktet bygger på en minimalistisk definisjon lik Schumpeters, betoner også viktigheten av slike individuelle rettigheter (Rindefjäll 1998:32). Videre er liberaldemokratiet vanligvis orientert mot prosedyrer, det er de politiske prosessene som faller inn under demokratibegrepet. Diamond, Linz og Lipset (1990:6-7) er eksponenter av denne tilnærmingen og deres definisjon fokuserer på følgende 3 kriterier:

Meningsfylt og omfattende konkurranse mellom individer og organiserte grupper (særlig politiske partier) om alle viktige posisjoner i regjering, med jevne mellomrom og uten bruk av tvang.

Stor grad av politisk deltakelse ved valg av ledere og politikk, i det minste gjennom jevnlig og rettferdige valg, på en slik måte at ingen (voksen) sosial gruppe er ekskludert.

Et nivå av sivile og politiske friheter - ytringsfrihet, pressefrihet, rett til å organisere seg - som sikrer tilfredsstillende integritet over politisk konkurranse og deltakelse.

Som vi ser fra denne definisjonen er det de politiske prosedyrene som er viktigst, og det er de som sies å være innholdet i begrepet demokrati. De skiller mellom politisk demokrati og det sosiale og økonomiske system, og begrenser på den måten definisjonen på demokrati til de prosedyremessige sidene. Sosiale og økonomiske elementer holdes fullstendig utenfor demokrati -begrepet.

Mellom de smaleste av de minimalistiske definisjonene og liberaldemokratiet finner man et spekter av definisjoner som betoner ulike sider av prosessen og ulike individuelle sivile og politiske rettigheter.

---

³⁶ Med vestlig liberal demokrati menes et demokrati som ikke bare fokuserer på valg, men også visse grunnleggende friheter og konstitusjonelle regler, for eksempel Robert Dahls definisjon av demokrati (E-post korrespondanse med Olle Törnquist, Professor i Statsvitenskap, Universitetet i Oslo).

Noen hevder at disse måtene å se liberaldemokrati på ikke er omfattende nok. Sakens kjerne kan sies å dreie seg om hvilke rettigheter som skal inkluderes i selve demokratibegrepet. Beetham (1999) diskuterer innholdet i begrepet demokrati, med fokus på menneskerettighetene. Utgangspunktet hans er at man kan finne grunnleggende prinsipper om demokrati, som er universelle og som alle definisjoner bygger på. I følge Beetham er det prinsippene om politisk likhet og folkelig kontroll som er kjernebetydningen av begrepet demokrati (ibid.:5), og disse prinsippene er skilt fra de institusjonene som får de til å virke. Han vil ikke gi en institusjonell grunndefinisjon.

Beetham redegjør for hvordan politiske og sivile rettigheter blir inkludert i demokratibegrepet, og påpeker at økonomiske og sosiale rettigheter ikke blir det. Han sier at økonomisk og sosiale rettigheter best kan beskrives som å stå i et gjensidig avhengighetsforhold til demokratiet. Uten slike rettigheter vil det ikke være mulig å utøve de politiske og sivile rettighetene likt og demokratiske institusjoner blir undergravd. På den annen side argumenterer han for at demokrati en nødvendig, men ikke tilstrekkelig, tilstand for å beskytte økonomiske og sosiale rettigheter (ibid.:114). Sivile og politiske rettigheter vil i praksis ikke kunne skilles fra økonomiske og sosiale rettigheter, og derfor vil et skarpt skille mellom demokrati som politisk begrep og som sosialt begrep ofte bli utvisket ved nærmere ettersyn (ibid.:28). Beetham konkluderer ved en senere anledning med at både sivile og politiske, sosiale og økonomiske rettigheter må være del av det man kaller demokrati.³⁷ Hans demokratioppfatning er likevel fortsatt en liberal demokratioppfatning, da han inkorporerer viktige elementer fra liberalismen, men i bred forstand (ibid.:34-35).

Liberal demokrati som utgangspunkt

Det er kjennetegnene på et liberal demokrati i smalere forstand enn det Beetham (1999) redegjør for, som oftest brukes når man evaluerer hvorvidt de afrikanske landene har blitt demokratiske og som brukes i forhold til bistandskondisjonalitet

---

³⁷ Foredrag av David Beetham ved "1st annual conference of the Network on Local Politics and Democratization in Developing Countries: Local Politics: Actors and Approaches", Oslo 17-19 oktober 2002.

(Mana 1995: 24, Abuom 1995: 94, Ake 2000).³⁸ Dette skyldes at det som har preget den vestlige demokratiforskningen på land i tredje verden siden begynnelsen på 1990-tallet, er fokus på (det vestlige) liberaldemokratiet og dens kjerneelementer som frie og rettferdige valg, gode institusjoner og et minimum av menneskerettigheter (Stokke og Törnquist 2001). Det har vært bred enighet omkring en slik definisjon, man har antatt at ved en slik definisjon kan man få til et folkestyre.

Det var liberaldemokratiet som ble "eksportert" til afrikanske land etter den kalde krigens slutt, delvis ved hjelp av bistandskondisjonalitet (Laakso og Olukoshi 1996:26). Derfor vil jeg bruke denne typen demokrati som utgangspunkt for diskusjonen om demokratiets evne til å redusere fattigdom. Er denne typen demokrati bedre i stand til å redusere fattigdom enn ikke-demokratiske systemer?

3.2 Demokrati og økonomisk vekst

Det er stor uenighet om forholdet mellom økonomisk vekst og demokrati. Teoretisk er det mulig å ha økonomisk vekst uten at dette kommer de fattigste til gode ved såkalt "trickle down"³⁹ effekt, og det er mulig å bekjempe fattigdom ved hjelp av omfordeling og prioritering uten økonomisk vekst. På den annen side vil økonomisk utvikling gjøre det enklere å prioritere bekjempelse av fattigdom. Noen mener demokratiet er den beste styreformen, og tilbakeviser at demokrati og sivile rettigheter har en negativ innvirkning på økonomisk vekst (Sen 1999a:6-7).

Andre mener det ikke dreier seg om regimetype i det hele tatt, men hva slags politikk som blir ført (Leftwich 1995), og som dermed ikke utelukker at udemokratiske styreformer vil kunne være like bra eller bedre egnet til å fremme økonomisk vekst. Leftwich (ibid.) har funnet frem til en rekke kriterier⁴⁰ for hva slags politikk som er best for å få til økonomisk utvikling. I følge ham er regimetype i seg

---

³⁸ Bistandskondisjonalitet vil si at landene som mottar bistand må oppfylle visse krav før bistanden blir gitt. Etter den kalde krigens slutt begynte givene å legge inn krav om demokrati, med spesielt fokus på valg, sivile og politiske rettigheter.

³⁹ "trickle down" vil si at økonomisk vekst som kommer de mer velstående til gode vil bli spredt nedover til de fattigere over tid, for eksempel ved at de ansetter fattige eller kjøper mer av varene deres.

⁴⁰ Hans kriterier er: utviklingsorientert elite, autonomi fra interessegrupper, sterkt byråkrati, svakt sivil samfunn, høy grad av legitimitet og statlig styring av ikke-statlige økonomiske interesser (Leftwich 1995).

---

selv ikke viktig. Imidlertid kan det se ut til at noen av kriteriene vanskelig lar seg forene med et demokratisk styresett. Blant disse er kravet om at man trenger et sterkt byråkrati med avgjørende innflytelse på politisk utforming og et svakt sivil samfunn. De fleste landene Leftwich bruker som eksempler på suksesshistorier har ikke vært demokratier.⁴¹ Noen går så langt som til å hevde at demokrati er en ulempe for å få til økonomisk utvikling.

3.3 Demokrati og fattigdomsbekjempelse

At demokrati er en forutsetning for bekjempelse av fattigdom, har etter den kalde krigens slutt vært et slagord blant bistandsgivere og i multilaterale institusjoner, som IMF og Verdensbanken. Omfattende støtte har blitt gitt til gjennomføring av valg og oppbygging av demokratiske institusjoner. Med demokrati mener disse institusjonene i stor grad liberalt demokrati (Laakso og Olukoshi 1996:26).

Argumentet er at ved å gi folk sivile og politiske rettigheter kan de selv bidra til å utforme politikken slik at den kommer de fattige til gode. Muligheten til å utforme økonomiske rettigheter blir sett på som avhengig av at man har politiske rettigheter (Sen 1994, UNDP 2000). Sen (ibid.) ser forholdet mellom politiske rettigheter og økonomiske behov som instrumentelt, det vil si at de politiske rettighetene vil gjøre det mulig å finne en løsning på fattigdomsproblemet. Videre hevder Sen at det finnes omfattende beviser på at demokrati og sivile rettigheter styrker andre typer friheter gjennom å gi en stemme til de marginaliserte og sårbare i ulike sammenhenger. Slik har de muligheten til å få oppmerksomhet omkring sine behov og til å kreve passende politiske handlinger (Sen 1999a:7). Demokrati vil ved siden av å ha en iboende verdi og en instrumentell verdi, også ha en konstruktiv verdi. Den verdien består i å gi folk en mulighet til å forme sine verdier og prioriteringer gjennom diskusjoner og ved å utveksle informasjon, ideer og analyser som skal hjelpe dem til å ta informerte og gjennomtenkte valg (ibid.:10). Logikken i demokratiet er at folkeviljen skal gjennomføres. Derfor skal i prinsippet de fattige bli

---

⁴¹ Sør-Korea, Taiwan, Kina, Indonesia, Thailand.

en viktig maktfaktor, og folkets vilje skal bli gjennomført.

Empirisk har det vist seg vanskelig å si noe sikkert om ulike styreformers evne til å redusere fattigdom. Dette skyldes blant annet en del metodologiske problemer. Hvilke land har vært demokratier lenge nok og vært stabile nok? Hva skyldes regimetype og hva skyldes valg av utviklingsstrategi? I tillegg må man ha tidsserier over landene over en lengre periode, noe som gjør det vanskelig å holde variabler konstante (Varshney 1999:13-15). Det er også uenighet omkring definisjoner på demokrati og fattigdom som kompliserer dette arbeidet. På tross av disse hindringene oppsummerer Varshney med at demokratier ikke behøver å være bra for de fattige, men at autoritære regimer kan være svært dårlig for fattige. Det er ingen sikre sammenhenger, ifølge han. Heller ikke Moore and Putzel (1999:7) finner noen entydig sammenheng mellom demokrati og bedre fattigdomsbekjempelse.

Interne forhold som hindrer fattigdomsbekjempelse

Andre hevder derimot at de fattige ikke er i stand til å bli en maktfaktor selv om landet er demokratisk, i og med at de mangler ressurser, utdanning og selvstendighet til å nyttiggjøre seg av sine politiske rettigheter. Smith (1997) peker på hvordan patron-klient⁴² forhold gjør seg gjeldene i politikken i fattige land. Han hevder dette er mulig fordi det liberale demokratiet kommer i en formell, juridisk innpakning i de nasjonale sentre, mens på lokalnivå er det fortsatt de gamle patron-klient nettverkene som avgjør politisk stemmegivning. De fattige er avhengig av slike patroner for overlevelse, særlig i vanskelige økonomiske tider, og dette undergraver de fattiges reelle mulighet til å benytte seg av sine formelle politiske rettigheter. For å kunne utøve sine rettigheter fritt og demokratisk, er det nødvendig at de fattige gis et minimum av velferdsgoder, for eksempel utdanning, helsetilbud og matvaresikkerhet. Også Ake (2000:170) peker på slike patron-klientforhold som ødeleggende for

---

⁴² Patron-klient forhold innebærer at en mer velstående person, en patron, støtter en mindre velstående person med materielle goder, mot støtte eller tjenester på andre områder, for eksempel politisk. Dette kan danne et helt nettverk av patroner og klienter, idet klienten også kan ha sine egne klienter de støtter.

demokratiets muligheter til bekjempelse av fattigdom. Habib (2002)⁴³ hevder at demokrati er best egnet til å bekjempe fattigdom idet de lavere klassene i samfunnet blir en trussel og en maktfaktor å regne med. Dette kan de ikke bli uten at man har et sosialdemokrati, med vekt også på sosiale og økonomiske rettigheter.

Det er også slik at enkelte grupper i samfunnet ikke deltar politisk. Særlig kvinner deltar mindre enn deres antall skulle tilsi (Moore and Putzel 1999:5). Dette gjør det vanskeligere å få presset frem politikk tilpasset kvinner, og særlig når det gjelder fattige kvinner.

Varshney (1999) påstår at de fattige ikke stemmer som økonomisk gruppe, men stemmer etter andre identiteter, som etnisk tilhørighet, regional tilhørighet, patronklientforhold osv. På den måten får de ikke lagt press på politikerne for politikk rettet mot de fattige (ibid:19). Varshney er også av den oppfatning at demokratier velger spesielle typer økonomiske strategier, som ikke er de beste når det gjelder fattigdomsbekjempelse.⁴⁴ Ifølge ham velger demokratier direkte metoder, fordi disse er synlige og enkle å forstå for velgerne, men at disse ikke er like effektive som indirekte metoder når det gjelder bekjempelse av fattigdom. Politikerne velger de direkte metodene for å sikre sin popularitet og også gjenvalg, på tross av at mange økonomer mener at de indirekte strategiene vil gi best resultat på lang sikt (ibid:19-24). Bhagwati (sitert i Varshney 1999:5) sier man må vurdere hvilken strategi som er mest produktiv, hvordan ressurser brukes, og hva som er mest bærekraftig.

3.4 Kvinner og demokrati

I de aller fleste demokratier kan man snakke om en skjevhet til fordel for menn (Luckham m.fl 1998: 26). Kvinner viser seg å bli ekskludert på tross av at de formelt innehar de samme rettigheter som menn. Tradisjonelt har man knyttet kvinners

---

⁴³ Debattinnspill av Adam Habibi ved "1st annual conference of the Network on Local Politics and Democratization in Developing Countries: Local Politics: Actors and Approaches", Oslo 17-19 oktober 2002.

⁴⁴ Det er vanlig å skille mellom to metoder for fattigdomsbekjempelse: direkte ("growth mediated") og indirekte ("support led"), men dette betyr ikke at man ikke kan ha en kombinasjon av disse. De direkte metodene er kortsiktige og mer målrettet mot de fattige, for eksempel landreformer, matsubsidier og "food for work" programmer, mens de indirekte er for eksempel mer "usynlige", langsiktige makroøkonomiske og finansielle strategier.

manglende deltakelse til dårligere ressursbase, og liberaldemokrater har argumentert med at utdanning og modernisering vil føre til like muligheter og likt utfall i politikken. Mange mener imidlertid at dette ikke er riktig, og peker på utviklingen i rike land der kvinner fortsatt ikke deltar på lik linje som menn (ibid: 27).

Feminister hever at dette kommer av det skillet som liberaldemokrater opprettholder mellom den offentlig og private sfære (Rai 2000: 6-7, Berquist og Nyman 1996: 9-10). I liberal demokratisk teori antar man at den offentlige sfære er befolket med likemenn og kvinner og at den er karakterisert av ”moderne” verdier som rasjonalitet og upartiskhet. Feminister går i mot delingen mellom en offentlig og en privat sfære, og hevder at ved å holde den private sfæren utenfor så skaper man et klasseskille i demokratiet der kvinner kommer dårligere ut. Dette skjer fordi kvinner har mindre adgang til ressurser, sosiale og materielle, også i den private sfæren.

Kvinner har reproduktive oppgaver som gjør at de har mindre lønnsinntekt og er mer bundet til hjemmet. Med en oppfatning av demokrati som kun inneholder sivile og politiske rettigheter vil ikke kvinnene kunne bli behandlet rettferdig, men kun bli oppfattet som avhengige av menn. De fleste feministene argumenterer med at en demokratisk stat må ivareta kvinnens sosiale og politiske hindringer knyttet til tid, ressurser og autoritet, og at dette er ikke mulig innenfor et liberaldemokrati (Luckham m.fl 1998). Substansielt demokrati kan ikke oppnås uten at man også demokratiserer den private sfæren. For feminister er det ikke nok med allmenn stemmerett så lenge det finnes mønstre for undertrykking i den private sfæren. Demokrati er like viktig i det private liv. Politisk likhet, slik man definerer lik mulighet til innflytelse i liberal demokrati teori, gjør sosio- økonomiske faktorer irrelevante. Bergquist og Nyman (1996) hevder lik mulighet til innflytelse ikke er mulig i den politiske sfæren hvis det ikke eksisterer i den private sfæren. Og innflytelse er nettopp hovedargumentet for at demokratiet er best når det kommer til bekjempelse av fattigdom.

Thompson (2002) forklarer hvorfor det ikke er nok å kun garantere kvinner plasser i beslutningsinstitusjoner, slik den liberale politiske tilnærmingen antyder. Hun hevder at man her visker ut skillet mellom representasjon og deltakelse, og at det

ikke er gitt at dette vil gi en politikk som vil ivareta hensynet til kvinner. Representasjon kan bli et alibi for kvinners deltakelse, mens realitetene og politikken forblir det samme.

I sum argumenterer feministene for at et minimalistisk eller liberalt demokrati ikke er i stand til å gi kvinner innflytelse på lik linje som menn. For å få til dette må man satse på et demokrati som også har som mål å demokratisere den private sfæren, et mer omfattende og maksimalistisk demokratibegrep enn det som vanligvis innføres i land i tredje verden. Det er av avgjørende betydning at kvinners økonomiske og sosiale rettigheter også blir en del av demokratiet, slik at disse sfærene ikke forblir udemokratiske og dermed hindrer deltakelse fra kvinnene, og særlig de fattige kvinnene.

3.5 Demokrati i Afrika

Afrika har siden begynnelsen på 1990-tallet gjennomgått en bemerkelsesverdig endring hva demokratisering angår. Mellom 1990 og 1996 holdt 37 av 48 land sør for Sahara sitt første demokratiske valg (Bratton og Posner 1998). At dette er en viktig endring er det ikke tvil om, men debatten om innholdet i demokratiet og demokratidefinisjonen er omfattende. Det pekes også på synkende kvalitet og at flere demokratier har falt tilbake til mer autoritære styreformer (ibid.).

Tandon (1995) snakker om at afrikanere har en demokratisk farsarv, som har sosial rettferdighet bygget inn i seg som en helhetlig del av den moralske kodeksen for statsstyre, og at et slikt syn på demokrati er uforenelig med liberalt demokrati. Andre (Bratton og Mattes 2001) hevder at afrikanere har et syn på demokrati som faller sammen med liberaldemokratiet, og snakker om “Africans surprising universalism”. Altså mener de at det liberale demokratiet er en universell definisjon av hva demokrati er, og hevder at afrikanere har dette synet. Disse to utsagnene forteller noe viktig om demokratidebatten i afrikansk kontekst, nemlig at en stor del av debatten dreier seg om hvilket demokrati som kan fungere som folkestyre i Afrika og om det liberale demokratiet er det rette for afrikanske land.

Ønsket om et mer omfattende demokrati

Som jeg allerede har vært inne på foreligger det en bred og omfattende debatt om hvordan man velger å definere demokrati, altså hva man inkluderer i begrepet. Generelt er det blant afrikanske forskere en større aksept for å inkludere mer i demokratibegrepet enn blant vestlige forskere. De snakker om at demokratiets rekkevidde må være omfattende, at det inkluderer mer enn kun den politiske og prosedyremessige sfæren. Den skal også omfatte for eksempel de sosiale og økonomiske sfærer (Olukoshi 1998:16-18). Det er også større aksept for at flere forutsetninger må være til stede enn kun begrensede politiske og sivile rettigheter, at et reelt demokrati forutsetter både politiske, sosiale og økonomiske rettigheter. De omtaler også i større grad at demokratiet må være substansielt, noe som betyr omfattende rekkevidde og at sosiale og økonomiske rettigheter er reelle (Reigstad 2002:83-84). Generelt er forskerne mer uklare når det gjelder verdien av demokrati i seg selv, men flere forsvarer demokratiet også for dets iboende verdi (ibid.:85; Olukoshi 1998:17).

Problemet med liberaldemokratiet i Afrika

Det hevdes at det er viktig hvilket syn på demokrati man legger til grunn ved demokratiseringen av afrikanske land, og at dette har noe å si for demokratiets mulighet til å gjøre noe med fattigdomsproblemet (Ake 2000). Dette bunner i en oppfattelse av at det vestlige, liberale demokratibegrepet ikke er tilpasset de sosiale forholdene man finner i de fleste afrikanske land, med stor fattigdom og store ulikheter innad. I tråd med denne tankegangen kan det liberale demokratiet, med vekt på valgprosedyrer, ses på som en historisk betinget konstruksjon, heller enn en universell demokratiforståelse. Afrikanske land må derfor komme opp med en forståelse av demokrati som er tilpasset deres forhold hvis det skal kunne fungere der og bidra til å redusere fattigdommen på kontinentet.

Törnquist (2002:20) sier dette på en annen måte; at det er en tendens til å analysere demokrati med basis i definisjoner som bygger på historisk statiske *midler* til demokrati i Europa og Nord Amerika, heller enn på universelle *mål*, demokratiets prinsipper. På samme måte viser Ake (2000:21) til at det liberale demokratiet er en

historisk konstruksjon som ikke kan oppfattes som en universell betydning av demokrati. Liberaldemokratiet utviklet seg samtidig med den industrielle kapitalismen, og det liberale demokratiet reproduserte på den politiske arena hovedverdiene i markedet. Slik ble vekten lagt på fri konkurranse og politiske og sivile rettigheter som fokuserte på negative friheter. Fokus på institusjoner og istedenfor demokratiske prinsipper ekskluderer andre like demokratiske måter å organisere folkestyre på.

I dag er det liberaldemokratiet som oppfattes som demokrati, og som eksporteres til afrikanske land. I tillegg er det slik at det er det liberale demokratiet som får støtte fra vesten. Vesten har vært mer interessert i formen på demokratiet (Ottaway 2002:83),⁴⁵ heller enn at afrikanske fattige stemmer uten å kunne velge på reelt grunnlag (Ake 1994:1). Det hevdes at vesten fremmer en type demokrati hvor relevansen i beste fall er problematisk, mens den i verste fall er med på å trivialisere demokratiet i Afrika (Ake1996:131). Det er imidlertid viktig å merke seg at Ake ser et klart skille mellom eliten i de afrikanske landene, som vil tjene på et slikt liberalt definert demokrati, og folket, som krever et mer omfattende demokratibegrep.

Det blir hevdet at ved å utelukkende bruke liberaldemokratiet som forbilde når man innfører demokratiske reformer i afrikanske land, blir ikke demokratiet relevant for de fattigste og det blir vanskelig å adressere spørsmål om sosial rettferdighet i samfunn med stor ulikhet. Dette fordi de fattigste har et instrumentelt syn på demokrati i følge noen forskere, og at målet er bedre fordeling og muligheter for utvikling snarere enn demokrati i seg selv:

”For the majority of poor people, democracy is not only about civil and political rights, but is intrinsically bound up with social and economic rights” (Abrahamsen 2000: XIII).

Ake (2000:32) er av de som mener at innføring av demokrati er av avgjørende betydning for å bekjempe fattigdommen og ulikhetene i afrikanske land. Men han tror ikke at demokratier i Afrika kan spille denne rollen ved å innføre et liberalt demokrati. Demokrati i Afrika må svare på sosiale behov, og da må man fokusere på

---

⁴⁵ Ottaway (2002) snakker om at det internasjonale samfunn har vært med på å legge grunnlaget for semi-autoritære

demokratiets instrumentelle verdi (ibid:75). Dette er kun mulig gjennom et demokrati som inkluderer mer enn frie valg; et demokrati med fokus på konkrete rettigheter og konkret likhet, noe som igjen fordrer investering i vanlige folks levekår. Man må gjøre økonomisk utvikling til en del av demokratiseringsprosessen isteden for å skille disse prosessene (ibid:174). På den måten blir demokrati relevant for vanlige folk i afrikanske land på en måte som det liberale demokratiet ikke kan bli, fordi sistnevnte fokuserer mer på abstrakte politiske rettigheter enn på konkrete sosiale og økonomiske rettigheter. Demokratiet skal gi folk kontroll over sin egen utvikling, ikke være en øvelse i fremmedgjøring slik utviklingsprosjektet er i dag (ibid:87). Formell tilgang til demokratisk deltakelse er ikke det som frigjør befolkningen i Afrika, fordi de ikke er i stand til å dra fordel av en slik deltakelse. Den demokratiseringsprosessen som foregår i Afrika i dag etterlater ikke bare vanlige folk maktesløse, men den demokratiske deltakelsen deres blir en rituell bekreftelse på deres maktesløshet (1994:20). Det er imidlertid nødvendig å understreke at Ake ikke mener politiske og sivile rettigheter er unødvendige, men at de er utilstrekkelige alene.

Demokratiets iboende verdi

Bratton og Mattes (2001) hevder på den annen side at afrikanere ser demokratisering som en avgrenset politisk prosess snarere enn en ekspansiv sosioøkonomisk transformasjon og at de ønsker demokrati for demokratiets egen verdi. De viser til en kvantitativ studie de har gjort om dette i seks land i sørlige Afrika. Konklusjonen deres er at folk flest definerer demokrati som politiske prosedyrer snarere enn etter substansielle resultat.

Også afrikanske forskere legger vekt på demokratiets iboende verdi og mener demokratiet er verdt å kjempe for som en verdi i seg selv, uanhengig av hva det klarer å levere (Olukoshi 1998:17).

3.6 Demokrati og fattigdomsbekjempelse i Afrika

Feil type demokrati?

Gjennom en rekke publikasjoner hevder Ake (1994,1996ab, 2000) at demokratiet har blitt trivialisert til kun å dreie seg om valg, og nettopp som følge av dette er demokratiet som innføres i afrikanske land ute av stand til å gjøre noe med fattigdommen. Han snakker om ”democratization of disempowerment”. Ake (2000:37) er helt klar på at demokrati er den beste styreformen for bekjempelse av fattigdom i afrikanske land, men ikke det liberale demokratiet. Hadde man kunnet innføre et annet, mer omfattende, demokrati ville det hatt muligheter til å gjøre noe med fattigdommen. Han hevder at krisen i afrikanske land ikke primært er en økonomisk krise, men en politisk krise hvor eliten ikke tar hensyn til befolkningens ønsker. Med et omfattende demokrati ville dette vært et mindre sannsynlig utfall.

Neo-patrimonialisme i den afrikanske staten

Det blir hevdet at demokratiet ikke kan fungere som en bekjemper av fattigdom i afrikanske land på grunn av det man kaller omfattende neo-patrimonialisme i staten. Det vil si at den offentlige og private sfære overlapper hverandre, og den offentlige sektor er tilpasset private interesser. Dette gir seg blant annet utslag i at de offentlige institusjonene blir sett på som hovedkilde til personlig materiell berikelse og at det er personlige forbindelser, snarere enn objektive kriterier, som ligger til grunn for tilgang på arbeid i og ressurser fra statsapparatet (Bøås og Dokken 2002:50). På denne måten arbeider ikke byråkrater og politikere for fellesskapets beste, men for det som er nyttig for dem selv. I et slikt system blir bekjempelse av fattigdom sjelden et hovedmål.

Chabal og Daloz (1999) går lenger i å vektlegge afrikanske særtrekk. Deres tilnærming kaller de selv ”den politiske instrumentaliseringen av uorden”, og i dette legger de at den afrikanske staten både er innholdsløs og ineffektiv. Innholdsløs fordi det vestlige statssystemet raskt gikk i oppløsning, og ineffektiv fordi den afrikanske politiske eliten ikke er interessert i å arbeide for å institusjonalisere statsapparatet. Eliten drar nytte av at statsapparatet er i uorden. Chabal og Daloz ser kulturelle

faktorer som hovedårsak til manglende utvikling, og sier at de sterke instrumentelle og personifiserte kjennetegnene ved tradisjonell afrikansk administrasjon er fra før kolonitiden og del av den afrikanske statskulturen. Staten er ikke frigjort fra samfunnet for øvrig, og derfor er den klientilistisk og oppfattes som hovedveien til personlig rikdom (ibid. 9). De går så langt som til å hevde at afrikanere flest er ikke interessert i utvikling, i hvert fall ikke utvikling slik vi ser det (ibid.:125).

”Ostentation” (å vise frem sin velstand) er et uttrykk Chabal og Daloz forklarer som ”vertikal symbolsk omfordeling”. Med det mener de at skillene mellom eliter og folk ikke er tilstede slik vi er vant til å tenke det, men at gjennom vertikal omfordeling kommer ressurser vanlige folk til gode, i bytte for anerkjennelse av patronens status og makt (ibid: 42-43). De mener dette foregår i svært stor grad i Afrika i dag, og er akseptert av de fleste fordi det også er forventet at det vil komme dem til gode (ibid:75). Dette er med på å opprettholde et klientilistisk system.

Rudebeck (2001:87) hevder at ved å fokusere på kultur unngår Chabal og Daloz å problematisere hvordan makten faktisk er fordelt i samfunnet, noe han mener er nøkkelen for å forstå utvikling eller mangel på utvikling. Fordelingen av politisk makt i samfunnet er av avgjørende betydning for utviklingen. I tillegg stiller han seg kritisk til at patronklientforhold i seg selv er en hovedårsak til manglende utvikling, og viser til historiske forhold i vesten og i Asia (ibid: 87). Han tror ikke kultur forklarer mangel på utvikling eller manglende demokratisering, og sier man må se bak denne for å forklare folks handlingsmønster i forhold til overlevelse. Derfor må våre forsøk på forklaringer gå bak dette handlingsmønstret og se hvilke materielle og politiske strukturer som hindrer demokratisering (ibid: 88). Det har også blitt pekt på at staten i Afrika ikke når ut på landsbygda, og at det er de tradisjonelle strukturene som styrer der og er relevante i folks daglige liv (Biershenk og Sardan 1997).

Ekstern påvirkning

En annen faktor som er svært aktuell for fattige afrikanske land er forholdet til eksterne institusjoner, slik som Verdensbanken og IMF, samt vestlige donor land. I Verdensbankens og IMF's arbeider har kravet til demokrati oftest blitt omtalt som

”godt styresett” og har vært en forutsetning for lån. Det er gjennom ulike strukturtilpasning - program (SAP) siden slutten av 1980 tallet at disse institusjonene har kanalisert sine midler.⁴⁶

Det som er interessant i forhold til demokrati er ikke bare at giverne krever en spesiell politikk for å motta bistand, men at disse kravene om en spesiell politikk ifølge afrikanske forskere er med på å undergrave de demokratiene de hevder å støtte. Mkandawire (1999) kaller de afrikanske demokratiene for ”choiceless democracies”, og i det ligger det at landene ikke er i stand til selv å ta avgjørelser verken når det gjelder økonomisk utvikling eller fattigdomsbekjempelse. I planene fra eksterne aktører ligger dette allerede fast, og er således unndratt offentlig debatt i de afrikanske demokratiene. De politiske betingelsene som er knyttet til strukturtilpasnings-programmene tvinger afrikanske regjeringer til å stå til ansvar ovenfor Verdensbanken og giverland i stedet for sine egne befolkninger (Olukoshi 1996:125). På grunn av bistandsavhengigheten i mange afrikanske land kan de ikke ta sjansen på å sette seg opp mot donorene (Abrahamsen 2000).

3.7 Demokrati i Malawi

Malawi fikk sin demokratiske konstitusjon og holdt sitt første demokratiske valg i 1994. I hvilken grad er Malawi et liberalt demokrati? I følge Freedom House⁴⁷ kunne Malawi fra 1994 til 1999 betegnes som et liberalt demokrati eller "free". Fra 1999 til 2001 ble landet imidlertid kun gitt merkelappen valgdemokrati eller "partly free", på grunn av voldelige tendenser i regjeringens ungdomsparti.

Kampen om regjeringsmakt i Malawi skjer ved konkurranse mellom politiske partier som har lik rett til å delta. Valgsystemet er flertallsvalg i enmannskretser.⁴⁸ Valgene er regelmessige, og har blitt betegnet som frie og rettferdige. Ingen grupper

---

⁴⁶Med tiden har strukturtilpasning blitt en samlebetegnelse for mange ulike reformtiltak, fra pris og valutareformer til mer omfattende institusjonelle reformer (Udsholt 1996:114).

⁴⁷ Organisasjon måler graden av frihet i alle verdens land. For metoden de bruker for å måle demokrati, dvs sivile og politiske rettigheter, se: <http://www.freedomhouse.org/research/freeworld/2002/methodology.html>

⁴⁸ Det vil si at det er den representanten med flest stemmer i et valgdistrikt vinner plassen i parlamentet. Dette er en fordel for store partier, og svekker småpartienes muligheter.

er ekskludert fra valgprosessen (Molutsi 2001:27). Malawi har gjennomført to valg til president og parlament, i 1994 og i 1999, med høy deltakelse. De har gjennomført ett lokalvalg, i 2000, men med svært lav deltakelse. Regjeringen i Malawi har formulert policy på desentralisering og lokalt styre som forutsetter bred deltakelse fra lokalsamfunnene, både fra de tradisjonelle autoritetene, det sivile samfunn og parlamentsmedlemmer. Denne policy bygger på erfaringer fra noen områder, geografisk begrenset, som gir gode erfaringer å bygge videre på (Skåra 2003). Foreløpig er imidlertid det lokale styret lite utviklet, og har en administrativ funksjon.⁴⁹

Alle innehar gjennom konstitusjonen ytringsfrihet, pressefrihet og rett til å danne og være med i organisasjoner, noe som også fungerer relativt greit i praksis. Kritikken av makthaverne er åpenlys og omfattende (Eggen 2002:313). Man har fått en oppblomstring av opposisjonsaviser og organisasjoner som er i opposisjon til regjeringen, samt opprettelsen av nye offentlige kontorer slik som ombudsmann og Anti-corruption Bureau (Dzimbiri m.fl 2000:5-6). Et problem er imidlertid at regjeringen kontrollerer radioen, som er det medium som lettest er tilgjengelig for folk flest i Malawi.⁵⁰ I det siste har det også, som nevnt, vært problem med ungdomspartier som tyr til fysisk vold mot motstanderne sine.⁵¹

Malawi har, som en av 20 land i verden, inkludert retten til mat i konstitusjonen. Retten og loven er på plass, men de nødvendige midler for hvordan man kan realisere dette er ikke tilstede (Haug og Rauan 2002:282).

På bakgrunn av dette kan man si at Malawi oppfyller kriteriene til et minimalistisk demokrati, og kan også betegnes som et formelt liberalt demokrati, som bygger på de liberale demokratiske prinsippene i sin konstitusjon (Kanyongolo 1998). I praksis fungerer imidlertid ikke alt slik det bør, men vanligvis omtales Malawi som et demokrati i litteraturen. Fozzard og Simwaka (2002:2) skriver for

---

⁴⁹ Intervju: Arild Skåra, NORAD, 20.mars 2003, Oslo.

⁵⁰ Intervju: Dr. Stanley Khaila, Bunda College of Agriculture, 11.juni 2002, Bunda og Kanyama-Phiri, director of Malawi Human Rights Commission og rektor ved Bunda College of Agriculture, 3.juli 2002, Bunda.

⁵¹ Dette ble bekreftet i et møte jeg hadde i hemmelighet med to utbrytere fra UDF, 15.juni 2002, Zomba.

---

eksempel at Malawi har siden 1994 gjort store fremskritt i å etablere liberale demokratiske institusjoner.

3.8 Operasjonaliseringer

Demokrati er et svært sammensatt begrep og jeg vil ikke fokusere på alle sidene ved holdning til demokrati. Spørsmålene jeg stilte omhandler om kvinnene ser demokrati som et gode i seg selv eller hovedsakelig et middel til å oppnå materielle goder. Hva er demokrati for dem? Hvordan opplever de at demokratiet i Malawi fungerer, og er dette demokratiet viktig for kvinnene på landsbygda eller føles det irrelevant for dem? Forbinder de demokrati med noe positivt eller negativt? Hvordan ser de på demokratiets muligheter til å redusere fattigdommen, og har demokratiet faktisk endret på kvinnens muligheter til selv å bestemme over sitt eget liv? Har de selv deltatt i de demokratiske prosessene som har funnet sted, og på hvilket grunnlag har de gjort sine valg? Har de innflytelse over beslutninger som tas på lokalt nivå og på landsbynivå?

Det finnes andre spørsmål jeg kunne stilt, som ville ha sagt noe om andre dimensjoner ved demokrati. Disse spørsmålene er valgt ut på bakgrunn av problemstillingen. Jeg mener de er tilfredsstillende til å besvare denne, med utgangspunkt i teorien om at demokrati skal være bedre på fattigdomsbekjempelse fordi de fattige kan delta og få frem sine meninger. Denne argumentasjonen er det viktigste for meg å teste ut, og jeg avgrenser her til å se på kvinnes opplevelse av demokratiet.

3.9 Oppsummering

Demokrati er et mangesidig begrep det knytter seg stor debatt om. Det dreier seg hovedsakelig om hvilke rettigheter og institusjoner som er nødvendige for å få til folkestyre. Jeg har satt fokus på ulike måter å definere demokrati på, og sett dette i forhold demokratiets evne til å redusere fattigdom. Jeg har redegjort for definisjoner som spenner seg fra minimalistiske valgdemokrati til omfattende maksimalistiske

demokratidefinisjoner. I tillegg har jeg diskutert hva slags demokrati de afrikanske landene trenger i følge ulike forskere, med bakgrunn i fattigdomsproblemet.

Det er viktig å ha klart for seg hva slags demokrati man snakker om, og i mitt tilfelle er det det liberale demokratiet som har blitt forsøkt innført i Malawi. Er det noe ved dette demokratiet som fører til bedre bekjempelse av fattigdommen, slik en del hevder? Jeg skal undersøke om kvinnene har opplevd bedring i fattigdommen for å besvare dette. Når kvinnes holdninger er analysert blir det viktig å prøve å forklare eventuelle endringer eller mangel på endringer i forhold til demokratiet i Malawi. Er det, slik kritikerne hevder, at demokrati ikke fører til bedre bekjempelse av fattigdommen, og i så fall, hvorfor ikke? Kan vi forklare kvinnes svar med utgangspunkt i den kritikken jeg har gjennomgått i min redegjørelse ovenfor? Det viktigste blir her å se på om kvinnene er i stand til å bli hørt, delta, utforme behov og presse på for en politikk som er til det beste for dem selv. Dette er grunnlaget i argumentet om at demokrati er bedre på fattigdomsbekjempelse enn andre land. Hvis ikke kvinnene er i stand til dette, forsvinner presset på regjeringen og man får ikke noe reelt folkestyre.

Jeg har også konkretisert hva jeg skal undersøke, ved å operasjonalisere hvordan jeg kan måle kvinnes holdning til demokrati. I forrige kapittel redegjorde jeg for operasjonaliseringen av kvinnes holdning til fattigdom og endring i fattigdommen siden landet ble et demokrati i 1994.

---

4. Metode

Jeg vil bruke Malawi som case for å belyse ulike sider ved forholdet mellom demokrati og fattigdom. En case studie er i følge Yin en empirisk undersøkelse med følgende kjennetegn (Yin sitert i Andersen 1990:122): Den belyser et samtidig fenomen innen det virkelige livs rammer, grensene mellom fenomenet og den sammenhengen fenomenet inngår i, er ikke klart innlysende og det er mulig å bruke flere informasjonskilder for å belyse fenomenet. Yin (1994) sier videre om case studier at de er å foretrekke når forsknings- spørsmålene er hvordan og hvorfor spørsmål, når forskeren har liten kontroll over hendelsene og når fokuset for forskningen er et samtidsfenomen i en virkelighetskontekst. Dette passer godt på min problemstilling.

Under de kvalitative intervjuene(14 + en gruppediskusjon i Zomba, 25 i Kasungu) berøres en rekke ulike variabler, for å belyse forholdet mellom de to begrepene slik kvinnene ser det. Fordelen med en slik kvalitativ tilnærming er at den kan gi bred og sammensatt informasjon om det tema man er interessert i, og bruken av kvalitative metoder som går i dybden av forskningstemaet er velegnet for å få frem det særegne, og belyse mangfoldet av nyanser og aspekter ved det fenomen som er forskningens fokus (Kvale 1997). En case studie kjennetegnes videre ved at man bruker ulike teknikker for innhenting av informasjon. Jeg skal bruke statistisk materiale på demokrati og fattigdom i Malawi, og intervjuer av andre informanter. Dette var hovedsakelig representanter for det sivile samfunn som jobber med kvinner, demokrati og menneskerettigheter, men også politikere, byråkrater i Ministry of Gender og akademikere ved Chancellors College og Bunda College of Agriculture. Det er imidlertid ikke lagt vekt på intervjuer med andre enn kvinnene på lokalnivå. Dette både fordi jeg måtte avgrense oppgaven slik at den ikke skulle bli for omfattende og fordi det var vanskelig å få tilgang på personer i lokalmiljøet som var relevante. Personer på det politiske lokalnivå var ofte i distriktshovedstedene, et godt stykke unna de landsbyene jeg gjorde intervjuer i. På grunn av denne avgrensingen vil problemstillingen bli sett i lys av det kvinnene fortalte, uten at det betyr at jeg ikke tror andre kunne hatt verdifull og supplerende informasjon.

Sekundærlitteratur ble hovedsakelig samlet inn i Norge og Sverige, samt en del i Malawi.⁵² Jeg tilbrakte en måned ved Nordiska Afrika Institutet i Uppsala, Sverige. Her hadde jeg tilgang til biblioteket og samtlige Afrika - relaterte tidsskrift, samt statstrykk fra Malawi og ulike databaser. Derfor tror jeg at jeg har fått tak i det meste av relevant litteratur som finnes på dette temaet om Malawi. Av relevant sekundærlitteratur vil jeg spesielt nevne UNDP's Human Development Index, Malawi Demographic and Health Survey 1992 og 2000, offentlig valgstatistikk og Malawi Integrated Household Survey fra 1998. Disse statistikkene vil bli brukt til å se nærmere på endring siden 1994, og til å illustrere, problematisere og analysere kvinnenenes utsagn om endring i fattigdommen for kvinner på landsbygda i Malawi.

4.1 Presentasjon av caset

Valg av case

Jeg har valgt en casestudie design og skal fokusere på ett land, Malawi. Man kan i følge Yin (1994) begrunne et single casestudie på følgende måter: Caset er kritisk i forhold til gjeldene teori, modeller, antagelser eller praksis, caset er unikt eller ekstremt, eller caset er femomenavslørende. Det å velge Malawi kan forsvares ut fra det første punktet Yin refererer til, at caset er kritisk. Jeg tar utgangspunkt i debatten omkring demokrati og dets evne til å redusere fattigdom i afrikansk kontekst. Jeg la vekt på å finne et land som hadde blitt demokratisk i den senere tid, og som samtidig kunne defineres som fattig. Ettersom jeg gjorde intervjuer med fattige som selv hadde opplevd denne endringen, måtte demokratiseringen ha skjedd relativt nylig. Malawi er også på mange måter typisk for afrikanske land hvis man ser på den historiske utviklingen siden kolonitiden, med frigjøring fra kolonimakten, overgang til ettparti styre og deretter demokratisering. Derfor ser jeg det slik at hvis teorien om at demokrati er den beste styreformen for reduksjon av fattigdommen i Afrika skal styrkes, må dette stemme også på Malawi. I tillegg er det stor ulikhet i Malawi. Dette betyr at en viss omfordeling bør være mulig. Hvis politiske og sivile rettigheter fører

---

⁵² Litteratur i Malawi var generelt vanskelig tilgjengelig på grunn av ressursmangel ved bibliotek og universitet.

til bedre bekjempelse av fattigdom, bør dette kunne være synlig her.

Valg av regioner

Malawi er et land der de politiske skillelinjene i stor grad faller sammen med regionale skillelinjer (Kaspin 1995). Dette har historiske røtter, og har mye å si for hvordan malawiere oppfatter den politiske virkeligheten. De tre regionene kan vise til svært ulik politisk lojalitet.⁵³ I sør er det den sittende regjeringens parti UDF som dominerer, mens det i sentral regionen er MCP dominert. MCP er Bandas gamle parti. I nord er det AFORD som dominerer (se tabell 1).

Tabell 1: Politisk lojalitet i regionene 1999* (% av representanter til parlamentet):

Parti	Region Nord (%)	Region Sør (%)	Region Sentral (%)
Aford	84.85	0	1.39
MCP	12.12	9.20	75
UDF	3.03	87.36	22.22
UK**	0	3.44	1.39
Totalt	100	100	100

* Et valgdistrikt, Mchinji West, ble ikke stemt over på grunn av dødsfall blant kandidatene.

** Uavhengig kandidat

Kilde: Bearbeidet fra http://www.sdn.org.mw/elect99/reg_summary.html

Jeg bestemte meg for å intervju kvinner i to ulike regioner, nemlig i sør og i sentral regionen. Dermed ble sjansen for å få et riktigere bilde, særlig når det gjelder endringer etter 1994, større.

Valg av distrikter

Når det gjaldt hvilke distrikter jeg skulle velge, ble dette i stor grad et spørsmål om hvilke distrikter det var sekundærlitteratur tilgjengelig på. Jeg ville også prøve å finne to distrikter som var omtrent like fattige. Følgende momenter ble vurdert:

1. Distriktet skulle være med i Afrobarometers demokratisurvey

⁵³ På grunn av denne situasjonen var det første jeg gjorde da jeg kom til Malawi å ta kontakt med forskere ved Bunda College of Agriculture og ved Chancellor College. Gjennom samtaler med disse ble jeg advart mot kun å gjøre intervjuer i en region, fordi den politiske lojaliteten mot ett parti ville gi meg et skjevt bilde av situasjonen i landet.

2. Distriktet skulle være med i Malawi Demographic and Health Survey⁵⁴
3. Resultat på HDI⁵⁵ og HPI⁵⁶ i Malawi National Human Development Report 2001

Ut fra mine betraktninger ble til slutt Zomba (rural) valgt i sør, og Kasungu valgt i sentral regionen (se tabell 2).

Tabell 2: HDI og HPI for Zomba og Kasungu

	Zomba	Kasungu	Malawi
HDI	0,3147	0,3234	0,3117
HPI⁵⁷	54,0	61,7	62,1 (rurale Malawi)

Valg av landsbyer

Her var det viktig for meg å finne landsbyer som ikke skilte seg ut på en spesiell måte hva fattigdom angikk. Det var også en del praktiske hensyn å ta. Hvor kunne jeg få hjelp til å komme meg ut? Hvor var det et sted jeg kunne bo? Hvordan kunne jeg få tak i tolk? Gjennom den norske ambassaden i Malawi, hadde jeg fått noen kontaktpersoner innen landbrukssektoren som hjalp meg.⁵⁸

I Dzaone i Zomba distrikt skulle det vise seg at landsbyene var relativt små. Det var ikke mange nok kvinner som ledet husholdningen i en landsby. Jeg intervjuet derfor kvinner fra ulike landsbyer, men alle bodde innenfor området av en Extension Planning Area (EPA) og i samme Traditional Authority (TA). De kvinnene jeg intervjuet bodde alle innenfor et relativt lite område, ettersom vi måtte gå til fots til alle husene. I Kasungu⁵⁹ valgte jeg å intervju kvinner i en stor landsby. I tillegg

⁵⁴ Undersøkelsen ble utført av National Statistical Office i Zomba, Malawi og ORC Macro i Maryland, USA. En lignende undersøkelse ble utført i 1992.

⁵⁵ Indeksen er basert på forventet levealder, utdanningsindikatorer og inntektsindikatorer. Jo høyere tall, desto bedre.

⁵⁶ Indeksen er basert på dødeligheten for barn under 5 år, analfabetisme, tilgang på rent vann, tilgang på helsetjenester innen 3 km og prosent undervektige barn. Jo lavere tall, desto bedre.

⁵⁷ Her skiller mine to distrikter seg fra hverandre, noe som i hovedsak skyldes at Kasungu har en langt høyere andel som ikke har tilgang på rent drikkevann. Dette skyldes at Zomba by er en viktig by i Malawi ved at den rommer landets største universitet og tidligere også hadde parlamentet. Kasungu by, i distriktet Kasungu, er mye mindre og rommer ikke viktige institusjoner. I tillegg er distriktet Kasungu ikke så tett befolket som Zomba, noe som fører til større avstander og flere som bor langt fra rene vannkilder. På landsbygda i Zomba er det likevel grunn til å tro at tilgangen er lavere enn gjennomnittet i distriktet som helhet. Dermed blir ikke ulikheten mellom de to distriktene spesielt stor.

⁵⁸ Min ene kontakt var National Association for Small Farmers in Malawi (NASFAM), et jordbrukskooperativ støttet av Norad, som hjalp meg i Zomba. Min andre kontakt var forskere ved Bunda College of Agriculture, som hjalp meg i Kasungu.

⁵⁹ Årsaken til at jeg ikke spesifiserer nærmere hvor jeg var i Kasungu, er mitt løfte til kvinnene jeg intervjuet om at jeg ikke ville oppgi navnet på landsbyene. De var veldig opptatt av dette, og for å få tillit og gode, åpne dialoger var jeg nødt til å love anonymitet. Kravet om etterprøvbarehet må i dette tilfellet vike for hensynet til mine informanter i Kasungu.

gjorde jeg noen intervjuer i en mindre landsby. Begge var på landsbygda i Kasungu og innen samme EPA og TA.

Valg av informanter

Etter å ha funnet frem til landsbyene, var utfordringen å finne frem til kvinner som kunne besvare mine spørsmål på en fruktbar måte. Følgende kriterier var viktig for valg av informanter:

1. Kvinne som leder sin egen husholdning, det vil si at det ikke er en voksen mann tilstede til daglig.
2. Driver med jordbruk som hovedsakelig brukes til selvberging.
3. Gammel nok til å kunne sammenligne situasjonen før 1994 med situasjonen nå. Derfor bør kvinnen være over 35 år (+ -).

I utgangspunktet hadde jeg tenkt til kun å intervju kvinner som eide lite jord, fordi disse i følge de fleste statistikker er de fattigste. Dette kriteriet valgte jeg likevel å se bort fra, dels av praktiske, dels av metodiske årsaker.⁶⁰ Rent praktisk ville et slikt kriterium gjort at jeg måtte ha forflyttet meg over et større område for å finne informanter som passet alle kriteriene mine. Metodisk kunne dette gjort at jeg fikk skjevhet i datamaterialet, ved kun å intervju de aller fattigste.

Zomba

*”For å komme til Dzaone EPA følger man hovedveien fra Zomba by sørover i omtrent en halvtime, og tar av mot øst når man kommer til det lille tettstedet Thondwe. Her finner man et støvete sykehus, noen like støvete bygninger og en stor markeds plass. Thondwe er viktig for folk i Dzaone, det er hit de drar hvis de skal ha noe spesielt eller må på sykehus. Dette betyr imidlertid ikke at det er enkelt å komme seg dit. Det finnes ingen offentlig kommunikasjon og veien er ofte stengt i regntiden. Da oversvømmes den, og den ellers så støvete og tørre veien forvandles til et gjørmehav. Veien snor seg gjennom et tørt landskap. De fleste åkrene er ferdig høstet og ligger brakk. Maisen og tobakken er i hus på denne tiden. Erter, bønner, jordnøtter og bananplanter er andre sorter jeg kan gjenkjenne på åkrene. Etter hvert flater landskapet ut og veien går rett frem, kilometer eller kilometer. Noen små berg er det eneste som bryter horisonten. Dzaone handelssenter er en samling små hus hvor tilsynelatende ingenting skjer. To ganger i uka forandres imidlertid plassen til et yrende marked noen timer om morgenen”.*⁶¹

⁶⁰ Intervju: Mr. Maliro ved Department of Rural Development, Bunda College of Agriculture 7.juni 2002, Bunda. Han ga meg råd om valg av informanter.

⁶¹ Utdrag fra reisedagbok, noe omarbeidet form.

Dette er de omgivelsene mine informanter i Zomba lever i. Her utførte jeg 14 individuelle intervjuer, og jeg hadde en gruppediskusjon med 7 kvinner til stede. Hvem er mine informanter? Jeg vil først presentere sekundærdata jeg har samlet om området, for deretter å fortelle mer spesifikt om bakgrunnen til de kvinnene jeg har intervjuet. Kvinnene som var med på gruppediskusjonen holder jeg da utenfor.

Den sørlige regionen er den fattigste av de tre regionene, og det er anslått at i den rurale delen av Zomba lever 71.9 % av befolkningen under den nasjonale fattigdomsgrensen (MHDR 2001). Det er også i den sørlige regionen man finner høyest andel av kvinneledede husholdninger: en av tre husholdninger er ledet av kvinner (Devereux 1997).

Hvis du er kvinne i Zomba er gjennomsnittlig utdanning halvparten av gjennomsnittlig utdanning for menn i samme område. 40.3 % av den voksne befolkningen i Zomba kan ikke lese eller skrive (MHDR 2001), og dette slår spesielt hardt ut for kvinnene ettersom de gjennomsnittlig har halvparten så mye skolegang som mennene. Nedenfor har jeg samlet informasjon om Zomba som er viktig for kvinnene:

Tabell 3: Nøkkelinformasjon om kvinner i Zomba

Gjennomsnittlig antall barn	6.1
Ønsket antall barn	5
Snakker med lege eller sykepleier under svangerskap	93 %
Fødte med lege, jordmor, sykepleier tilstede	53 %
Barnedødelighet, under 5 år pr 1000 fødte	216
Ikke tilgang på rent drikkevann	34.9 %
Ikke tilgang på helsetjeneste innen 3 km	67.9 %

Kilde: Bearbeidet fra MHDR (2001); MDHS (2000).

Kvinnene jeg har intervjuet var i alderen 32 til 70 år. Gjennomsnittsalderen var ca 50 år. De fleste snakket chinyanja⁶² og tilhørte folkegruppen nyanja, mens tre kvinner oppga at de var yao. Av kvinnene fortalte tre at de var skilt, resten var enker.

Alle kvinnene hadde bruksrett til jord. Størrelsen varierte fra hele 4 hektar,

⁶² Chichewa, som ble det offisielle språket i Malawi under Banda, er en dialekt av chinyanja. Chinyanja var det språket som var mest utbredt, men Banda valgte chichewa, den dialekten som ble snakket av hans eget folk i Kasungu, samt i Dowa, Ntchisi, Lilongwe og Mchinji (Phiri 1998:163).

som er mye i malawisk sammenheng, til 0,2 hektar, som er svært lite også i Malawi (se tabell 2).

Tabell 4: Tilgang på jord, kvinnene i Zomba

Ikke jord	0-1 hektar	1-2 hektar	> 2 hektar	
1 kvinne	5 kvinner	6 kvinner	2 kvinner	14*

*Kvinnene i gruppediskusjonen er ikke med i tabellen.

Noen av disse eiendommene brukes av flere familier og noen av kvinnene fortalte at de ikke klarer å dyrke all jorda av ulike årsaker.

Kvinnene hadde i gjennomsnitt ca 4 barn som lever. I tillegg fortalte flere om barn som døde, men jeg spurte ikke direkte om dette ettersom det jeg var interessert i var omsorgsbyrden deres. Det er vanskelig å si noe generelt om hvor mange de forsørger, da dette både varierer veldig og ikke er absolutt. Noen av kvinnene forsørget barn for andre, mens andre hadde barn hos slektninger selv. Alle, med unntak av 3 kvinner, hadde minst 5 å forsørge i tillegg til seg selv. Nesten halvparten av kvinnene forsørget foreldreløse barn som ikke var deres nærmeste familie. Fem av de 14 kvinnene forsørget også sine barnebarn. Fire av kvinnene fortalte at jorda deres også brukes til å forsørge voksne barn med egen forsørgerbyrde. De aller fleste kvinnene har altså mange som skal leve av jorda og de inntektene de klarer å skaffe seg.

Alle kvinnene hadde arvet bruksretten til jorda av sine foreldre, slik det matrilineære sosiale systemet legger opp til. Jorda brukes hovedsakelig til å dyrke mais til eget forbruk. Samtlige kvinner dyrket mais, og mange oppga å dyrke erter og jordnøtter til eget bruk. Omtrent halvparten av kvinnene dyrket i tillegg noe tobakk for salg. Et par av kvinnene dyrket også søtpoteter, kassava, hirse eller bønner til eget bruk. Maisen er den viktigste maten, og spises opp til flere ganger om dagen hvis man har råd til det. De fleste fortalte at de spiste 2 ganger om dagen: lunsj og middag. Kun to kvinner spiser mat tre ganger om dagen, mens fire kvinner spiser kun en gang om dagen. Samtlige fortalte at de i månedene før innhøsting bare har anledning til å

spise en gang om dagen, og at de ofte ikke har mat i det hele tatt. Halvparten av kvinnene hadde en høne eller kyllinger, og to av kvinnene hadde noen geiter.

Den politiske lojaliteten i Zomba ligger nærmest UDF og den sittende presidenten, noe resultatet fra valg til parlamentet i 1999 viser tydelig (se tabell 5):

Tabell 5: Politisk lojalitet i Zomba:

Valgkrets	Kandidat	Parti	Stemmer
Zomba Thondwe	Mr. K.h. Chumba	MCP	3177
	Rev. DR. D Lemani	UDF	29984
	Mr. W.S Selenje	Uavhengig	4866
		Ugyldige	1649

Kilde: Bearbeidet fra http://www.sdn.org.mw/elect99/zomba_candidates.html

Kasungu

Når vi starter på turen østover i distriktet Kasungu er veien bedre enn noe annet sted i Malawi. Jeg skjønner fort hvorfor, da skiltet til Kamuzu Academy dukker opp. Dette akademiet er den tidligere presidenten Bandas hjertebarn. Den flotte veien varer ikke lenge, og vi er prisgitt den røde, tørre jordveien. Videre og videre fortsetter vi innover på landsbygda. Innimellom dukker det opp en søvnig landsby, og beboerne der våkner når bilen passerer - kanskje er det noen som vil kjøpe jordnøtter? Heller ikke her finnes det offentlig transport, men minibusser kommer noen ganger hver dag og fører deg innover i øst - Kasungu. Landskapet er til forveksling likt Zomba, og jeg kjenner igjen de samme grønnsakene på jordene. En forskjell er alle mangotrærne som finnes her.⁶³

Min første landsby lå noen kilometer fra hovedveien, som førte til et handelssenter ikke ulikt det de hadde i Dzaone. Denne landsbyen spredde seg ut over et ganske stort område. Min andre landsby lå inntil hovedveien, og bare et par kilometer fra handelsstedet. Denne landsbyen var mye mindre både i utstrekning og innbyggertall. I den første landsbyen gjorde jeg 17 intervjuer, i den andre gjorde jeg 8.

Omtrent halvparten av befolkningen i Kasungu lever under den nasjonale fattigdomsgrensen (MHDR 2001). Analfabetismen er høy, kun 58.3 % kan lese og skrive (ibid.). Kvinner kommer også her mye dårligere ut enn menn hva skolegang angår. Nedenfor finnes noen viktige indikatorer for kvinner i Kasungu:

Tabell 6: Nøkkelinformasjon om kvinner i Kasungu

⁶³ Utdrag fra reisedagbok, noe omarbeidet form.

Gjennomsnittlig antall barn	7
Ønsket antall barn	5.8
Snakker med lege eller sykepleier under svangerskap	94 %
Fødte med lege, jordmor, sykepleier tilstede	44.6 %
Barnedødelighet, under 5 år pr 1000 fødte	207
Ikke tilgang på rent drikkevann	63 %
Ikke tilgang på helsetjeneste innen 3 km	68.6 %

Kilde: Bearbeidet fra MHDR (2001); MDHS (2000).

Kvinnene jeg intervjuet i Kasungu var i alderen 23⁶⁴ til 60 år. Gjennomsnittsalderen lå på omtrent 43 år. Samtlige av kvinnene tilhørte befolkningsgruppen chewa og hadde chichewa som sitt morsmål. 14 av kvinnene var enker, mens 10 av dem oppga at de var skilt. En kvinne kunne fortelle at mannen var ved Lake Malawi.⁶⁵

Med unntak av en eldre kvinne, hadde alle sammen jord som de dyrket. Størrelsen på jorda varierte fra 0,6 til 3.2 hektar (se tabell 3).

Tabell 7: Tilgang på jord, kvinnene i Kasungu:

Ikke jord	0-1 hektar	1-2 hektar	> 2 hektar	2
1	6	15	3	25
kvinne	kvinner	kvinner	kvinner	totalt

Omsorgsbyrden til kvinnene var generelt stor, men det var mange som ikke var i stand til å dyrke all jorda si av ulike årsaker. Kvinnene hadde gjennomsnittlig 4 barn som levde, men i tillegg var det bare 8 av kvinnene som kun tok seg av sine egne barn. Blant resten av kvinnene var det vanlig å ta seg av foreldre, besteforeldre, slektninger og foreldreløse. Særlig var det mange som også forsørget sine barnebarn, nevøer og nieser, der foreldrene er gått bort.⁶⁶ Jorda skal altså rekke til å mette mange og er det viktigste næringsgrunnlaget for kvinnene. Kasungu er matrilineært organisert, noe som betyr at de fleste har arvet bruksretten til jorda fra sine foreldre. Denne kulturen er imidlertid ikke statisk, og det er flere unntak. Noen kvinner som

⁶⁴ 5 av kvinnene jeg intervjuet er under 35 år, noe som betyr at de var unge under Bandas regime. Jeg valgte likevel å intervju disse, primært med henblikk på holdninger til fattigdom og demokrati, ikke endringer i fattigdommen siden 1994. Kvinnene forteller likevel om hvordan de oppfatter forskjeller mellom da og nå.

⁶⁵ Han hadde vært der i 4 år uten å ta kontakt. Selv om de ikke er skilt, er kvinnen i praksis alene med omsorgen for barna.

⁶⁶ En kvinne fortalte at hun tar vare på 10 foreldreløse barn og sin gamle mor. En annen kvinne har 8 barn selv og tar vare på 7 foreldreløse barn etter sin søster. Dette er ikke unntak, mange var i liknende situasjon.

oppgå å være skilt fortalte at de hadde fått tilgang på jorden gjennom sine brødre eller onkler, da de kom tilbake til landsbyen etter skilsmissen. Dette betyr at de ikke ble værende i landsbyen da de ble gift, slik det er vanlig i det matrilineære systemet. Alle kvinnene jeg snakket med var i sin hjemlandsby. Det ser derfor ut som de kommer tilbake ved ektemannens død eller ved skilsmisse sammen med barna sine. Da blir barna tilhørende morens familie slik det matrilineære systemet forutsetter.

Den politiske lojaliteten i Kasungu ligger nærmest MCP, som vi ser fra resultatet fra valg til parlamentet i 1999 (se tabell 8):

Tabell 8: Politisk lojalitet i Kasungu

Valgkrets	Kandidat	Parti	Stemmer
Kasungu East	Mr. B.A. Chipilingu	MCP	18897
	Mr. Z. Mitunda	UDF	8882
		Ugyldige	1085

Kilde: Bearbeidet fra http://www.sdn.org.mw/elect99/kasungu_candidates.html

4.2 Feltstudier i utviklingsland

Kulturforskjeller

Det er viktig å sette seg inn i hva som er god oppførsel. At man kan forholde seg til menneskene rundt en på en ordentlig måte i forhold til deres kultur har mye å si for de resultatene en får. Hvis man gjør ”feil” i sin væremåte i landsbyen eller under intervjuet kan dette skape usikkerhet og misforståelser, og også skape problemer for andre intervju hvis ryktet sprer seg.

Det er lurt å lære hvordan man hilser på det lokale språket. I Malawi satte de åpenbart pris på mine forsøk på å lære chichewa. Dette skapte god stemning i begynnelsen av intervjuene, med latter og håndtrykk. I tillegg var jeg nøye med å vise respekt for deres måte å leve på. Hele tiden mens jeg var i landsbyen gikk jeg med lange skjørt, da det er ansett som uanstendig å vise for mye av bena. I tillegg brukte jeg det lokale tøystykket *chitenje* over skjørtet.⁶⁷

---

⁶⁷Før jeg dro hjemmefra leste jeg at dette tøystykket ble forbundet med Bandas regime, da kleskoden var veldig streng og *chitenje* påbudt. Dette viste seg imidlertid ikke å stemme der jeg gjorde mine intervjuer, og jeg valgte ofte å bruke det.

I Malawi er det slik at hvis man kommer til et hus ved lunsj eller middagstid, da blir man tilbudt mat. Jeg vil si det så sterkt som at man ikke kan si nei til dette. Det er en god mulighet til omgås folk mer uformelt og man lærer mye om den lokale kulturen, i tillegg til at jeg synes det å takke nei vil være en fornærmelse mot de som har lite men likevel tilbyr deg det de har. I Malawi opplevde jeg å bli budt på mat daglig når jeg gjorde mine intervjuer. Dette ga mye verdifull informasjon, og jeg lærte de sosiale "kodene" ved å omgås folk mer uformelt enn i intervjusituasjonen.

Forholdet mellom kvinner og menn er også annerledes enn vi er vant til, ofte er kvinnene underordnet mennene i mange situasjoner. De landsbyene man skal gjøre intervjuer i er imidlertid ikke stedet å utfordre disse tradisjonene. Da risikerer man å støte både menn og kvinner, og ødelegge et godt forhold.

Ofte er det mange formaliteter som må gjennomføres før man kan sette i gang. Dette kan være tidkrevende og oppleves som unødvendig, men er viktig for å opprettholde et godt forhold til de landsbyene man er i. Når man kommer som student til et nytt sted i Malawi må man melde fra til de lokale myndighetene at man er der, og få tillatelse til å gjøre forskning. Dette kan ta tid, men det er viktig at man har denne når man besøker landsbyhøvdingen. Det er også viktig at dette er gjort slik at man ikke skaper problemer for informantene.

Disse kulturelle aspektene er også en del av feltarbeid i utviklingsland, og de er viktige å forstå ikke bare for å skape en god intervjusituasjon, men også fordi det da er lettere å tolke svarene man får og komme med gode oppfølgingsspørsmål.

Etiske betraktninger

Når man gjør feltarbeid i et fattig land er det en del etiske spørsmål man bør tenke gjennom. For det første er det klart for alle at forskeren er rik, sammenlignet med landsbybefolkningen for øvrig. Dette betyr likevel ikke at det er uviktig hvordan man fremstiller seg. Hesselberg (1998) nevner blant annet hvordan man ankommer landsbyen og husene man skal til. Jeg valgte å gå rundt i landsbyene selv om dette til tider både var slitsomt og tidkrevende. Fordelen var at jeg kom tettere på folk, traff flere og fikk et bedre inntrykk av landsbyen enn det jeg ville fått fra innsiden av en bil. Dette gjorde også at forskjellen mellom "meg" og "dem" ikke ble så tydelig. Jeg

valgte også å bo med samme standard som mine informanter og spise nsima⁶⁸ slik de gjør. I tillegg til at jeg lærte mye, fikk landsbybefolkningen følelsen av at jeg ikke var helt ulik dem tross alt. Som Hesselberg (ibid.:37) sier: "man har en plikt til å oppføre seg etisk forsvarlig og ikke skape et inntrykk av at forskere er rike og arrogante".

Spørsmålet om man skal belønne informanter er vanskelig. Det er lett å få skyldfølelse for at man er rik og tenke at man bør betale siden man er så rik i forhold til informantene. Som prinsipp mener de fleste at man ikke skal betale. Noen løser det med å kjøpe inn små gaver de kan gi bort, eller betaler for tapt arbeidstid. Selv valgte jeg å ikke betale informanten på noen måte. Siden jeg bodde så nære informantene og landsbyene for øvrig, fant jeg det best å la vær for ikke å skape misunnelse og inntrykk av at man kunne få noe ut av å snakke med meg.

Praktiske utfordringer

Ofte møter man andre utfordringer ved feltarbeid i utviklingsland. Spørsmål som hvor og hvordan man skal bo og hvordan man skal komme seg rundt blir ofte et viktige. Selv valgte jeg å løse dette på ulike måter. I Zomba bodde jeg hos en lokal familie, hvor det var kvinnen i familien som også fungerte som tolk. I Kasungu bodde jeg og tolken jeg hadde med, i et eget lite hus i den ene landsbyen jeg gjorde intervjuer i. Begge stedene gikk jeg, eller brukte lokal transport der dette var mulig.

Det er også et spørsmål om hvordan å finne informantene som passer til kriteriene. I Zomba hadde jeg den fordel at tolken var lokalkjent, og kunne lokalisere kvinner som leder husholdningen. En bakdel med dette er at tolken min kunne ha valgt ut de kvinnene hun ønsket og slik gitt skjevhet i utvalget. På den annen side gjorde det at jeg bodde i landsbyen at ryktene spredte seg om at jeg skulle intervju kvinner som ledet husholdningen, og flere av kvinnene meldte seg selv. Jeg tror derfor ikke at tolken min fikk noen anledning til å gjøre dette.

I Kasungu var jeg mer avhengig av hjelp, ettersom tolken min her ikke kjente området. Jeg ble introdusert for landsbyhøvdingen i den største landsbyen av en

---

⁶⁸ "Nsima" er hovednæringsmidlet i Malawi, og er en stiv grøt kokt av maismel og vann. Denne spises med en saus, som kan bestå av ulike grønnsaker. Det vanligste er gresskarblader, bønner og bønneblader, og tomater.

---

ansatt ved EPA kontoret. De to første dagene sendte landsbyhøvdingen med meg en ung mann for å hjelpe meg å finne kvinner. Dette fungerte ikke så bra, da han åpenbart ikke helt forsto hva jeg var ute etter, samt at han ikke hadde lyst til å gå så langt som landsbyen strakk seg. Tolken min hadde noe vanskeligheter med å oversette mitt ønske om å få bevege meg alene, noe hun forklarte med at det var vanskelig for henne å sette spørsmålstegn ved det landsbyhøvdingen hadde bestemt og det den unge mannen ønsket. Dette løste seg imidlertid etter kort tid, og jeg kunne lokalisere kvinnene selv. Dette fungerte svært godt. I den andre landsbyen i Kasungu jeg gjorde intervjuer var det færre kvinner som ledet husholdningen å velge i. Her hjalp en kvinnelig ansatt ved EPA kontoret meg å lokalisere kvinnene.

4.3 Kvalitative intervjuer

Kvale (1997) definerer det kvalitative forskningsintervjuet som en metode for å forstå verden fra intervjupersonenes side; avdekke deres opplevelse av verden og få frem betydningen av deres erfaringer, forut for vitenskapelige forklaringer. Han sier det er en spesiell form for samtale, med en viss struktur og et formål hvor målet er å oppnå så åpne og nyanserte beskrivelser som mulig. Jeg brukte semistrukturerte intervjuer, noe som vil si at målet er å få tak i en viss type informasjon fra alle informantene, men at selve intervjuet skal være mer likt en samtale. Fordelen ved å bruke kvalitative intervjuer er at man kan følge opp nye ting underveis, oppklare misforståelser og endre taktikk hvis det blir nødvendig. Ulempen er at de ikke finnes standardprosedyrer man kan følge.

Intervjutidspunkt

Alle intervjuene ble utført i løpet av juni og juli 2002. Dette tidspunktet var ikke tilfeldig valgt. De månedene jeg var i Malawi var en roligere periode for kvinnene på

landsbygda.⁶⁹ Dette gjorde det enkelt for meg å finne kvinnene hjemme, noe som minsker sjansene for skjevheter i utvalget. Det var lettere å bruke av kvinnenens tid i denne perioden, enn om jeg for eksempel hadde besøkt dem midt i innhøstingen.

Månedene før innhøstingen i 2002 var svært vanskelige for folk på landsbygda i Malawi. Det var stor matmangel og det ble rapportert om at mange døde av sult. Dette er den konteksten mine intervjuer ble utført i, og jeg må regne med at det har påvirket svarene jeg har fått. Det var for eksempel tydelig blant flere av kvinnene at de fant mine spørsmål som gikk på demokrati som lite relevante for dem.

Hvor foregikk intervjuene?

De fleste intervjuene foregikk hjemme hos informanten. Fordelen med å gjøre intervjuer hjemme hos folk var at informanten følte seg trygg på omgivelsene og derfor fikk bedre selvtillit til å svare på spørsmålene. I tillegg kunne jeg observere kvinnene i deres naturlige miljø. Ulempene med å gjøre intervjuene hjemme hos informanten var flere. Det var ofte at naboer og venner som kom innom. Dette var både av høflighet og av nysgjerrighet. Problemet oppsto når de satte seg ned og gjerne vil lytte og delta. For informanten, og også noen ganger for tolken, kunne det også være umulig å for eksempel be eldre om å trekke seg unna. Jeg løste det med å prate litt med de som kom, for deretter å forsiktig antyde at vi alltid gjør intervjuene uten andre tilstede. Dette fungerte som regel, men ikke alltid. De intervjuene der vi ikke fikk ro er av dårligere kvalitet.

Kommunikasjon

Før vi startet intervjuet innledet jeg med å fortelle litt om hensikten med feltarbeidet og intervjuene. Jeg gjorde det klart at det var helt frivillig å delta og at ingen ville kunne spore hva de sa til meg. I Zomba gjorde det faktum at jeg kom med en lokal kvinne det enklere, ved at tolken gikk god for hensikten med intervjuene. I Kasungu hadde jeg ikke den fordel, og jeg brukte mer tid på å forklare mine hensikter til kvinnene.

---

⁶⁹ Innhøstingen var over, men enda hadde de ikke startet å forberede jorda til neste sesong. De fleste hadde avlingene i hus, og jobbet i hjemmet med å lagre, male og konservere maten.

De fleste spørsmålene var åpne. Jeg valgte åpne spørsmål for å styre samtalen minst mulig. Noen av intervjuene bærer likevel preg av for mye spørsmål og svar, og for lite initiativ og fortellinger fra informantenes side. Andre kvinner var mer pratsomme og tok mer kontroll over intervjusituasjonen. Jeg ble likevel ikke godt nok kjent med kvinnene og landsbyene til å kunne si noe om uformelle maktstrukturer, ut over det kvinnene fortalte meg på spørsmål om hvordan de kunne påvirke i landsbyene og om kvinnens stilling.

Ingen intervjuer er like, og jeg opplevde at noen intervjuer fungerte bra, mens andre var vanskeligere å gjennomføre. Dette kunne skyldes forstyrrende faktorer, i andre intervjuer var det vanskelig å kommunisere. De fleste kvinnene jeg intervjuet hadde lite eller ingen skolegang, og mange opplevde noen av spørsmålene som vanskelige. Dette gjaldt særlig spørsmålene om demokrati. Noen kvinner var også litt sjenerte. De fleste av intervjuene fungerte likevel bra. Begge tolkene mine ga uttrykk for at de trodde kvinnene fortalte meg ”sannheten” og at de ikke opplevde meg som truende. De synes jeg så ung og ”snill” ut, i tillegg til at jeg var kvinne.

Jeg valgte å ikke bruke båndopptaker under intervjuene. Dette skyldes at en del av spørsmålene kunne bli regnet som sensitive, og jeg vurderte det dit hen at en båndopptaker kunne gjort informantene usikre. På den annen side kan jeg ha mistet informasjon ved å gjøre det på denne måten.⁷⁰

Bruk av tolk

Av tidsmessige årsaker var det uaktuelt å lære det lokale språket. Dermed var jeg avhengig av tolk for å kunne utføre intervjuene. En god tolk er av avgjørende betydning for intervjuenes kvalitet. Intervjuene forgikk på engelsk, og tolken oversatte til chichewa. På denne måten beholdt jeg kontrollen over intervjuene og fikk bedre tid til å notere ned svarene. Jeg var bevisst på at det var jeg som kommuniserte med informanten, og forsøkte å vise dette gjennom kroppsspråk og

---

⁷⁰ I Zomba var det vanskelig å finne tid for seg selv, siden jeg bodde i en familie med mange personer, til å sitte ned å skrive ut intervjuene i etterkant. I tillegg blir det mørkt relativt tidlig og uten elektrisitet blir kveldene korte. Dette gjeldt også i Kasungu, selv om jeg der ikke bodde sammen med andre enn tolken. Det var alltid noen som kom innom for å prate, og det er vanskelig å si nei til dette. Dette ga meg dessuten mye ekstra kunnskap om Malawi og menneskene der.

øyekontakt med informanten. Etter hvert kunne jeg også kjenne igjen en del ord, og dette gjorde det lettere å nikke på de rette stedene.

Det kan være vanskelig å oversette enkelte begreper. I mitt tilfelle var det særlig demokrati som kunne by på problemer. Tolkene brukte det engelske ordet for demokrati og supplerte med ordet *matipati*, som er den lokale varianten av flerparti.

Som nevnt tidligere var tolken min i Zomba en kvinne i landsbyen som snakket godt engelsk. Tolken min i Kasungu var en kvinnelig student fra Bunda College of Agriculture.⁷¹ Generelt vil jeg berømme begge tolkene for svært godt utført arbeid. I forkant av intervjuene gikk vi gjennom spørsmålene og vi snakket generelt om hva jeg forventet av dem. Jeg gjorde det klart at alt skulle oversettes selv om det tilsynelatende virket uinteressant for dem. Vi hadde imidlertid noen små problemer underveis. Det ene gikk på at tolkene kunne bli lei mot slutten av intervjuet, og ikke alltid var like flinke til å skjule dette. Jeg forsøkte å kompensere ved å være ekstra oppmerksom, men jeg tror at noen av informantene også mistet konsentrasjonen av dette. Det andre var at jeg noen ganger fikk følelsen av at de ikke oversatte alt like nøye, og jeg måtte spørre om det var alt informanten hadde sagt. Noen ganger hendte det også at tolken og informanten pratet sammen uten at dette ble oversatt til meg, og jeg måtte be om en forklaring. Totalt sett er jeg likevel fornøyd med tolkene mine.

4.4 Oppsummering

Jeg har i denne delen redegjort for valg av case, distrikter, landsbyer og informanter. Videre har jeg tatt for meg feltarbeidet og kvalitative intervjuer, teoretisk og praktisk. Jeg har lagt vekt på denne delen fordi jeg mener det er av avgjørende betydning for resultatet hvordan feltarbeidet og intervjuene er gjennomført. Gjennomgåelsen har tatt for seg fordeler og svakheter ved de valgene jeg har tatt underveis. Slik kan

---

⁷¹ Det kan være uheldig å bruke ulike tolker ved innsamlingen av datamaterialet, da dette kan gi skjevheter fordi tolkene legger frem spørsmålene ulikt (Hesselberg 1998:35). Det var vanskelig for meg å bruke samme tolk begge steder, så jeg la mye arbeid i å gå gjennom spørsmålene sammen med dem.

---

leseren få en oppfatning av datas validitet og se resten av oppgaven i lys av dette. Dette er viktig også ved tanke på en generalisering.

Det er viktig ved analytisk generalisering å ha et bevisst forhold til når generaliseringen er gyldig (Andersen 1999). I min studie vil jeg kunne generalisere til kvinner som leder husholdningen i lignende landsbyer i den sentrale og den sørlige regionen. Jeg kan ikke si noe sikkert om den nordlige regionen⁷². Jeg kan heller ikke generalisere til gifte kvinner, da disse muligens opplever situasjonen annerledes enn ugifte. Forholdene vil også oppleves som svært annerledes i byene. Imidlertid er det mange landsbyer som "mine" i Malawi og i andre afrikanske land, og mine funn kan si noe om hva man kan forvente i disse.

---

⁷² Her er både historisk og kulturell tilknytning til den foregående og det nåværende regjering unik. Dette gjelder også den økonomiske situasjonen. I tillegg er de fleste landsbyene i nord patrilineært organisert.

5. Kvinnene om fattigdom

Jeg er interessert i å studere kvinnenenes holdning til fattigdom av to årsaker. For det første ønsker jeg å undersøke om kvinnene har opplevd endring i fattigdommen etter at demokratiske reformer ble innført. Da må jeg først vite hva kvinnene mener med fattigdom. Under intervjuene tok jeg utgangspunkt i noen indikatorer jeg mente var viktig og lot resten være åpent for å kunne inkludere kvinnenenes egne oppfatninger. Det er disse jeg vil finne frem til her, ved hjelp av den teorien jeg redegjorde for om fattigdom i kapittel 2. For det andre vil jeg undersøke om kvinnenenes holdninger sammenfaller med myndighetenes holdninger. Hvis det ikke er en viss grad av samsvar her, vil ikke kvinnene oppleve at fattigdommen blir redusert.

I denne delen vil jeg redegjøre for hva kvinnene fortalte og drøfte dette i forhold til ulike teoretiske oppfatninger av fattigdom. Deretter vil jeg sammenligne kvinnenenes holdninger med Malawi PRSP og handlingsplaner fra Ministry of Gender.

5.1 Kvinner i Zomba og Kasungu om fattigdom

Fattigdom som manglende matvaresikkerhet

På direkte spørsmål om hvordan informantene vil beskrive en fattig person er det særlig tilgang til mat og kvaliteten på mat som først nevnes. Samtlige av kvinnene beskrev en fattig person som en som mangler mat, er tynn og lider av underernæring og som ikke er i stand til å brødfø seg selv og familien sin. Videre er mange av de trekkene de beskrev hos fattige direkte knyttet til muligheten for å klare nettopp dette. Den som er fattig har ikke ”noe” å gjøre, mangler jord og gjødsel, klarer ikke spare eller kjøpe såkorn til neste sesongs avling og har små avlinger. Problemet med såkorn og gjødsel ble fremhevet som svært viktig. Hvis man er fattig, er man ikke i stand til å ta vare på korn fra innhøstingen for å bruke det som såkorn. Sulten tvinger dem til å spise såkornene isteden. Slik blir det en ond sirkel, fordi de fattige spiser opp neste sesongs avling. Penger til kjøp av såkorn er i liten grad tilgjengelig blant de fattige.

Mangel på gjødsel ble gjentatt om og om igjen under alle intervjuene. Kvinnene var overbevist om at avlingen deres hadde vært langt bedre hvis de hadde hatt mulighet til å kjøpe gjødsel og relaterte dette til tidligere, da gjødsel var lettere tilgjengelig. Rikdom ble satt i sammenheng med muligheten til å gjødsle jorda si. Tilgang på gjødsel har blitt det store skillet mellom fattige og de som ikke er fattige.

Det ble ofte nevnt at de som er fattige ikke er i stand til å dyrke jorda si. At de ikke klarer dette kan ha ulike årsaker, men ofte handler det om at de ikke har arbeidskraft nok til å dyrke den. I særlig grad rammer dette enslige. Flere kvinner beskrev en rik person som en som er i stand til å ansette noen til å dyrke jorda når en ikke klarer det selv. Andre fortalte at fattige må ta tilfeldig arbeid (*ganyu*) hos rike istedenfor å jobbe på sin egen jord, noe som gjør at deres egen avling blir liten. Slikt arbeid kan imidlertid være vanskelig å få tak i, særlig for kvinnene, fortalte de. Grunnen til at folk tar slikt arbeid isteden for å jobbe på egen jord er akutt behov for penger, for eksempel til legeutgifter eller medisiner. Kvinnene så problemet med å få dyrket jorda også i forhold til sykdom. Syke er ikke i stand til å dyrke jorda, eller de klarer ikke dyrke nok til å få en ordentlig avling. En kvinne fortalte at fattige må jobbe selv om de er syke.

En kvinne i Kasungu beskrev det å være fattig slik: *"Den som er fattig jobber hardt, men får ikke noe ut av det"*. Dette kan illustreres med det dagliglivet kvinnene fortalte om, med hardt arbeid fra tidlig morgen til sola går ned om kvelden. Andre sa derimot at den som er fattig holdt seg i huset sitt. En kvinne i Kasungu sa at *"den som er fattig kan ikke gjøre noe annet enn å skaffe mat"*.

Beskrivelsene av rikdom knyttet seg i like stor grad til matvaresikkerhet som beskrivelsene av fattigdom. I tillegg til viktigheten av gjødsel fortalte en kvinne at *"den som er rik kan gi barna sine et ekstra måltid mat når de trenger det, for eksempel hvis de er slitne"*. En annen kvinne sa at *"rike kan spise frokost og spise når de er sultne"*, i motsetning til de fattige som *"må gå og sove som geiter uten madrass og mat"*. Flere kvinner sa at fattige ikke er i stand til å hjelpe barna sine.

Dyrehold er en viktig kilde til ekstra inntekt og ekstra muligheter for mat. Fattige har ifølge kvinnene sjelden mulighet til å holde dyr. Noen kvinner fortalte at de hadde hatt kyllinger før, men at de måtte slakte eller selge dem under den siste

hungeren. Dette viser at salg av dyr er en viktig overlevelsesstrategi. De fattigste er utelukket fra denne muligheten.

Fattigdom som mangel på basisbehov

Nest etter mat nevnes klær av de fleste kvinnene. Klær viser om du er fattig eller ikke. Dette henger sammen med at det er så synlig for folk. For kvinnene er det å ha fine *chitenjer* viktige statussymbol. Dårlige og møkkete klær er lette å se; de er konkrete uttrykk for fattigdom. Flere kvinner nevnte at møkkete klær i tillegg viser at man ikke har penger til å kjøpe såpe.

Hus er også en synlig indikator på fattigdom. Mange nevnte at fattige har gamle hus, hus som lekker når det regner og at de ikke er i stand til å vedlikeholde huset sitt. Gode hus er på den andre siden et viktig tegn på at man er rik i følge kvinnene. De fine husene er gjerne dekorert og har blikktak, ikke stråtak.

Penger ble også nevnt av mange. Selv på landsbygda kan de ikke klare seg uten penger. Viktige husholdningsartikler må kjøpes, særlig salt, olje og såpe. Også sengeklær og matter er nødvendige for et godt liv, og disse må også kjøpes for penger. De som er fattige har ikke mulighet til å skaffe seg disse tingene. I tillegg trenger de penger til transport, egenandeler hos lege og på sykehus, medisiner, skoleutstyr og skoleklær. Mange kvinner fortalte at fattige ikke har penger til å dra på sykehus når de er syke. En kvinne sa at hun har gått med sterke magesmerter i flere år, etter en operasjon. I Zomba beskrev en kvinne forholdet mellom fattigdom og penger slik: *"Man får ikke tak i penger til å gjøre noe ut av livet"*.

Utdannelse nevnes nesten ikke på direkte spørsmål om hvordan kvinnene vil beskrive en fattig person. Hadde jeg ikke gått videre med oppfølgingsspørsmål kunne det sett ut som om kvinnene ikke anså utdannelse som viktig i forhold til fattigdom. Dette stemmer imidlertid ikke. Da jeg spurte kvinnene om det etter deres syn var forskjell på kvinner og menn når det gjelder fattigdom, kom dette klart frem. Et stort flertall av kvinnene mente at kvinner som gruppe er fattigere enn menn. Dette forklarte de med at mange kvinner er alene etter skilsmitter og dødsfall. Det spesielle når kvinnene blir alene, er at de oftest ender opp med ansvaret for barna, uten å bli

støttet av mannen eller hans familie. Jeg ble fortalt av flere at en kvinne er avhengig av en mann, og at dette skyldes at kvinnene mangler utdanning og økonomisk selvstendighet. Menn har lettere for å tjene penger. De har mer utdanning, er sterkere fysisk og har sjelden barn de må ha med på jobben, forklarte de. At kvinnene vektla utdanning var også tydelig når vi snakket om drømmer for fremtiden. Svært mange av kvinnene drømte om å kunne gi barn og barnebarn en utdanning slik at de kunne stå sterkere i fremtiden. Kvinnene sa at de er fattigere enn menn fordi de ikke har fått skolegang. De ønsker ikke at deres barn og barnebarn skal havne i samme situasjon. I tillegg nevnte et par kvinner at de ønsket å kunne sende barna på bedre skoler enn de som er tilgjengelige i dag. Altså vektla de også kvaliteten på skolen, noe som opptok de aller fleste av kvinnene. To kvinner nevnte også muligheten til å sende barna på bedre skoler som et kjennetegn på at man er rik. Når det gjaldt utdanning for seg selv, var det imidlertid kun en kvinne som nevnte dette som noe hun selv ønsket seg.

Årsaker til fattigdom

Kvinnene relaterte årsaken til fattigdommen i stor grad til endringer i jordbruket og manglende muligheter til å kompensere for liten avling. Nesten samtlige kvinner kom inn på spørsmålet om gjødsel. De synes å mene at den viktigste enkeltfaktoren som påvirker jordbruket, er mangel på gjødsel. Mange nevnte også mangel på rimelig såkorn.

Kvinnene tenker i stor grad relatert til jordbruk, og flere ville gjerne tjent penger på jordbruket. De finner dette vanskelig på grunn av høye priser på input til jorda. I tillegg er det vanskelig å få solgt varene for mange kvinner. Det statlige selskapet de pleide å selge til (ADMARC⁷³) er ikke lenger tilgjengelige ifølge kvinnene. Det koster mye å dra inn til byen for å selge varer, og det er også vanskelig på grunn av kvinnenenes omsorgsbyrde. Likevel er det å bo på landsbygda og drive med jordbruk i hovedsak kvinnenenes ønske for fremtiden.

---

⁷³ The Agricultural Development and Marketing Corporation. Dannet i 1971. Skulle markedsføre landsbruksvarene til småbrukerne for å beskytte dem mot svingninger i markedet. ADMARC-utsalgene var de eneste småbrukerne hadde lov å selge til under Banda. ADMARC hadde innkjøp og utsalgssteder ut over hele landsbygda i Malawi frem til liberaliseringen av jordbrukssektoren mot slutten av 1980 tallet og på 1990 tallet (Green 2002).

Flere kvinner ga også uttrykk for at de ønsket å drive handel i den uformelle sektoren for å kompensere for liten avling, men at dette er vanskelig fordi de mangler startkapital. De fleste ønsket å kunne handle med brukte klær, mens en kvinne ønsket å kjøpe opp sukker og selge dette i små porsjoner i landsbyene. Jeg ble også fortalt at tilgangen på kreditt er et hinder for de fattige kvinnene. Kvinnene fortalte at det er enklere for menn å få kreditt og lån, og at de føler seg diskriminert. Kvinnene som deltok i gruppediskusjonen var svært opptatt av at det var nødvendig med institusjoner som kunne hjelpe dem til å bli uavhengige av mannen. De mente at kvinner bruker pengene på en annen måte enn menn, og at det derfor ville være best å satse på kvinnene i en landsby hvis man ønsker utvikling. *"Vi bruker pengene på barna, på å lage en forretning og på gjødsel, ikke på øl"*, fortalte de.

Overlevelsestrategier

Vinteren før jeg kom var preget av sult hos alle husholdningene jeg besøkte. En kvinne i Zomba sa dette da jeg kommenterte vakker sang fra naboene: *"Du kunne ikke høre noen sang da ..."*, og henviste til det de kaller for hungeren. Kvinnene fortalte om gamle og barn som døde, og om hvordan de selv overlevde. Det er dette man vanligvis kaller overlevelsestrategier. Flere av kvinnene fortalte at de hadde hatt kyllinger og høner, men at de måtte selge disse for å skaffe mais. Noen hadde sendt barna for å tigge, andre hadde måttet sende barn til slektninger som var bedre stilt. En av kvinnene tok hånd om ei jente hvor foreldrene døde i denne perioden. Kvinnene fortalte at de levde på gresskarblader og bønneblader i flere dager om gangen, og at de malte opp maiskolbene for å bruke dem til mat. Bananrøtter ble kokt til grøt, og barna ble holdt hjemme fra skolen så de ikke skulle trenge så mye energi. De som kunne det forsøkte å få tak i arbeid, men konkurransen var hard. Kvinner hadde spesielt vanskelig for å få tak i arbeid.

Noen kvinner fortalte at de fikk hjelp av familien, særlig av broren. Men svært mange hevdet at de ikke har noen å be om hjelp. Fire kvinner forklarte dette med at *"alle er døde"*. De var igjen som eneste voksne i det de anså som sin nære familie. Kun to kvinner sa at de kunne be om hjelp fra naboer i landsbyen. En kvinne i

---

Kasungu sa at før var det noen å be om hjelp, men at de nå var fattige alle sammen. I Zomba fortalte en kvinne at det var dem (de kvinnene som ledet husholdningen) som det nå ble forventet skulle kunne hjelpe. De var blitt lederne i familien.

Om fremtiden

Generelt var ikke kvinnene særlig positive til fremtiden. Kun en kvinne i Zomba og en kvinne i Kasungu trodde at deres situasjon ville endre seg til det bedre i løpet av de neste par årene. Resten trodde at deres situasjon ville forbli uendret eller forverre seg. Seks kvinner sa de ikke visste noe om den nære fremtiden. Når vi snakket om fremtiden i lengre perspektiv og deres drømmer om denne var det hele ni kvinner som ikke ville fortelle om sine drømmer. Deres begrunnelser var ulike, blant annet disse: *"Vi har ingen makt til å endre noe". "Bare Gud vet om fremtiden". "Jeg har ingen drøm om fremtiden". "Jeg tror ikke det kan bli bedre"*.

Frihet (ufulu)

Ingen av kvinnene tenkte uoppfordret på manglende frihet som del av fattigdommen. På direkte spørsmål var imidlertid resultatet sprikende. I gruppediskusjonen i Zomba kom kvinnene frem til at man måtte ha frihet slik at man kunne delta og si hva man mente, ellers var man fattig. Flere kvinner sa at hvis man ikke hadde lov til å snakke fritt var man fattig i sinnet, men koblet ikke dette opp mot materiell fattigdom. De fleste stilte seg imidlertid uforstående til at det var noen sammenheng mellom det å kunne utrykke seg fritt og fattigdom, mens noen sa at man verken var fattig eller rik hvis man ikke kunne snakke fritt. Spørsmålet om sammenheng mellom frihet og fattigdom var tydeligvis vanskelig for kvinnene å forstå og ta stilling til, så resultatene her kan være noe usikre.

Ulikhet

Kvinnene sammenlignet gjerne sin egen situasjon med de som er rike. Spesielt snakket de om politikerne og folk med gode jobber i byene. De fortalte at disse har mye og ikke behøver bekymre seg om mat og barna sine. Kvinnene sammenlignet også seg selv med andre landsbyer i Malawi etter det de hørte fra folk som var ute og

reiste eller på radioen. Flere kvinner fortalte at andre landsbyer har mottatt ulltepper og mat og har organisasjoner som driver prosjekter der. De mente at andre landsbyer derfor er bedre stilt. Nesten samtlige kvinner trodde deres egen landsby var dårligere stilt enn eller likt stilt med de andre landsbyene i Malawi. Noen av kvinnene snakket også om andre land, særlig Sør Afrika og vestlige land, hvor alle er rike, ifølge dem.

Kriminalitet

Et moment som stadig dukket opp var kriminalitet og manglende sikkerhet. Kvinnene var opptatt av at landsbyene var blitt mer utrygge å leve i, og at dette var med på å begrense deres liv. De sa ikke dette direkte, men det ble klart under våre samtaler at økende kriminalitet også påvirket mulighetene for å leve slik de ønsket. Et eksempel kvinnene ga var at de ikke lenger kunne ha maisen utenfor, men måtte ta den inn i husene av redsel for at tyver skulle stjele det lille de hadde. De som ble utsatt for dette opplevde en forverring av fattigdommen. Kvinnene var også utrygge i forhold til å reise rundt, ettersom de stadig hørte om overfall og overgrep.

Sammenligning mellom Zomba og Kasungu

I det store og hele er kvinnene relativt enige om hva fattigdom er, hva den skyldes, hvordan de mesterer den og hva som må til for å komme ut av den. Det er imidlertid noen forskjeller som bør nevnes. Kvinnene i Zomba var noe mer opptatt av å gjøre handel enn kvinnene i Kasungu, både i jordbrukssektoren og i uformell sektor. Dette kan henge sammen med at de fleste der hadde lettere tilgang på markeder enn kvinnene i Kasungu. I Kasungu var de mer opptatt av ADMARC og problemene med å få solgt varene sine. Landsbyene i Kasungu lå mer avsidesliggende enn de i Zomba, noe som forklarer hvor avhengige de følte seg av denne statlige innkjøpsordningen. Før kunne de alltid vite om de fikk solgt overskuddsvarer, mens nå er det mer usikkert.

Kvinnene i Kasungu var klarere på at ytringsfriheten, eller mangel på denne, slett ikke har noe med fattigdom å gjøre. Kvinnene i Zomba hellet i større grad mot at mangel på frihet kunne være del av fattigdomsbegrepet, selv om ingen nevnte dette uoppfordret. En mulig årsak til dette er at man i den sørlige regionen opplevde

mangel på denne friheten i større grad under Banda enn kvinnene i Kasungu. Dette vil jeg komme inn på senere i analysen, da det virker som de to gruppene av kvinner har ulik oppfattelse av Bandas regime.

I teoridelen diskuterte jeg konvensjonelle og deltagende definisjoner av fattigdom. Deretter så jeg spesielt på kvinner og fattigdom og på hvordan fattigdom ble definert i Malawi. I neste del vil jeg se om- og hvordan kvinnes fortellinger om fattigdom, som er redegjort for ovenfor, passer inn i dette teoretiske rammeverket. Som vi har sett har kvinnene i Zomba og Kasungu noenlunde samsvarende beskrivelser av fattigdom. Derfor blir ikke sammenligning noe hovedtema i analysen.

5.2 Kvinnenes syn i forhold til konvensjonelle definisjoner

Kvinnene snakket mye om forbruk, men også om inntekt. De fortalte at fattige ikke har nok mat til å dekke behovet sitt, og at de ikke har anledning til å kjøpe mat isteden. Samtlige kvinner mente at mangel på mat er det viktigste kjennetegnet på at man er fattig. På den annen side var kvinnene generelt også opptatt av tilgang på andre typer goder enn inntekt. De nevnte basisbehov som hus, helse og utdanning. Kvinnene var opptatt av om det er sykehus, helsestasjoner og skoler i nærheten. I så måte ligger deres forståelse av fattigdom tett opp til definisjoner som baserer seg på sosiale indikatorer (Wratten 1995:15). For ”mine” malawiske kvinner er det derfor tydelig at en inntektsbasert eller konsumbasert definisjon ikke er tilstrekkelig. Det hjelper ikke om man har nok penger til å overleve hvis man ikke har helsetjenester eller skoler tilgjengelig i nærmiljøet. Det samme kan sies om vannforsyning og tilgang på markeder. Slik sett passer definisjoner basert på sosiale indikatorer bedre til kvinnes måte å oppfatte fattigdom på. En god indeks for fattigdom basert på sosiale indikatorer bør, i følge mine informanter, også inkludere tilgang på gjødsel og såkorn. Dette ble nevnt av nesten alle kvinnene.

Hva med diskusjonen omkring en absolutt eller relativ definisjon på fattigdom? Ved første øyekast kan det virke som kvinnes utsagn i størst grad passer inn i en absolutt definisjon. På den annen side er det mange momenter kvinnene trakk

inn som er relative. De snakket for eksempel om at noen har større sosiale forpliktelser enn andre og derfor trenger mer for å kunne utføre disse. Videre sammenlignet de seg selv i stor grad med hverandre og med politikere og det man kan kalle middel- og overklassen i byene. De sammenlignet seg også med folk i andre landsbyer. Det er derfor fruktbart å trekke inn relative elementer.

Når man ser på hva kvinnene ønsker for fremtiden, er dette likevel ganske beskjedent. De ba ikke om en vestlig levestandard, men om nok mat, et skikkelig hus, tilgang på helsetjenester og utdanning for barna. Kvinnene ønsket seg muligheter til å oppnå dette. Slik de ser det er disse mulighetene begrenset. Deres evne til å klare dette er ikke tilstede i dag. Slik sett har Sen (1999b) rett. Deres basiskapasiteter er ikke gode nok til at de klarer å tilfredsstille sine behov. På den annen side er disse behovene konstruert i samspill med andre og defineres ut fra den konteksten kvinnene lever i. Altså kan man si at de er relative. Som vi har sett inkluderte få kvinner ufrihet i sitt fattigdomsbegrep, slik Sen (ibid.) gjør. Ingen av kvinnene nevnte politiske eller demokratiske rettigheter som noe som reduserer fattigdommen. Dette betyr imidlertid ikke at de ikke setter pris på disse rettighetene, noe mange gjør, men de ser dem ikke først og fremst i sammenheng med fattigdom.

Spørsmålet om sosial utelukkelse er viktig i de relative definisjonene av fattigdom, og har både en sosial og en økonomisk dimensjon (May 2001:28). Kvinnene jeg intervjuet følte helt klart en økonomisk utelukkelse, da de fortalte at de blir diskriminert på arbeidsmarkedet og med hensyn til tilgang på kapital. Som følge av dette er de også til en viss grad ekskludert fra offentlige tjenester som krever egenbetaling. Dette kommer klart frem i mitt materiale. Den økonomiske utelukkelsen reduserer også kvinnes muligheter til å påvirke sine egne liv og avgjørelser. Når det gjelder den sosiale utelukkelsen ser det ikke ut som kvinnene føler denne like sterk som den økonomiske utelukkelsen. Riktignok snakket de om skam ved å måtte be om hjelp og ved ikke være i stand til å hjelpe sine egne, men kvinnene fortalte ikke om utelukkelse fra det sosiale livet i landsbyen eller blant slektninger. Kun en kvinne sa at fattige ikke går ut, og dermed må kunne karakteriseres som sosialt ekskludert. At bare en nevnte dette kan skyldes at

fordelingen er jevnere på landsbygda enn i byene (GOM 2001a: xi), og at det er mange som er i omtrent samme situasjon. På den annen side fortalte kvinnene at det er vanskelig å få hjelp, noe som i følge May (2001) kan skyldes at den fattige er på vei ned den sosiale rangstigen. Kvinnene syntes imidlertid å tro at dette skyldtes at landsbyen som helhet har blitt fattigere og at folk derfor holdt sine verdier for seg selv.

Med utgangspunkt i opplysningene ovenfor vil jeg hevde at kvinnene har både en absolutt og en relativ forståelse av fattigdom. De anser fattigdom som absolutt i den forstand at deres mulighet til å overleve er i fare, og som relativ fordi de er fattige sammenlignet med andre. Dette viser seg tydelig når de forteller om ulikhetene mellom kvinner og menn. Kvinner som leder husholdningene sammenligner seg med menn som gjør det samme og ser at de kommer dårligere ut. Dette var et gjennomgangstema i intervjuene. I tillegg er økonomisk og sosial utelukkelse også tilstede, særlig den førstnevnte, slik tilhengere av relative definisjoner er opptatt av.

5.3 Kvinnene i forhold til deltakende definisjoner

Ved at kvinnene selv fortalte fritt hva de mente med fattigdom bidro de med deltakende definisjoner. De fikk fritt komme med sine egne kriterier, minst mulig styrt av meg. Kvinnene bidro selv med analyse og løsningsforslag på sin egen situasjon. Som vi har sett, handlet dette om at kvinnene ønsket seg muligheter til å endre sin livssituasjon og ha kontroll over livet sitt. De ga uttrykk for at de ønsket å være uavhengige i forhold til menn, og at utdanning ville være en vei for å oppnå det. Uavhengighet var også viktig for kvinnene i forhold til selvrespekt. Flere fortalte om skam og om opplevelsen av å være en byrde når de måtte be om hjelp fra slektninger. Vi så at sikkerhet i landsbyene også var viktig for kvinnene. Kontroll over livet, uavhengighet, selvfølelse og sikkerhet er indikatorer på fattigdom som er vanskelig å måle og derfor ofte utelates. For kvinnene var likevel disse viktige aspekter ved fattigdomsbegrepet. Wratten (1995:17) viser til at miljøspørsmål også ofte tillegges vekt av de fattige selv, men jeg har bare en kvinne som legger vekt på

dette. Likevel er det flere som snakker om at jorda ikke er god nok til å gi bra avling uten gjødsel.

Sårbarhet

Sårbarhet er viktig i kvinnes beskrivelse av fattigdom. Det er lite som skal til før de som er sårbare havner i fattigdom. Dette kan skyldes økonomiske, sosiale, miljømessige og politiske endringer. Kvinnene i gruppediskusjonen la vekt på at de ikke var i stand til å sikre seg mot hendelser som dårlig vær og plutselig sykdom. En kvinne i Zomba fortalte at hun ble syk av å engste seg for fremtiden. Selv om hun hadde mat i dag visste hun aldri hva som kunne skje de neste dagene. I Kasungu fortalte en eldre kvinne at hun ikke hadde fått dyrket jorda si da datteren ble syk og døde. Hun satt igjen med barnebarn og en funksjonshemmet datter. Da hun måtte stille sin døende datter, mistet hun muligheten til å dyrke jorda og samtidig grunnlaget for avlingen neste år. En yngre kvinne fortalte om hvordan mannen hennes hadde forlatt henne etter krangel med hennes bror om noen penger, og hvor den unge kvinnen endte opp uten støtte fra noen av mennene. Dette er eksempler på hvordan sårbarhet for uventede hendelser resulterer i økt fattigdom. Kampen for å overleve skjer fra dag til dag, og uvissheten om fremtiden er stor. Dette er med på å forringe deres livskvalitet, ifølge kvinnene.

Kvinnene er også svært sårbare i arbeidsmarkedet, fortalte de. Kampen om de tilfeldige jobbene, *ganyu*, er stor, og kvinnene vet aldri når de kan få noe å gjøre. Mange er som nevnt avhengige av lønnet arbeid i perioder. Dette kan være å arbeide på andres jord, bære vann til byggeprosjekter eller hjelpe andre næringsdrivende på markedsdager. Kvinner som er avhengige av slikt arbeid er sårbare i dårlige tider, og har ofte ikke en egen avling å falle tilbake på. Dette kan føre til fattigdom av kortere eller lengre art.

Kvinnene jeg intervjuet mente både at de som er sårbare lettere blir fattige, og at fattige er sårbare for endringer. De fortalte om folk i landsbyen som tidligere hadde vært bedre stilt, men som på grunn av ulike endringsprosesser hadde falt inn i

---

fattigdom. Her henviste de særlig til endringer i jordbruket og tilgang på input. Samtidig la de vekt på at fattige i utgangspunktet er sårbare for selv små endringer.

Berettigelse

Husholdningen og kvinnenenes tilgang til ressurser handler om berettigelse (Sen 1982). Dette handler ikke bare om inntekt, men også om hjelp fra familie, venner og det offentlig. Mange kvinner sa at det er vanskelig å få tilgang til ressurser, både private og offentlige. En kvinne sa at hun ikke visste hva som hadde skjedd i landsbyen, men at det nå var vanskelig å få hjelp. Mange la vekt på manglende tilgang på helsetjenester og undervisning. Selv om det er lege i nærheten er ikke alle i stand til å benytte seg av den. Selv om det er en skole i nærheten, kan det være forhold som gjør at barna likevel holdes hjemme. Dette kan endre seg over tid for samme kvinne eller husholdning, slik Sen (ibid.) skriver.

Kvinnene jeg intervjuet nevnte at fattigdom rammer individer, men også hele grupper av mennesker. De var opptatt av at landsbyen deres som gruppe opplevde mer fattigdom enn før. Særlig var dette tilfelle i Kasungu.⁷⁴

5.4 Feminisering av fattigdom

De kvinnene jeg har intervjuet støtter i stor grad oppfatningen om at det foregår en ”feminisering av fattigdom”. Det kom klart frem i intervjuene at de oppfatter kvinner som generelt fattigere enn menn. Kvinnene fortalte om stor forsørgerbyrde kombinert med få muligheter for god nok avling og/eller inntekt. Kvinnene var opptatt av at helsetilbudet er dårlig og at kvaliteten i skolen er lav. Om dette skyldes SAP eller en bevisst neglisjering av sektorer som er viktige for kvinner, har de ingen oppfatning om. De konstaterte bare at det ikke er tilfredsstillende tilgjengelighet eller kvalitet. Det var stor enighet om at særlig enslige kvinner rammes. Her er det imidlertid viktig å huske på at alle mine informanter er nettopp enslige forsørgere, og derfor er spesielt

---

⁷⁴ I etterkant ser jeg at mine spørsmål ikke var gode nok til å få frem om kvinnene i større grad legger vekt på det kollektive enn de vestlige definisjonene på fattigdom. Dette er derfor en diskusjon jeg ikke er i stand til å utdype i særlig grad.

opptatt av denne livssituasjonen. De fleste sa likevel at selv innenfor ekteskapet er det kvinnene som sliter mest og har hovedansvaret for å forsørge barna, til tross for at mannen kontrollerer eventuelle inntekter. Ettersom jeg ikke har intervjuet kvinner som lever i ekteskap kan jeg ikke si noe mer om forskjeller innad i husholdninger i Malawi.⁷⁵

Nussbaum (2000) fremhever at politiske, sosiale og økonomiske kapasiteter er nødvendig for at kvinnene skal kunne leve et tilfredsstillende liv. Når det gjelder de politiske kapasitetene får hun bare svak støtte i mitt materiale, ettersom få kvinner nevnte dette i forbindelse med fattigdom. Vi skal likevel senere se at kvinnene fortsatt mener seg diskriminert på det politiske området slik Nussbaum hevder er tilfelle (ibid.:1). De ønsker seg også mer innflytelse politisk. Det er likevel de sosiale og økonomiske kapasitetene som kvinnene i Zomba og Kasungu fremhever, og som de mener ikke er tilfredsstilt. Som Nussbaum, mente kvinnene at de blir diskriminert i det sosiale og økonomiske, noe som fører til økt fattigdom blant kvinner generelt, og spesielt blant enslige, kvinnelige forsørgere.

5.5 Regjeringens syn på fattigdom, sammenlignet med kvinnes

I kapittel 2 diskuterte jeg hvordan fattigdom defineres i Malawi, og kom frem til at regjeringen bruker en absolutt definisjon på fattigdom. Vi så at kvinnene også la vekt på de relative sidene av fattigdommen. Fattigdom er for dem mer enn at de mangler penger til overlevelse. I sin PRSP henviser regjeringen imidlertid til flere måter å se fattigdom på og refererer til forskning av mer kvalitativ og deltakende art. På denne måten får de med mye av det kvinnene snakket med meg om.

Nå vil jeg spesielt fokusere på det som sies om kvinner i PRSP og andre policydokumenter og sammenligne dette med mine egne resultater. Malawis PRSP deler kvinnes syn på forskjellen mellom kvinnelede og mannslede husholdninger og slår fast at de kvinnelede husholdningene er fattigere (GOM 2001a:31). Videre bekrefter de også kvinnes utsagn om at manglende utdanning

---

⁷⁵ Se for eksempel Khaila m.fl (1999:111-123) for en diskusjon omkring dette.

hindrer deres tilgang på arbeid og andre økonomiske verdier, som for eksempel jordbruksinput og kapital (ibid.:133). Det nevnes at kvinner rammes oftest av mangel på arbeidskraft fordi de bruker mer tid på å ta vare på familien og spesielt syke (ibid.:33). Dokumentet omtaler også den økende kriminaliteten i forholdt til fattigdom (ibid.: Xvii). Slik sett har regjeringens PRSP innlemmet mye av det kvinnene fortalte meg. Men de utelukker kvinnes følelse av maktesløshet, utelukkelse og manglende evne til å benytte eksisterende infrastruktur og offentlige tjenester, altså de mer deltakende aspektene ved fattigdom, slik mine informanter så det.

Det er imidlertid viktig å huske at dette er et policydokument og at selv om den inneholder en plan for implementering, sier den ikke noe om den reelle viljen eller evnen til å følge opp strategiene. PRSP-dokumentene har fra noen hold blitt kritisert for å kun avspeile donorenes ønsker, ikke regjeringens faktiske ønsker og planer.⁷⁶ En ansatt i en menneskerettighetsorganisasjon bemerket at på policynivå var disse tilfredsstillende, for der satt ekspertene, men at det er få som har noen reelle ønsker om å gjennomføre policyen.⁷⁷ Lederen i en NGO fulgte opp dette og sa at Malawis PRSP dokument er bra, men at problemet er implementeringen. Denne kan hindres av korrupsjon på regjeringsnivå.⁷⁸

Regjeringen i Malawi utarbeidet i 1997 en nasjonal strategi for kvinnespørsmål, hvor målet er å oppnå likhet og rettferdighet mellom kvinner og menn i det 21 århundre (GOM 1997:5). Dette skal oppnås gjennom å integrere kjønnsspørsmål i alle deler av politikken.⁷⁹ Strategien legger vekt på at kvinner i Malawi i dag ikke er i stand til å ta beslutninger i saker som angår dem, og heller ikke klarer å ta noen ledende rolle i sosioøkonomiske aktiviteter. Strategien prioriterer følgende områder: jordbruksproduksjon, helse og fødselskontroll, tilgang på

---

⁷⁶ Noen mener også at bistandskondisjonalitet gjør at landene utarbeider planer med en politikk som donorene krever, heller enn å høre på sin egen befolknings ønsker (Abrahamsen 2000).

⁷⁷ Intervju: Anonym, ansatt i en menneskerettighetsorganisasjon.

⁷⁸ Intervju: Anonym, leder i en NGO.

⁷⁹ Dette er det som i bstanden kalles "mainstreaming gender" eller "Gender and development", og som overtok for det tidligere slagordet "women in development". Det er en pågående diskusjon om dette er med på å usynliggjøre kvinnene, trass i intensjonene om det motsatte. Poenget med den nye måten å integrere kjønnsspørsmål på, er å vektlegge forholdet mellom kvinner og menn, ikke se kvinnespørsmål isolert (Arnstad 2001:21-23).

produksjonsmidler, muligheter for lønnet arbeid, og miljø og ressurs forvaltning (ibid.:7). Med unntak av miljø og ressursforvaltning, er dette områder som ble pekt på av kvinnene jeg intervjuet. Strategien bruker mye plass på jordbruksstrategier, som også mine informanter var svært opptatt av, men er i større grad opptatt av kommersialisering av jordbruket enn det kvinnene var. Dette kan forklares ut fra tradisjon, men også med at ved selvforsyningsjordbruk sikrer kvinnene noe mat og derfor er å foretrekke. Strategien er også i større grad opptatt av kvinnes muligheter for arbeid i formell sektor enn de selv var. Forklaringen på dette ligger nok i at mine informanter generelt har lav utdanning og er svært knyttet til jordbruket og livet på landsbygda. De ser det ikke som noen reell mulighet å få arbeid i formell sektor.

National Gender Policy (GOM 2000) tar også opp disse prioriterte områdene, samt matvaresikkerhet, utdanning, styresett og menneskerettigheter. Målet for alle disse områdene er økt deltakelse og bedring av kvinnes livssituasjon. Det ser altså ut som at dokumentene på policy nivå tar opp mange av de spørsmålene som kvinnene er opptatt av. Igjen kan det virke som at hovedproblemet ligger på implementerings-evnen og viljen, slik jeg har vært inne på. En direktør i Ministry of Gender sa at regjeringen forsøker å prioritere kjønsspørsmål, men at de ikke har nok ressurser.⁸⁰ Hun la altså vekt på evnen til å gjennomføre strategiene, mens andre la mer vekt på manglende vilje.⁸¹

Chinsinga (2002) hevder at regjeringens politikk for fattigdomsreduksjon siden 1994, gjennom PAP, i stor grad er retorisk. Han viser at selv om begreper som lokalsamfunn og deltakelse er flittig brukt i programmet, finnes det ingen plan for implementering slik at programmet faktisk kunne nå ut til de avsideliggende stedene i Malawi. Institusjonelle kanaler for lokal deltakelse er underutviklet, programmet har en ovenfra og ned struktur. Det som også mangler i disse dokumentene er en diskusjon knyttet til relativ fattigdom, og særlig i forbindelse med den enorme skjevheten i ressursfordelingen i Malawi. Spørsmål om omfordeling av eksisterende ressurser tas omtrent ikke opp i disse dokumentene.

---

⁸⁰ Intervju: Dr. Shawa, Deputy Director for gender affairs, Ministry of Gender, 29.juli 2002, Lilongwe.

⁸¹ Intervju: Representanter for ulike deler av det sivile samfunn i Malawi.

5.6 Oppsummering

Jeg har nå redegjort for gjennom kvinnes holdninger til fattigdom slik de kom til uttrykk i mine intervjuer. Deretter har jeg sett disse svarene i sammenheng med konvensjonelle og deltakende definisjoner på fattigdom, og i forhold til kvinner spesielt. Jeg har her brukt teori som det ble redegjort for tidligere i oppgaven.

Det er klart at kvinnes holdninger kan finnes igjen i flere av disse definisjonene. En ren inntekts- eller forbruksbasert tilnærming ville ikke dekke det de malawiske kvinnene oppfatter som fattigdom. Mange aspekter ved fattigdom som kvinnene nevnte ville da gå tapt. Definisjoner basert på sosiale indikatorer ville si mer og dekket en større del av kvinnes fattigdomsbegrep, men fortsatt hadde man mistet mange årsakssammenhenger og nyanser som kvinnene la vekt på. På den annen side vil en definisjon basert på sosiale indikatorer som er lokalt fundert kunne si mye viktig om fattigdom slik de malawiske kvinnene ser det. Jeg mener likevel at man må kombinere en slik indeks med mer deltakende definisjoner. På den måten kan man si noe om årsaker, nyanser og også komme med løsningsforslag basert på de fattiges egne holdninger og innsikt.

Til slutt har jeg sammenlignet kvinnes holdning til fattigdom med regjeringens policydokumenter, og sett av de i noen grad stemmer overens. Det som mangler er mer deltakende og relative tilnærminger og dermed fokus på omfordeling. Omfordeling er imidlertid alltid vanskelig, også fordi de med mest makt i det nåværende systemet har mest å tape på faktiske endringer i makt og ressursfordelingen.

Med utgangspunkt i kvinnes forståelse av fattigdom vil jeg senere i oppgaven analysere deres meninger om endring siden 1994.

---

6. Kvinnene om demokrati

Vi har sett at kvinnene jeg har intervjuet opplever at de er fattige, økonomisk marginaliserte og sårbare for endringer. Like fullt lever de i et land som omtales som et demokrati, og hvor regjeringen har utarbeidet policydokumenter som tar opp mange av de spørsmålene kvinnene er opptatt av. Det er derfor interessant å se hvordan denne bakgrunnen former kvinnes holdning til og opplevelse av demokrati i Malawi.

I dette kapitlet vil jeg først se hva andre har skrevet om holdning til demokrati i Malawi. Deretter vil jeg gå gjennom kvinnes holdning til demokrati og de demokratiske reformene i Malawi. Jeg ønsker å finne ut hva ved demokratiet som er viktig for dem, deres forventninger og opplevelse av det malawiske demokratiet, deres deltakelse der beslutninger tas og deres støtte til demokratiet. Jeg vil deretter se hva kvinnene legger i demokratibegrepet i forhold til teorien om demokratidefinisjoner. For å unngå repetisjon vil jeg i denne delen ta for meg svarene til kvinnene i Zomba og Kasungu for hvert emne, og se på eventuelle ulikheter underveis.⁸²

6.1 Holdning til demokrati i Malawi

Mijinga (1999) har gjort seks ulike studier i Malawi, ved bruk av fokusgrupper.⁸³ Målet med disse fokusgruppene var å finne ut hva malawiene oppfatter som demokrati, og hvilke forventninger de har til demokratiet. Han forteller at det som gikk igjen i den første omgangen var at malawiene forventet at de som ble valgt ville komme til landsbyene og sette seg inn i folkets behov. Videre var forventningene knyttet til hvordan demokratiet kunne finne løsninger på deres daglige sosiale, politiske og økonomiske problemer. Mjinga konkluderer med at de fleste malawiene

---

⁸² Jeg vil her minne om at Zomba ligger i kjerneområdet for UDF og president Muluzi, og at Kasungu ligger i kjerneområdet for MCP og den tidligere president Banda. Dette er viktig fordi det kan forklare viktige forskjeller i oppfatning mellom de to stedene jeg gjorde intervjuer.

⁸³ Tidsperioden strekker seg fra mars 1994, to måneder før landets første valg, og til 1998, året før det andre valget ble holdt.

forbinder demokratisk styre med sosial og økonomisk fremgang og støttet demokratiet som en løsning på deres hverdagslige problemer (1999:84). Han viser at folk legger svært mye i begrepet demokrati.⁸⁴ De har et syn som ser verdien av demokrati i seg selv, men som også legger stor vekt på at demokratiet må levere goder.

Fokusgruppene fra september 1995 til 1998 bekreftet dette synet ytterligere (ibid.: 87-89). I tillegg ble det tydelig at regjeringen ikke klarte å levere det folk forventet av demokratiet på det økonomiske og sosiale plan. Fokusgruppene viste stor mistillit til politikerne, og konkluderte med at ”demokratiet har mislyktes” (ibid.:89). Særlig den sist avholdte fokusgruppediskusjonen fokuserte på at demokratiet var mislykket fordi folks levekår ikke var blitt bedre. Denne holdningen var ikke så uttalt tidligere, noe som kan tyde på at folk syntes de nå hadde gitt politikerne nok tid til å oppfylle noen av løftene. Også andre har gitt uttrykk for at de fattige er i ferd med å miste håpet.⁸⁵

Tsoka (2002) har skrevet en rapport basert på surveyen Afrobarometer⁸⁶ har utført, hvor han tar for seg holdninger til demokrati i Malawi. I denne surveyen ble 88 respondenter fra Zomba (rural) og 88 fra Kasungu intervjuet. Når det gjelder innholdet i demokratibegrepet, er det to spørsmål angående dette, og de to spørsmålene gir ulike svar. Det første er et åpent spørsmål om hva demokrati er, og respondentene svarer i overveldende grad at demokrati er ytringsfrihet, flerparti og generell frihet (ibid.:14). Dermed ser ut som om malawiene her definerer demokrati tett opp til en liberal demokratidefinisjon. Ser man imidlertid på det andre spørsmålet, der ulike komponenter er presentert, svarer svært mange at økonomiske komponenter er like viktige som politiske (ibid.:15). Det kan virke som at folk til en viss grad har lært hva som er ”riktig” svar, men at de egentlig vurderer sosiale og økonomiske

---

⁸⁴ Definisjonen på demokrati blant vanlige malawiene var; mat, lavere priser på gjødsel og såkorn, bedre priser når de solgte varene sine, reell frihet, gjøre hva man vil, ikke bli syk, danne flere partier, frihet til å være uenige, frihet til å selge jordbruksvarer, omfordeling av ressurser, diskutere sannhet, mindre konflikt, leve i harmoni, respektere hverandres syn, folk og regjering, og avskaffelse av obligatoriske partikort (Mjinga 1999:85).

⁸⁵ Intervju: Mwakasungura og Nkuma, Centre for Human Rights and Rehabilitation, 2.juli 2002, Lilongwe.

⁸⁶ Surveyen er utført av Afrobarometer, som er et samarbeid mellom The Institute for Democracy in South Africa, Department of political science Michigan State University i USA og Centre for Democratic Development i Ghana. De

komponenter som like viktig i demokratibegrepet. Deres svar reflekterer selvfølgelig også deres egen økonomiske situasjon, som for de fleste malawiere er vanskelig. Jeg intervjuet en av forskerne som utførte Afrobarometer i Malawi, som mente at før hadde de sivile og politiske rettighetene vært viktigst, men at demokratiet nå måtte begynne å levere andre goder. De skulle snart i gang med en ny undersøkelse, og han forventet at dette ville komme enda tydeligere frem etter ti år demokratisk styre.⁸⁷

6.2 Kvinnene om demokrati

Hva vet kvinnene om demokrati?

Et generelt trekk da jeg spurte hva kvinnene tenkte på når de hørte ordet demokrati, var at de ble usikre og ikke visste hva de skulle svare. Dette til tross for at jeg presiserte at alle svar var riktige, og at demokrati har ulik betydning for forskjellige mennesker.

I Zomba svarte hele ni kvinner at de ikke visste noe om demokrati. En kvinne sa at *"demokrati er noe som kommer fra dere hvite"*, mens en annen kvinne svarte *"de sier det er demokrati, men vi er fattige"*. Flere kvinner fortalte at de hadde hørt om det på radioen og at folk hadde snakket om det i landsbyen, men de klarte ikke si noe om demokrati. Av kvinnene som hadde svar på dette spørsmålet var det ytringsfrihet og frihet til selv å velge hva man vil med livet sitt som var sentralt. Det de mente med det sistnevnte var særlig at de nå kan dyrke hva de vil, noe de ikke kunne under Banda. Det viste seg at kvinnene i Zomba satte ytringsfriheten høyt, selv om en kvinne bemerket innledningsvis at *"demokrati er bedre fordi vi kan si hva vi vil, men vi kan ikke si alt likevel"*. Hun mente det fortsatt kunne være farlig å kritisere for mye. Under gruppediskusjonene i Zomba ble kvinnene enige om at de ikke visste stort om demokrati, og konkluderte med at *"demokrati er bare til for noen mennesker i byene, ikke fattige folk som oss"*.

---

utfører komparative undersøkelser av holdninger til demokrati, marked og sivilt samfunn i en rekke afrikanske land. Undersøkelsen i Malawi ble utført av Centre for Social Research, Zomba.

⁸⁷ Intervju: Dr Stanley Khaila, Bunda College of Agriculture, 11.juni 2002, Bunda.

På spørsmål om Malawi er et demokrati svarte flere kvinner bekreftende fordi det er flere partier, og fordi folk er frie til å gjøre hva de vil. Noen mente derimot at Malawi ikke er et demokrati, for da ville politikerne ha hørt på folk og det de fortalte.

Blant kvinnene i Kasungu var det også mye usikkerhet omkring dette første spørsmålet. Nesten halvparten av kvinnene sa at de ikke visste noe om demokrati og hva det betyr. De fleste fortalte at de hadde hørt at Malawi er et demokrati, at *"landet snakker om det"* og at *"mennene snakker om det"*. Resten av kvinnene knyttet demokrati i størst grad til ytringsfrihet og frihet til å gjøre som man vil. En kvinne fortalte at det er flere partier i dag, en annen sa at *"demokrati er det nye partiet"*. For en kvinne var demokrati synonymt med endring og krig.

I Kasungu mente flere kvinner at Malawi er et demokrati, men at ikke alle kan påvirke avgjørelsene som tas. En kvinne sa at hun lurte på om Malawi kunne være et demokrati når det var så mye kriminalitet, mens en annen kvinne sa at det malawiske demokratiet er dårlig fordi folk ikke blir hjulpet når de er i nød.

Hva ved demokratiet var viktig for kvinnene?

Kvinnene ble presentert for en liste med ulike rettigheter. Denne listen inkluderte både sivile, politiske, økonomiske og sosiale rettigheter. De ble fortalt at mange var uenige om hva som skulle til for at folk skulle kunne være med å bestemme, og at jeg ville vite hvilke komponenter på denne listen som var viktig i det de mente var et demokrati.

I Zomba ble følgende komponenter pekt ut som de viktigste; rett til mat, rett til gratis utdanning, retten til å eie jord og ytringsfrihet. Kun en kvinne mente retten til å stemme, stille til valg og flere partier var viktig. Fire kvinner nevnte aktiv deltakelse fra alle, mens tre kvinner nevnte retten til å organisere seg. Da de skulle velge ut kun en komponent pekte omtrent samtlige av kvinnene ut retten til mat og retten til å eie jord som det viktigste.

Resultatet i Kasungu er på mange måter likt det i Zomba, men med et par viktige unntak. Her nevnte flere retten til helsetjenester og retten til å stemme. At retten til helsetjenester ble oppfattet som viktigere i Kasungu, skyldes at kvinnene her

har lengre vei til et offentlig helsetilbud enn kvinnene i Zomba. At retten til å stemme ble oppfattet som viktigere, skyldes trolig at de fleste kvinnene i Kasungu har MCP som sitt partivalg, og at dette partiet er i opposisjon på intervjutidspunktet. Dermed har kvinnene større insentiv til å bruke stemmeretten sin, for å forkaste UDF, enn kvinnene i Zomba, hvor de fleste støtter regjeringspartiet. Dette er en plausibel forklaring, ettersom kvinnene i Kasungu i stor grad er villige til å gå tilbake til ettparti-system, hvis dette er i stand til å redusere fattigdommen. Ettparti-systemet forbindes med MCP. I Zomba ville kvinnene uansett ikke tilbake til det gamle systemet. Ytringsfriheten var viktig også i Kasungu, men mange hadde en annen innfallsvinkel enn i Zomba. Flere av kvinnene som vektla ytringsfrihet mente at det ikke er ytringsfrihet lenger i Malawi, men at det var det før. Dette forklarte de med at under Banda var det noen som hørte på dem. Altså legger de til grunn at noen må høre på for at ytringsfriheten skal gjelde. På spørsmål om de var redde for å si det de ville under Banda, svarte de benektende. Disse kvinnene i Kasungu hevdet altså det motsatte av kvinnene i Zomba på dette punktet.

Retten til mat og helsetjenester, samt retten til å eie jord, blir pekt ut som de aller viktigste komponentene i begrepet demokrati av kvinnene i Kasungu. Selv om mange i Kasungu nevnte retten til å stemme, er det også mange av kvinnene som ikke mener at dette er viktig. En kvinne sa det slik; *“Det hjelper ikke at jeg kan stemme om 5 år hvis jeg er død av sult da”*. Hennes utsagn dekker godt mange av kvinnes holdning til det å stemme.

Opplever kvinnene demokratiet som positivt eller negativt?

Blant kvinnene i Zomba mente omtrent halvparten at demokrati var noe positivt. Dette begrunnet de med at det nå er fredeligere og roligere i landsbyene. De la vekt på at man ikke behøver å kjøpe partikort fra MCP tilhengere⁸⁸ og at det ikke lenger er vilkårlige arrestasjoner på politisk grunnlag.

---

⁸⁸ Under Banda var det obligatorisk å kjøpe partikort. Dette skjedde under tvang hos mange. Mange offentlige tjenester var avhengig av at man hadde dette kortet.

Mange kvinner i Zomba mente demokratiet både har positive og negative sider. Det positive er ytringsfriheten, mens det negative er at folk misforstår demokratiet og tror de kan gjøre akkurat hva de vil. Dette mente kvinnene har ført til mer kriminalitet og mindre respekt for medmennesker. Kun en kvinne så på demokratiet kun som negativt, og vektla mangelen på respekt, mer kriminalitet og tyverier. ”*Demokrati er negativt når slikt skjer*”, sa hun. I gruppediskusjonen vektla kvinnene, til tross for deres utsagn om at demokratiet ikke er relevant for dem, at de nå kan snakke åpent, si fra til hverandre og respektere ulike meninger.

I Kasungu var resultatet helt annerledes. Her var det ingen kvinner som så på demokrati utelukkende som positivt. Det nærmeste jeg kom var en kvinne som sa at ”*demokratiet er bra, men folk har problemer*”. Flere kvinner plasserte overgangen til demokrati som noe mellom positivt og negativt. To kvinner sa at de trodde demokratiet har vært bra for andre, men at de ikke har merket dette for dem selv. De sidene som ble fremhevet som positive er de samme som i Zomba; ytringsfrihet og ingen vilkårlige arrestasjoner. Totalt sett var kvinnene i Kasungu svært negative til demokratiet. De la vekt på at fattigdommen og kriminaliteten har økt. En kvinne sa hun gjerne skulle sett at det hadde blitt bedre, men at det hadde det ikke blitt. En annen fortalte at ”*først var det bra, men nå er det mange problemer*”.

Deltakelse ved valg

Samtlige av kvinnene jeg intervjuet i Zomba stemte ved det første valget i 1994. Nesten alle kvinnene oppga at de stemte fordi de ønsket bedre levekår og bedre økonomiske muligheter til å redusere fattigdommen blant dem. De fortalte at de ønsket seg nok mat, borehull og sjansen til å drive en forretning. Politikerne lovet gode ting i valgkampen, ble jeg fortalt. En stor del av kvinnene fortalte at de også stemte for å få slutt på at de måtte kjøpe partikort fra MCP, noe de opplevde som en stor belastning. Tre kvinner sa at det var viktig å få Muluzi som president og en ny regjering.

Ved valget i 1999 holdt de fleste fast ved sitt valg av parti fra 1994, selv om tre kvinner sa at de valgte å ikke stemme ved dette valget. De begrunnet det med at

det ikke var noen vits i å stemme, det hadde ikke hjulpet dem uansett. En av kvinnene sa hun var irritert på ministrene, og at hun egentlig ville stemme på et annet parti. Hun valgte å la være å stemme. En av kvinnene som stemte fortalte at hun stemte UDF fordi hun ble tvunget til det, men ville ikke utdype hvordan hun ble tvunget. Resten av kvinnene støttet fortsatt den nye regjeringen, og ville gi den mer tid til å holde det de hadde lovet. De påpekte riktignok at endringer til det bedre måtte skje snart. Ingen hadde stemt ved lokalvalget i 2000, og de hadde ikke hørt om det heller.

Også i Kasungu var deltakelsen ved valget i 1994 høy. Tre kvinner stemte ikke, men to av disse var for unge i 1994. Den siste av kvinnene vet ikke hvorfor hun ikke stemte. Årsaken til at kvinnene valgte å stemme skiller seg imidlertid en del fra det kvinnene i Zomba fortalte. Åtte kvinner fortalte at de stemte fordi de ville ting skulle forbli det samme. At alle partiene gikk inn for flerparti på dette tidspunktet synes ikke å ha kommet klart frem, og kvinnene stemte på MCP for å beholde det gamle systemet.

Men mange kvinner i Kasungu støttet også flerpartisystemet. De fortalte at de *”ville se de nye tingene komme og se noe bra skje”* og at de ville *”se friheten komme”*. En kvinne hadde hørt at konkurranse var bra, og bestemte seg derfor for å stemme. En annen kvinne sa de hadde fått vite at de ikke var frie og at de skulle få rett til å snakke ut. Derfor støttet hun det nye systemet. *”Jeg stemte på Muluzi fordi jeg trodde Kamuzu var sliten, og jeg trodde Muluzi skulle være lik Kamuzu”* forklarte en eldre kvinne sitt valg med.

En del kvinner i Kasungu hadde imidlertid helt andre forklaringer på hvorfor de stemte. En kvinne sa hun stemte på UDF fordi foreldrene sa hun måtte det, en annen fortalte at hun egentlig ikke ville stemme, men ble tvunget av *”folk”*. Hvem hun her mente var ikke så lett å få tak på med det første, men det viste seg at det var dem hun kalte *”the matipati people”*.⁸⁹ To kvinner fortalte at de fikk høre at de kom til å få trøbbel hvis ikke de stemte og at det ville bli krig hvis de stemte på MCP. Folk gjorde hverandre redde, fortalte de. To kvinner oppga at de ikke visste hvem de

---

⁸⁹ Tilhengere av flerpartivalg. Kan være både UDF og MCP politikere, ettersom alle partiene gikk inn for demokratisk styresett etter folkeavstemningen i 1993.

---

hadde stemt på, men fortalte at UDF hadde sagt at de som ikke stemte skulle komme i fengsel og at landsbyhøvdingen sa at de måtte stemme. Landsbyhøvdingen var i dette tilfellet MCP mann.⁹⁰

I 1999 var det flere kvinner som valgte å la være å stemme. En kvinne fortalte at hun ikke hadde blitt tvunget denne gangen, og derfor gikk hun ikke. En annen forklarte at det ikke hadde noe å si om hun stemte. *"Jeg ville ikke kaste bort tiden min"* fortalte en av de som denne gangen valgte å bli hjemme.

Kvinnene som stemte oppga også denne gangen svært ulike begrunnelser. Mange av kvinnene sa at de stemte for å få tilbake MCP. Dette gjaldt også kvinner som forrige gang hadde stemt UDF, og støttet flerpartisystemet. Mange trodde at hvis MCP kommer tilbake til makten vil også ettparti-system bli innført. Minst seks av kvinnene stemte denne gangen på UDF, men bare en av de forklarte dette med at hun var fornøyd med regjeringen. En av kvinnene hørte på foreldrene, en ville fortsatt ha friheten, en annen trodde at *"det nye partiet som kom ville gjøre henne like glad som Kamuzu gjorde"*, mens resten ikke klarte å forklare hvorfor de valgte å stemme på partiet. Kvinnen som ville ha friheten sa at hun neste gang ikke ville stemme, det var ingen frihet likevel. I motsetning til i 1994 var det bare en kvinne som nå oppga at hun var redd for å få trøbbel hvis hun ikke stemte, og derfor gjorde det. I likhet med i Zomba hadde ingen kvinner stemt ved eller hørt om lokalvalget i 2000.

Deltakelse i politiske partier og organisasjoner

Beslutninger tas også i andre organ enn ved valg. Jeg spurte kvinnene om de var med i noen organisasjon eller i et politisk parti. I Zomba oppga to kvinner at de var med i et politisk parti, begge i UDF. En av kvinnene fortalte at hun egentlig ikke ville være med, men at hun hadde blitt valgt til det. Hvordan dette gikk til fikk jeg imidlertid ikke vite. Den andre kvinnen sa hun opplevde det som positivt å være med og at hun ble hørt i den lokale partiorganisasjonen. En kvinne hadde tidligere vært med i UDF, men måtte oppgi sin deltakelse da mannen, foreldrene og søstrene hennes døde. Hun

---

⁹⁰ Samtale og observasjon ved flere anledninger juli 2002, Kasungu.

hadde ikke lenger tid til det, forklarte hun, ettersom hun nå var alene med sine og søstrenes barn. En annen kvinne sa at hun ønsket å være nøytral og derfor ikke deltar. Resten av kvinnene begrunnet sin manglende deltakelse med at de ikke har tid og krefter til slikt arbeid, de må jobbe for å overleve. De la også vekt på at det uansett ikke ville vært noen måte de kunne påvirke partiet på, ettersom de er fattige og kvinner. *"Fattige kan ikke være med, de blir ikke hørt på og har annet å gjøre"*, fortalte en kvinne. I gruppediskusjonen kom det frem at kvinnene ikke tror de kan påvirke politikken uansett. Det skjer ikke i virkeligheten, forklarte de. *"Vi kan ikke kommunisere med politikerne, vi har en jobb å gjøre"*, sa de videre.

Det er flere kvinner i Zomba som er med i en organisasjon. To var med i jordbrukskooperativet NASFAM, en kvinne var aktiv i kirken, en var tillitsvalgt i en klasse for voksne som skulle lære å lese og skrive, og en var med i en lokal organisasjon kalt Masafo. Alle kvinnene hadde tro på at de kunne påvirke organisasjonens arbeid. De som ikke deltok i noen organisasjon sa dette var av mangel på tid og overskudd.

I Kasungu fortalte tre kvinner at de var politisk aktive. En av dem fortalte at hun deltok på møter og klappet, men at hun aldri hadde sagt noe høyt. En kvinne var medlem i UDF og en kvinne i MCP. Sistnevnte fortalte at hun ikke kan påvirke innad i partiet, fordi hun er fattig og partiet hjelper henne ikke. Den andre tror hun kanskje kan påvirke, men hun går ikke på møter lenger fordi hun har blitt enke og har så mye annet å gjøre. Tre kvinner var aktive i MCP før, men sier det ikke er noen vits i det nå. Partiet har ikke lenger noen makt, kun UDF har makt. De kvinnene som ikke er med politisk forklarte dette med at partiene ikke hører på kvinner, og at det er vanskelig for den som er fattig å påvirke noen. En kvinne sa at *"i disse dager kan alle gjøre som de vil, men man har ikke noe å si på politiske avgjørelser. Det er lettere for menn, rike også. Politikk er ikke for de som er fattige"*. En annen kvinne forklarte at en ikke kunne være med når en er fattig, fordi man må ha rene klær for å være med. Det ble også pekt på av en kvinne at det kunne være risikofylt å være med i politikken, fordi man ikke kan si i mot det regjerende partiet.

I Kasungu var det ingen kvinner som var med i noen form for organisasjon. De hadde ingen forklaring på dette, og det virket som det ikke var noe særlig organisasjonsliv å snakke om i dette området.

Deltakelse på landsbynivå

En rekke avgjørelser tas av de tradisjonelle lederne i landsbyene. Disse avgjørelsene har mye å si for kvinnenes hverdag og derfor forsøkte jeg å finne ut i hvor stor grad de kunne påvirke slike avgjørelser. Jeg vil imidlertid her gjøre oppmerksom på at jeg ikke ble godt nok kjent med hver landsby til å si noe om uformelle maktstrukturer som kvinnene kan påvirke gjennom, for eksempel gjennom kontakter og familieband. Jeg stilte åpne spørsmål slik at kvinnene kunne inkludere slike strukturer, men er usikker på i hvilken grad jeg lyktes med dette.

I Zomba kom kvinnene fra ulike landsbyer, men svarene er stort sett de samme. Det er landsbyhøvdingen som tar avgjørelser på landsbynivå. De fortalte at det ikke er noen automatikk i at de kan påvirke avgjørelsene, det kommer an på hva slags høvding man har i landsbyen. Med det mente de at det var opp til den enkelte landsbyhøvding om han valgte å høre på dem. Landsbyhøvdingen har en komité, som han eller hun rådfører seg med. Denne komiteen er valgt av landsbyhøvdingen selv. I en landsby hadde de kvinnelig landsbyhøvding. Her fortalte kvinnene at de kunne si hva de mente, men det var ikke enighet mellom dem om de kunne påvirke avgjørelsene som ble tatt. En kvinne mente at den kvinnelige landsbyhøvdingen ikke ble respektert tilstrekkelig av mennene. I en annen landsby ble jeg fortalt at *"landsbyhøvdingen er en streng mann, og de som bor i landsbyen er hans barn"*. I en tredje landsby sa kvinnene at lederen i landsbyen var valgt, men at han ikke hørte etter på det de sa.

I Kasungu var svarene enda mer entydige i retning av at kvinnene ikke hadde noen formell makt til å påvirke avgjørelser som ble tatt. Samtlige kvinner sa at det er landsbyhøvdingen som tar avgjørelser i landsbyen, og at han har en komité som han spør til råds. Denne komiteen velger han selv, men noen familier er alltid representert.

I den største landsbyen jeg gjorde intervjuer i Kasungu er det kun en kvinne som mente hun hadde mulighet til å påvirke. Hun fortalte at hun kan si i fra om hun er misfornøyd med noe, og da kan det bli bedre. Resten av kvinnene sa at de ikke kan påvirke landsbyhøvdingens avgjørelser. *"Vi ser bare resultatene, ikke prosessene"* forklarte en kvinne meg. En annen sa at *"det er en lov fra foreldrene våre at vi skal høre på han"*. En yngre kvinne sa at det er lettere å påvirke hvis man har utdanning, da kan man lettere mene noe i landsbyen.

I den minste landsbyen jeg gjorde intervjuer i Kasungu var det tre kvinner som mente de kunne påvirke gjennom å snakke med landsbyhøvdingen, og særlig hvis man var flink kunne han høre på. Resten av de åtte kvinnene sa dette var umulig. En sa det var *"umulig å endre det en stor mann har bestemt"*, mens to kvinner på henholdsvis 28 og 38 år, fortalte at de var for unge til å påvirke. Flere la vekt på at det er vanskeligere for kvinner å påvirke, enn for menn.

Demokratiets muligheter til å redusere fattigdommen

Det var store forventninger til den nye regjeringen da den tiltrådte sin stilling etter valget i 1994. Forventningene dreide seg ikke bare om den nyvunne friheten, men også i stor grad om bedre levekår for befolkningen. Politikerne snakket om frihet, særlig ytringsfrihet, og reduksjon i fattigdommen. Kvinnene fortalte om store ord fra politikerne da de kom på sine valgkamprunder. Hvordan ser kvinnene på demokratiets muligheter til å redusere fattigdommen i dag?

Resultatet i Zomba på dette spørsmålet var nedslående. Det var kun en kvinne som trodde at den politikken som føres kan hjelpe henne. Samtlige av de øvrige kvinnene viste stor mistro til at regjeringen kunne være i stand til å hjelpe dem. Dette til tross for at Zomba er regjeringens kjerneområde, og at kvinnene fortsatt ga stor støtte til presidenten. Selv de kvinnene som sa de var fornøyd med regjeringen, trodde ikke at den var i stand til å hjelpe dem ut av fattigdommen. Kvinnene fortalte at regjeringen kun hjelper seg selv og sine egne, og at deres parlamentsmedlem ikke viste interesse for dem utenom valgkampen. De forklarte at man må ha kontakter oppover for å dra nytte av demokratiet, politikerne hjelper kun dem de kjenner. En

kvinne sa at *"hvis jeg møtte min MP ville jeg ikke ha noe å si til han, for jeg kan ikke stole på han"*, mens en annen forklarte manglende hjelp slik: *"Jeg kjenner ikke dem og de kjenner ikke meg"*.

I Kasungu var kvinnene mer konkrete på hva regjeringen kan hjelpe dem med. De snakket om konkrete tiltak, som lån, kreditter, gjødsel, skole og skolepenger. Flere enn i Zomba var også positive til at dette kunne skje, til tross for at de generelt var mye mer negative til regjeringen. En kvinne sa at under MCP kunne man få rimelig lån og gjødsel, derfor er politikken viktig. En annen kvinne hadde hørt på radioen at noen landsbyer hadde fått hjelp. Flertallet stilte seg imidlertid tvilende til at regjeringen ville hjelpe dem. *"Regjeringens politikk er viktig, men den hjelper ikke. Vi har lidd lenge uten at det har kommet hjelp"* fortalte en av kvinnene. *"Se hva de gjør!"* var det eneste svaret jeg fikk av en kvinne med sitt syke barn på fanget.

De fleste av kvinnene i Kasungu visste godt hvem deres parlamentsmedlem var, men tiltroen var generelt lav. Flere mente han bare kom når det var valgkamp og at de ikke ble spurt til råds. I følge kvinnene brydde han seg ikke om dem og ønsket ikke å høre på de som er fattig. En av kvinnene hadde selv gått til huset hans og snakket med han, uten at det hjalp noe. Dette var annerledes under Banda i følge mange av kvinnene, da var det svar å få. De hevdet at parlamentsmedlemmene hørte på det de hadde å si før, og at de ofte ble hjulpet etter å ha sagt fra om problemene sine.

6.3 Hva slags demokrati ønsker kvinnene?

Jeg har ovenfor beskrevet det kvinnene fortalte meg om demokrati da vi snakket sammen. Nå skal jeg undersøke kvinnes holdninger i forhold til mine teoretiske refleksjoner tidligere i oppgaven om hva som er nødvendige deler av demokratibegrepet.

Hvilket syn på demokrati har kvinnene i Malawi? De kvinnene som kunne svare på dette i første omgang, synes å ha et syn som vektlegger ytringsfrihet og friheten til å gjøre ting de under Banda var forhindret fra. Svarene kan forklares med at dette er viktig for kvinnene, men også med at disse spørsmålene var de mest

debatterte ved overgangen til demokrati i 1994.⁹¹ En forsker fortalte at det i 1993 ble gjort en undersøkelse i Malawi med det formål å kartlegge hva befolkningen la i begrepet demokrati. Problemet, i følge han, var at sosiale og økonomiske rettigheter ikke ble godtatt som ”rette” svar, kun sivile og politiske rettigheter.⁹²

Det er ikke tvil om at mange av kvinnene ser verdien av sivile og politiske rettigheter. Ytringsfriheten nevnes av mange kvinner både i Zomba og Kasungu. Retten til å stemme ble nevnt ofte av kvinnene i Kasungu, sannsynligvis for å få MCP tilbake til makten. I Zomba nevnte man rettssikkerhet, frihet fra vilkårlig fengsling og retten til selv å bestemme hva man vil bruke jorda si til. Kun en kvinne nevnte sammenhengen med fattigdom ved dette første spørsmålet, hun sa *”de sier det er demokrati, men vi er fattige”*. Dette forandret seg imidlertid når jeg åpnet for at slike svar også var ”riktige”. Når kvinnene kunne velge komponenter fritt, ble svarfordelingen en helt annen. Kvinnene verdsatte fortsatt ytringsfriheten høyt, men pekte nå ut retten til mat og retten til å eie jord som det viktigste. Disse to komponentene henger begge tett sammen med spørsmålet om matvaresikkerhet, og det er det kvinnene legger vekt på. Retten til å eie jord er også et spørsmål om eiendomsrett, altså en sivil rettighet, men kvinnene ser på retten til jord hovedsakelig som et middel til matvaresikkerhet. I tillegg var retten til helsetjenester i nærheten viktig for kvinnene i Kasungu.

På bakgrunn av dette er det grunnlag for å si at mine informanter ikke vil være fornøyd med et demokrati som kun fokuserer på at frie og rettferdige valg gjennomføres, slik de minimalistiske definisjonene legger opp til. I følge direktøren i Malawi Human Rights Commision har valgene i Malawi vært frie, men ikke helt rettferdige. Dette begrunner han med at regjeringene som har sittet før valgene har hatt større tilgang til mediene, særlig radio og TV, enn opposisjonen.⁹³ Totalt sett ble valgene i 1994 og i 1999 erklært for tilfredsstillende frie og rettferdige. Likevel følte ikke kvinnene at de er i stand til å påvirke den politiske agendaen.

---

⁹¹ Intervju: Emma Kadiya ved Human Rights Resource Centre, 4.juli 2002, Lilongwe; Intervju: Dr. Stanley Khaila, Bunda College of Agriculture, 11.juni 2002, Bunda.

⁹² Intervju: Dr Kanyongolo ved Law Department, Chancelors College, 13.juni 2002, Zomba.

Kvinnene har et mer omfattende syn på demokratiet enn de minimalistiske definisjonene legger opp til. De vil inkludere både sosiale og økonomiske rettigheter. Uten disse rettighetene er de ikke i stand til å bruke de politiske og sivile rettighetene til faktisk å påvirke beslutninger som angår dem. Dette gjør kvinnene klart. De fleste sa for det første at fattigdom og manglende utdanning gjør det umulig for dem å påvirke politikerne. I tillegg mente de at de ikke har noe de skulle ha sagt på avgjørelser som tas i landsbyen fordi det tradisjonelle systemet ikke automatisk inkluderer kvinnene i beslutningsprosessen. Videre vektla kvinnene også det konkrete utfallet av demokratiet. Alle fortalte om skuffelse over at fattigdommen er like utbredt, eller til og med verre, og viste stor resignasjon ved spørsmål om regjeringen kan hjelpe dem ut av fattigdommen.

Det er altså slik at kvinnene i Zomba ser demokrati både som et gode i seg selv og som et instrument til å oppnå andre goder, mens kvinnene i Kasungu vektlegger den instrumentelle siden i størst grad. Kvinnene i Kasungu måler i større grad enn kvinnene i Zomba demokratiet ut fra det substantive utfallet, noe som kan forklares ut fra ulik politiske lojaliteten i de to områdene. Før jeg dro ut på landsbygda i Zomba ble jeg advart mot at kvinnes politiske lojalitet der kunne gjøre at de ikke ville fortelle om de dårlige sidene ved dagens situasjon.⁹⁴ Jeg ble også advart mot at parlamentsmedlemmet derfra hadde en sterk posisjon og at kvinnene kunne være redde for å si noe galt om han.⁹⁵ På tross av dette synes jeg kvinnene torde å kritisere regjeringen og ga et balansert syn på endringene, noe jeg vil vise senere. Derfor tror jeg at deres større tilbøyelighet til å verdsette demokratiet som et gode i seg selv også henger sammen med deres negative opplevelser under Banda.

Kvinner og demokrati

Kvinnene i Zomba og Kasungu var enige om at de har mindre muligheter for innflytelse på avgjørelser enn det menn har. Dette til tross for at de formelt innehar

---

⁹³ Intervju: Mr. Kanyama-Phiri, Director of Malawi Human Rights Commission og rektor ved Bunda College of Agriculture, 3.juli 2002, Bunda.

⁹⁴ Intervju: Chikosa Banda, Law Department, Chancellors College, 14.juni 2002, Zomba.

⁹⁵ Intervju: Utbrytere fra UDF, 15.juni 2002, Zomba.

samme rettigheter som menn. Tradisjonelle strukturer og holdning til kvinners posisjon i samfunnet hindrer dem, i tillegg til at kvinnene mener de er fattigere og har lavere utdannelse. Mine funn støtter dermed det feministiske synet på kvinner og demokrati; at ulikheten i den private sfæren blir reproduisert i den offentlige sfæren. Selv om de kvinnene jeg intervjuet var enslige, kunne de ikke fritt bestemme hva de ville. Det var som regel brødre og onkler som skulle være med å ta avgjørelser som i stor grad påvirket kvinnenens liv. Kvinnene fortalte om sine lange arbeidsdager og store forsørgerbyrde, og spurte meg om jeg trodde de hadde anledning til å bruke tiden sin på politikk.

6.4 Oppsummering

I denne delen har vi sett på kvinnenens holdninger til demokrati, om de vektlegger demokratiets iboende verdi eller ser det som et middel til å oppnå goder. Videre har vi sett på deres deltakelse, forventninger og vurderinger av demokratiet i Malawi slik det fungerer for kvinnene. Deres forståelse av demokrati har jeg sett i forhold til teorien jeg redegjorde for i kapittel 3. Vi så at kvinnene i Zomba satte pris på demokratiets iboende verdi, selv om de også her vektla demokratiets instrumentelle verdi mer. I Kasungu var kvinnene utelukkende opptatt av at demokratiet måtte levere goder for å være verdifullt. Generelt var kvinnene i begge distriktene svært skuffet over det demokratiske systemet, og hevdet at livet på landsbynivå stort sett var uendret for kvinner. De mente det var vanskelig for dem å påvirke politiske avgjørelser og fant demokratiet lite relevant i sitt daglige liv.

Mye av det jeg har presentert her om kvinnenens holdninger til og meninger om demokratiet i Malawi vil bli brukt senere i oppgaven i forsøket på å forklare endringer eller manglende endringer i deres fattigdom siden 1994.

7. Kvinnernes opplevelse av tiden etter 1994

Vi har nå sett hva kvinnene mener om fattigdomsbegrepet og demokratibegrepet. Deres forventninger var store til hva et regimeskifte skulle bety politisk, økonomisk og sosialt. Videre har vi sett at kvinnene i stor grad har et instrumentelt syn på demokrati. Hvorvidt deres forventninger til demokratiet er oppfylt eller ikke har derfor stor betydning for deres syn på demokratiets verdi. I dette kapitlet skal vi se på endringer i kvinnernes fattigdom etter 1994. Jeg vil ta utgangspunkt i kvinnernes egne beskrivelser av hva fattigdom er, og undersøke hvordan de ser på endringer i denne siden innføringen av demokratiske reformer i 1994. Jeg vil også se nærmere på de indikatorene jeg valgte ut før jeg dro, selv om ikke alle sammenfaller med kvinnernes. Først vil jeg ta for meg matvaresikkerhet og andre basisbehov som helse, rent drikkevann, sanitærforhold, utdanning og klær/hus. Deretter vil jeg se på andre momenter som var viktig for kvinnene: deres stilling i samfunnet, sivile og politiske rettigheter, sårbarhet og kriminalitet. Under hver indikator vil jeg ta for meg sekundærlitteratur som er relevant. Til slutt skal jeg forklare eventuelle endringer og mangel på endringer i fattigdommen siden 1994, ut fra kvinnernes fortellinger om deres opplevelse av demokratiet.

7.1 Endringer i fattigdom

Matvaresikkerhet

Som vi har sett handlet fattigdom i stor grad om mat og matvaresikkerhet i følge kvinnene jeg intervjuet. Det er derfor naturlig å starte med dette. Green (2002) undersøkte hvordan liberaliseringen i jordbruket har påvirket småbrukerne i Malawi. Den økonomiske liberaliseringen har i stor grad skjedd på 1990-tallet, i hvert fall de delene som er mest konkrete for småbrukerne, altså samtidig med den politiske liberaliseringen.⁹⁶ Samtidig er nettopp kritikken mot innføringen av liberaldemokrati i

---

⁹⁶ Den startet imidlertid allerede under president Banda, med strukturaliseringsprogrammene på 1980-tallet. Allerede i 1987 begynte nedleggelsen av ulønnsomme ADMARC markeder, i 1989 begynte liberaliseringen av Burleytobakk som

Afrika også knyttet til kritikken av økonomisk liberalisering, da mange mener dette har blitt innført som to sider av samme sak (Abrahamsen 2000:115). Den demokratisk valgte regjeringen fulgte opp de endringene som var planlagt allerede under Banda, i samarbeid med internasjonale donorer og banker. Green (ibid.) mener at produksjonen av jordbruksvarer har sunket, på tross av at bøndernes frihet til å velge hva de vil dyrke har økt. Hovedårsaken til dette var i følge bøndene han intervjuet økte priser på gjødsel. Dessuten hadde ADMARCs tjenester blitt dårligere, og private forhandlere og banker uteble. Dermed opplevde bøndene at det var vanskeligere å få solgt varene sine. På grunn av disse problemene måtte de i større grad enn før ta seg *ganyu* arbeid, som igjen reduserte innsatsen på egen jord. Green (2002:23) konkluderer med at velstanden har sunket for flertallet og stagnert for mindretallet av småbrukerne. Han sier også at de fleste småbrukerne heller vil ha faste priser for varene sine, enn markedspriser, selv om den faste prisen var lavere. Det forklarer småbrukerne med at da vet de hva de har å forholde seg til, og kan planlegge fremtiden ut fra det. Usikkerheten og sårbarheten blir da mindre. ADMARC er fortsatt den viktigste oppkjøperen for småbrukerne, og privatisering av denne er et hett politisk tema i Malawi. En akademiker refererte til et parlamentsmedlem som skal ha sagt følgende: "*Å selge ADMARC er som om amerikanerne skulle selge atomkraftverkene!*".⁹⁷

Ganyu var viktig for mange av kvinnene jeg intervjuet, også i forhold til matvaresikkerhet. For fattige husholdninger er *ganyu* en viktig inntektskilde og en viktig overlevelsesstrategi, men den gjør også at de bruker mindre tid på egen jord og dette forplanter seg til neste avling (Whiteside 2000:1). *Ganyu* er til en viss grad forbundet med skam (ibid.:3) og gjøres derfor av nødvendighet. Man stopper i det man har tjent nok til mat (ibid.:4). For kvinner viser det seg at de bruker mer tid på

---

tidligere hadde vært forbeholdt plantasjene, og det ble bestemt at subsidiene på gjødsel skulle opphøre i 1994. Fra 1996 var en fullstendig liberalisering av jordbrukssektoren så godt som fullbyrdet (Green 2002:12-13).

⁹⁷ Intervju: Dr. Stanley Khaila, Bunda College of Agriculture, 11.juni 2002, Bunda.

---

ganyu enn menn, men blir betalt dårligere.⁹⁸ I tillegg har menn større muligheter til *ganyu* enn kvinnene, fordi kvinnene må holde seg i nærheten av landsbyen.

Noen ser *ganyu* som en form for patron-klient forhold, mens andre ser det mer som egalitær handling mellom naboer. *Ganyu* arbeidet kan uansett være en del av et større nettverk av bånd mellom fattige husholdninger og rikere husholdninger. Det kan også være en plikt for rikere slektninger å gi arbeid til fattige slektninger (ibid.: 4). Jeg intervjuet mange kvinner som gjorde *ganyu*, og de fortalte at de i større grad enn før er tvunget til å gjøre *ganyu* for å overleve. Ettersom dette gjelder mange er det også større konkurranse om jobbene og lavere lønn, noe som fører til økt tendens til patron-klient *ganyu* (ibid.:5).

Halvparten av kvinnene i Zomba dyrket tobakk for salg, mens fire kvinner i Kasungu oppga at de gjorde det samme. Tidligere var dette forbeholdt plantasjene, men med liberaliseringen ble dette avregulert. Mange mente det var dette som skulle til for å redusere fattigdommen, for ved å dyrke tobakk ville småbrukerne få inn kontanter som de senere kunne bruke til å øke matvaresikkerheten. Det har imidlertid vist seg at ressursfattige husholdninger, særlig kvinneledede, ikke klarer å ta del i dette på grunn av mangel på arbeidskraft og jord (Orr 2000:347). Særlig mangel på arbeidskraft ble vektlagt av mine informanter. Det viser seg også at et stort antall av de fattigste som forsøker å dyrke tobakk, gjør dette med tap (Knausenberger og Tobin 1998:411). Om kvinnene jeg intervjuet har tjent på å dyrke tobakk har jeg ikke grunnlag til å svare på. Flere var i hvert fall positive til at de kunne velge å dyrke tobakk. Likevel fortalte de samme kvinnene at de ikke klarte å dyrke nok mat til familien, og at de ikke hadde penger til å kompensere for liten avling. Kun en av kvinnene som dyrket tobakk hadde nok mat i tillegg, og hun er den eneste som mente hun ikke var fattig, men litt bedre stilt enn andre. Et spørsmål er om tobakk for eksport i det hele tatt bør oppmuntres så lenge Malawi anses for ikke å ha tilstrekkelig matvaresikkerhet. Landet produserte på 1990-tallet betraktelig mindre mat enn tidligere (ibid.:411).

---

⁹⁸ Arbeidere fra mannsledede husholdninger ble betalt 38 % høyere enn arbeidere fra kvinneledede husholdninger, og som regel er det familiens forsørger som gjør *ganyu* (Whiteside 2000:3).

Jeg besøkte Malawi i en periode med alvorlig matmangel. I februar 2002 erklærte regjeringen nasjonal katastrofe ettersom Malawi sto ovenfor den største matmangelen på 50 år (Haug og Rauan 2002:277). Sommeren 2002, da jeg besøkte Malawi, er det beregnet at 3 av landets 11 millioner innbyggere var alvorlig påvirket av sult (ibid.). Denne krisen kan forklare at kvinnene i Kasungu ønsket seg tilbake til Bandas tider. President Banda tok på seg et visst ansvar for å forsyne folk med mat, og hans politikk blir sett på som en suksess i forhold til å sørge for at det var nok mat i landet til å unngå hungersnød. Underernæring var likevel et alvorlig problem under hans regime også (ibid.:286). Akutt sult som fører til dødsfall er likevel syneligere for kvinnene, og kan forklare kvinnene i Kasungus positive syn på den tidligere presidenten.

Det er kun en eneste kvinne som mente matvaresikkerheten hadde blitt bedre etter 1994. Samtlige av de øvrige kvinnene mente situasjonen var den samme som før, eller at den var forverret. Dette gjaldt både i Zomba og Kasungu. I tillegg er det viktig å merke seg at alle utenom en kvinne anså seg selv som fattig. Noen av utsagnene fra Zomba viser at når de sier situasjonen er uendret, betyr ikke det at den er bra, tvert i mot: *"Det er ingen endring, folk sulter fortsatt"*, *"Fattigdommen er her fortsatt"* og *"Det er slik det var før, fattigdommen er veldig stor"*. Dermed kan vi tolke det dit hen at kvinnene anser seg for like fattige eller fattigere enn før med hensyn til det å ha tilstrekkelig med mat.

Kvinnene i Zomba svarte for det meste at situasjonen var uendret, mens kvinnene i Kasungu for det meste svarte at situasjonen var blitt verre. Likevel er kvinnene i Zomba enige med sine medsøstere i Kasungu i at viktige varer som gjødsel og såkorn har blitt dyrere og vanskeligere å få tak i. Prisøkning på disse varene nevnes som viktigste årsak til at matvaresikkerheten er lav. Nesten alle kvinnene på begge steder nevnte dette. Kvinnene i Kasungu forklarte dessuten som oftest den sviktende matvaresikkerheten med manglende marked. De la vekt på at ADMARC ikke lenger er tilgjengelig: *"Før kunne vi selge varer til ADMARC, nå er det bare lærerne på skolen å selge til og det er usikkert om man får solgt noe"*, sa en kvinne, mens en annen forklarte at *"Det er ikke lenger noe marked å selge varene*

våre på”. Manglende marked gjør at de ikke klarer å tjene penger, noe som igjen gjør at de ikke får tak i gjødsel og såkorn. Dermed blir avlingen mindre, og overskuddet de kunne solgt hvis det var et marked, blir borte. Derfor la kvinnene i første omgang vekt på prisene på gjødsel og såkorn, deretter ADMARC. Manglende tilgang til marked gjorde også at de ikke torde å prioritere varer for salg, det var for usikkert.

Mine informanter har merket liberaliseringen etter 1994, men vet ikke at denne kanskje ville inntruffet uavhengig av demokratiets innmarsj. Slik sett får den nåværende regjeringen både kreditt for at de kan dyrke hva de vil, men kritikk for fjerningen av subsidier og ADMARC markeder. Det viktige her er imidlertid at uansett hvem som satte i gang hva, opplevde kvinnene at matvaresikkerheten har blitt dårligere og at regjeringen ikke var i stand til å hjelpe dem.

Fire av kvinnene i Zomba hadde mottatt regjeringens startpakker⁹⁹ før forrige sesong, mens to hadde mottatt den i Kasungu. Den ene kvinnen i Zomba som mente matvaresikkerheten var blitt bedre, hadde mottatt pakken. Kvinnene som mottok pakken satte stor pris på den og roste regjeringens initiativ. De sa imidlertid at den var veldig liten, og at de måtte gå sultne på tross av denne. Mange kvinner som ikke mottok starterpakker sa at det ville ha hjulpet dem å få en, men at svært få mottok slike. Dette bekreftes av en ansatt ved en EPA i Kasungu, som fortalte meg at antall pakker var svært lavt sammenlignet med antall trengende husholdninger. En del kvinner i Kasungu klaget også på at det var tilfeldig hvem som fikk, og at mange av de fattigste ikke mottok en slik pakke. Fordelingen innad i landsbyene sto landsbyhøvdingen for, etter at ledelsen i EPA hadde bestemt hvor mange pakker man skulle gi hver landsby.¹⁰⁰ Landsbyhøvdingen i den største landsbyen i Kasungu fortalte at det var de gamle som hadde blitt prioritert da de delte ut pakkene.¹⁰¹ Ut over startpakkene hadde ikke kvinnene mottatt noen form for hjelp under hungeren forrige gang. Spesielt var kvinnene i Kasungu opptatt av dette. De mente at det var lettere å få hjelp i slike situasjoner under Banda. I Zomba var det ingen som hadde en slik oppfatning.

---

⁹⁹ Pakker med gjødsel og såkorn som ble delt ut til de fattigste for å sikre at de hadde noe å dyrke.

¹⁰⁰ Intervju: Development Officer i en EPA i Kasungu, juli 2002, Kasungu distrikt.

Andre jeg intervjuet støttet opp om kvinnes utsagn om at matvaresikkerheten ikke var blitt bedre, men heller forverret siden 1994. En ansatt ved en menneskerettighetsorganisasjon sa at man i overgangsfasen til demokrati glemte de økonomiske og sosiale spørsmålene, og at man ser resultatet av det nå, med økt fattigdom og hungersnød. Generelt har det blitt dyrere for folk, samtidig som avlingene har blitt mindre.¹⁰² Også i Ministry of Gender ble jeg fortalt at matvaresikkerheten for kvinner er dårligere i dag enn før, og at dette i hvert fall delvis skyldes mangelen på markeder (ADMARC).¹⁰³ Lederen i en kvinneorganisasjon fortalte at mais og gjødsel var rimeligere før, og at matvaresikkerheten er mindre for kvinner på landsbygda i dag.¹⁰⁴ En kvinne engasjert i menneskerettighetsarbeid fortalte at hun selv er fra Dzaone, det området av Zomba hvor jeg gjorde intervjuer i. Hun ble skuffet da jeg fortalte at kvinnene ikke syntes det var noen endring økonomisk og sosialt. Jeg trodde først at hun mente det hadde vært forbedringer, men det viste seg snart at hun mente det var blitt verre for kvinner i Dzaone.¹⁰⁵

Helse

I tabell 7 har jeg samlet indikatorer som kan si noe om kvinners helse. Vi ser at endringene siden 1992 er relativt beskjedne. Det mest positive er dødeligheten blant barn, som er på vei ned. Likevel ser vi at forventet levealder er lavere i dag enn tidligere, noe som kan forklares med HIV/AIDS problemet landet står ovenfor.

Tabell 9: Viktige helseindikatorer for kvinnene

---

¹⁰¹ Intervju: Landsbyhøvding i en landsby i Kasungu, juli 2002, Kasungu distrikt.

¹⁰² Intervju: Emma Kadiya ved Human Rights Resource Centre, 4.juli 2002, Lilongwe.

¹⁰³ Intervju: Dr.Shawa, Deputy Director for Gender Affairs, Ministry of gender, 29.juli 2002, Lilongwe.

¹⁰⁴ Intervju: Catherine Munthali, leder i Society of Advancement for Women, 31.juli 2002, Lilongwe.

¹⁰⁵ Intervju: Mrs. Makamera, ved Human Rights Resource Centre og leder for kjønnsforskningen i Malawi Law Commission, 30.juli 2002, Lilongwe.

Indikator	Malawi 1992	Malawi 2000	Sør 1992	Sør 2000	Sentral 1992	Sentral 2000
Fødselsrate ¹⁰⁶	6.7	6.3	6.17	6.0	7.44	6.8
Alder : første barn ¹⁰⁷	18.9	19.1				
Under fem år, dødelighet pr 1000 fødte	230	188				
Hjemmefødsel: prosent ¹⁰⁸			41.5	41.7	47	47.3
Under kritisk nivå: Body Mass Index ¹⁰⁹ , prosent			12.4	9.9	7.3	7.7
Forventet levealder	45.6	40.0				
Offentlig forbruk på helse, % BNP	2.9 (1990)	2.8 (1998)				

Kilde: Bearbeidet fra MDHS (2000); UNDP (2002)

Kvinnene i Zomba har nærmeste helsestasjon ca 15 kilometer unna. Det finnes ingen offentlig kommunikasjon dit. De fleste sa at det ikke hadde vært noen endring i tilbud og kvalitet, som ble betegnet som dårlig. Det foreligger ingen planer om et helsetilbud nærmere Dzaone (Government of Malawi 1999). En kvinne mente det var verre nå, fordi mange døde. En annen kvinne mente sykehuset var blitt dårligere, og at det var vanskelig å få medisiner. Da var det bedre å gå til helseklinikken som tilhører den romersk-katolske kirken, hvis man hadde penger til det. Også på det offentlige sykehuset må man betale første gangen, ble jeg fortalt. En kvinne mente tilbudet totalt sett var blitt bedre, fordi det var kommet flere NGOer som drev med helsetilbud.

I Kasungu nevnte kvinnene først et privat helsesenter, men forklarte at de oftest ikke hadde penger til å gå dit. De fleste måtte dra 16 kilometer unna, til et privat sykehus som ble drevet av staten. Der er egenandelen lavere i følge kvinnene. For å komme til gratis sykehus må de dra 22 kilometer, eller til distriktshovedstaden Kasungu. Heller ikke her er det planer om noe helsetilbud nærmere dem, men begge de to helsesentrene kvinnene bruker skal rehabiliteres innen 2004 (ibid.). Mange av kvinnene klaget på kvaliteten på tilbudet. De sa det var vanskelig å få medisiner. Når

¹⁰⁶ Lavere fødselsrater tolkes ofte som at man har kommet lenger i utviklingen.

¹⁰⁷ Kvinnene fortalte at det var viktig å bli gift, fordi det var veldig vanskelig å være alene. Dette kan gjenspeiles i det tidspunkt kvinner får sitt første barn.

¹⁰⁸ MDHS konkluderer med at undersøkelsene indikerer liten eller ingen endring i bruken av barselstjenester i Malawi i løpet av 1990-tallet (2000:110).

¹⁰⁹ BMI er en indeks som kombinerer høyde og vekt, og sier noe om over og undervekt.

de sammenlignet med tidligere mente mange av de som hadde en mening om dette at det var blitt dårligere på grunn av manglende medisiner. En kvinne sa at *"Før var det god kvalitet og du følte deg velkommen. Nå får du bare to tabletter og må gå hjem"*. Flere tok opp forskjellen i kvalitet mellom de private og de offentlige institusjonene, og mente dette gjorde det vanskelig for de fattige å få god behandling.

Tilgang på rent drikkevann

Tilgangen på rent drikkevann har økt i Malawi fra 37 % i perioden 1990-96 til 57 % i 2000 (UNDP 2002). I Zomba hadde alle utenom to av kvinnene tilgang på borrehull, som er definisjonen på rent drikkevann. Disse borrehullene var nye ifølge kvinnene. Det var likevel lang vei for flere av dem, og de fortalte at vannhenting er en av de daglige aktivitetene som er mest tidkrevende.

I Kasungu var tilgangen på rent vann tilstede for de fleste, men seks kvinner oppga at de brukte en usikret/åpen brønn. Noen flere kvinner oppga dessuten at de brukte en usikret brønn som lå nærmere, fordi borrehullet lå mye lengre unna. I Kasungu fikk jeg bekreftet av en medarbeider ved EPA-kontoret at det hadde kommet mange borrehull de siste årene. Det totale antallet i denne EPA var 89, hvorav 30 av disse var betalt av regjeringen. De fleste av brønnene var gitt av forskjellige NGOer.¹¹⁰ En ansatt i Ministry of Gender mente at tilgangen på rent drikkevann var noe av det som har blitt bedre siden 1994.¹¹¹

Sanitærforhold

I 2000 hadde ca 77 % tilgang på tilfredsstillende sanitærforhold (UNDP 2002). Dette er en økning fra perioden 1988-93, da tilgangen var på 60 % (UNDP 1995). I følge kvinnene var det ingen endring på dette området for dem. De fleste kvinnene i Zomba hadde tilgang på pit-latrine,¹¹² mens det i Kasungu var syv kvinner som ikke hadde noe eget sanitærpropplegg. De forklarte dette med at det kostet for materialer og at de

---

¹¹⁰ Intervju: Development Officer i EPA, Juli 2002, Kasungu.

¹¹¹ Intervju: Dr. Shawa, Deputy Director for Gender Affairs, Ministry of gender, 29.juli 2002.

¹¹² Eget lite hus, med et hull i bakken.

ikke kunne ta seg råd til det. Noen nevnte også problemet med arbeidskraft for å få gravd hullet og satt opp huset.

Tilgang på utdanning

Al-Samarrai og Zaman (2002) har sett på utviklingen i utdanningssektoren siden 1994, da regjeringen avskaffet skolepengene i grunnskolen (ibid.:1). Arbeidet med å fjerne skolepengene begynte imidlertid allerede i 1991/92, altså under den forrige regjeringen, og i 1993/94 måtte man ikke betale de tre første årene (ibid.:3). Regjeringens politikk har ført til at mange flere har begynt i skolen, og det er særlig de fattigste dette har kommet til gode. Fra 1990/91 til 1997/98 økte andelen som startet på skolen fra 51 % til 77 %. Det var også mange som startet igjen etter opphold i utdannelsen. I videregående skole har flere fattige begynt med utdanning enn tidligere.

Likevel er det en større andel av de fattige som ikke klarer å fullføre grunnskolen, slik at den store pågangen i de lavere klassene ikke nødvendigvis vil bli gjenspeilet i antall uteksaminerte elever (ibid.:14). De fattige faller fra på grunn av manglende penger til klær, bøker og mat. Flere kvinner fortalte meg at barna ble holdt hjemme fordi de var sultne. For mange husholdninger er det å skaffe mat første prioritet. Derfor er det ofte at barn blir holdt hjemme for å hjelpe til på jorda eller for å gjøre *ganyu* (Kadzamira og Rose 2001:11). Det er også en del uformelle avgifter som det kan være vanskelig for de fattige å betale (Al-Samarrai og Zaman 2002:14). Fortsatt betaler foreldre en stor del av kostnadene forbundet med skolegang (Kadzamira og Rose 2001:8). I fattige familier er det guttene som blir valgt ut til å fortsette skolen og jenter holdes i større grad hjemme for å hjelpe til enn gutter.¹¹³ I tillegg blir mange jenter gravide eller gifter seg, begge av økonomiske grunner, og klarer ikke å fullføre skolen (ibid.:16-17). Jenter har ellers fått ekstra oppmerksomhet i forbindelse med reformering av utdanningssystemet, selv om dette i stor grad har vært en donordrevet agenda (ibid.:9).

---

¹¹³ Intervju: Sophia Mthenda, Public Affairs Committee, leder for Gender Network, 2.august 2002, Lilongwe.

Problemet er i følge kvinnene den svært dårlige kvaliteten, særlig på landsbyskolene. Da jeg besøkte grunnskolen i Dzaone, Zomba, ble dette bekreftet av skolens rektor. Han fortalte at lærerne hadde opp til 120 elever i klassen, og at de ikke hadde bøker eller penner til elevene. Han fortalte at mangelen på kvalifiserte lærere på landsbygda var enorm, og at lærerne tjente så lite at de måtte prioritere jordbruket isteden.¹¹⁴ I tillegg er mange lærere ukvalifiserte, i 1997 manglet halvparten av lærerne utdanning (Kadzamira og Rose 2001:19). Andre er også bekymret for kvaliteten, og sa at utdannelsessystemet var kaotisk, og at det foregikk mye korrupsjon i denne sektoren.¹¹⁵ Det viser seg likevel at regjeringens kostnader per elev har økt på 1990-tallet, men det pekes det på at urbane områder mottar langt større støtte per elev enn landsbygda (Al-Samarrai og Zaman 2002: 7).

De aller fleste kvinnene fortalte at tilgangen på utdanning har blitt bedre. De roste regjeringen for vedtaket og iverksettingen av gratis grunnskole for alle. En kvinne i Kasungu fortalte at *"det har hjulpet mange barn, også mine egne"*. Svært mange nevnte imidlertid at kvaliteten har blitt dårligere. De fortalte at før var det gode lærere, nå var de dårlige. Flere kvinner sa at skolen nå er gratis, men at barna ikke lærer noe. De var bekymret for store klasser, lærere som ikke møtte på jobb og manglende skolemateriell. De fortalte også at barna hadde mindre respekt for lærerne nå, og sa at dette var et resultat av demokratiet. Barna misforsto og trodde de kunne gjøre hva de ville. Kvinnene fortalte også at det i realiteten fortsatt var noe man måtte betale. De ga eksempler som 100 MK til nye lærerbygg og skoleutstyr til barna. Dette var nok til at de fattigste ikke kunne make det i følge kvinnene. Kvinnene la vekt på at videre utdanning var veldig dyrt, og uten rekkevidde for dem. De offentlige videregående skolene var svært dårlige fortalte de, og de private var for dyre.

Tilgang på utdanning er det punktet kvinnene er mest fornøyde med regjeringen på. Også kvinner som totalt sett er misfornøyd, gir regjeringen skryt for innføringen av

---

¹¹⁴ Intervju: Rektor ved Dzaone Grunnskole, 17.juni 2002, Dzaone.

¹¹⁵ Intervju: Anonym, leder i en NGO. Kun en kvinne nevnte korrupsjon i denne sammenhengen. Ellers var ikke korrupsjon noe tema blant kvinnene, og blir derfor ikke berørt i særlig grad i oppgaven. Dette betyr ikke at det ikke er en viktig debatt, se for eksempel Banik (2001). Direktøren for Malawi Human Rights Commission sa at korrupsjon er et problem, men ikke stort [Intervju: Dr. Kanyama-Phiri, 3.juli 2002, Bunda].

gratis grunnskole for alle. Andre jeg snakket med anerkjente også dette.¹¹⁶ Av disse la en særlig vekt på at dette har vært svært positivt for jenter og deres mulighet til skolegang.

Klær og hus

Khaila (1999) bekrefter at klær, hus og utstyr til hus er viktige indikatorer på fattigdom, men sier ikke noe spesielt om endring siden 1994. Imidlertid har prisene generelt økt i Malawi, og inntektene til mange småbrukere har blitt mer usikre (ibid.). Derfor blir det vanskeligere for kvinnene å få kjøpt ting til seg selv, barna og huset.

Som et av de synligste tegnene på fattigdom, ble klær ofte nevnt av de kvinnene jeg intervjuet. Klær har blitt et problemområde for kvinnene. Selv om klær er tilgjengelige på markeder og det er mer brukte klær å få tak i, opplevde de at det var vanskeligere i dag. Dette henger både sammen med økt prisnivå og med kvinnes mangel på kontanter. Kvinnene fortalte at de har lite å selge og/eller vanskelig for å få solgt varer, dermed har de lite kontanter å bruke på klær. En kvinne sa at hun nå kanskje klarte å kjøpe en *chitenje* i året. Ettersom dette plagget brukes til nær sagt alt; som sengetøy, til å bære barna i, til å ha på hodet, bære eiendeler i, er ikke dette mye. Det å ha fine *chitenjer* handler for kvinnene også om å vise hvem de er og er viktige statussymbol. De er dekorert med svært forskjellige motiver; politiske ledere, religiøse organisasjoner, slagord, mønster og bilder. Mangel på klær er altså både et praktisk problem, og noe som er viktig for selvfølelsen til kvinnene.

Et annet synlig tegn på fattigdom er dårlige hus. Dette kan gi problemer som at det regner inn og trekker, noe som lett fører til dårligere helse. Dårlige hus henger i stor grad sammen med tilgang på kontanter til å kjøpe utstyr. Blikktak var for dyrt, og glassvinduer var helt utilgjengelige for dem slik prisnivået nå var. De kvinnene som hadde dette fortalte at husene var bygd for lenge siden og at de ikke ville hatt råd til dette i dag. Det var ingen forskjeller mellom kvinnene i Zomba og i Kasungu på dette området.

---

¹¹⁶ Intervju: Mwakasungura og Nkuma, ved Centre for Human Rights and Rehabilitation, 2.juli 2002, Lilongwe; Mr. Chipilingu, parlamentsmedlem for MCP i East-Kasungu, 15.juli 2002, Kasungu; Mrs. Makamera, ved Human Rights

Jeg har nå sett på de indikatorene man kan kalle basisbehov. Videre vil jeg se på de mer deltakende aspektene ved fattigdom, slik de kvinneledede husholdningene opplevde det.

Kvinnens stilling

I hvilken grad er kvinner i stand til å delta i beslutningsprosesser som angår dem? Ellers i oppgaven ser jeg dette mest i forhold til kvinners evne til å påvirke den formelle politikken, nasjonalt og lokalt. Men kvinnene jeg intervjuet snakket også om at kvinner ikke kan bestemme over selv små beslutninger i den private sfæren. Vi har sett at feminister mener at denne underlegenheten i den private sfæren reproduseres i den offentlige og politiske sfæren.

MDHS (2000) undersøker kvinners mulighet til å delta i beslutninger i hverdagen. Kvinnene er delt i to, de som er gift og de som er alene. Tabell 8 oppsummerer resultatet.

Tabell 10: Kvinners deltakelse i beslutningstaking

Beslutning i husholdningen	Alene	Sammen med mannen	Sammen med en annen	Kun en annen	Ingen
Gifted kvinner					
Egen helse	20.5	7.1	1.6	0.2	0.1
Store innkjøp	6.1	10.8	1.5	0.2	0.0
Daglige innkjøp	20.3	12.1	1.6	0.3	0.0
Besøke slekt	17.7	44.4	1.2	0.3	0.1
Valg av mat	44.9	10.9	1.6	0.2	0.0
Familieplanlegging	8.3	45.1	0.2	0.4	3.6
Enslige kvinner					
Egen helse	38.4	Ikke mulig	53.6	6.4	1.6
Store innkjøp	31.6	Ikke mulig	60.2	5.2	3.0
Daglige innkjøp	32.1	Ikke mulig	60.1	5.5	2.2
Besøke slekt	40.1	Ikke mulig	48.8	9.0	2.1
Valg av mat	33.8	Ikke mulig	58.1	6.1	2.0
Familieplanlegging	42.0	Ikke mulig	4.2	17.6	36.0

Kilde: Bearbeidet fra MDHS (2000:33)

Vi ser at kvinner som er gift i stor grad ikke er i stand til å påvirke beslutninger som tas, selv om de direkte angår dem. Kvinner som ikke er gift, slik som mine

informanter, kan i større grad bestemme slike dagligdagse ting selv. Likevel ser vi at de i stor grad tar slike avgjørelser sammen med andre, og at en del kvinner ikke kan bestemme i det hele tatt selv om de er alene. I disse tilfellene vil det være foreldre, brødre og onkler som tar avgjørelsene, i følge mine informanter. Disse spørsmålene ble ikke stilt i 1992, så jeg kan ikke sammenligne over tid. Vi kan likevel slå fast at de fleste kvinner ikke er autonome når det gjelder daglige gjøremål og egen helse, noe som stemmer med det kvinnene fortalte meg.

Mine informanter snakket mye om at de som kvinner var fattigere enn menn, og at de var utelukket fra beslutningsprosesser som påvirket livet deres, til tross for at de formelt er likestilt menn gjennom den demokratiske konstitusjonen. De ga uttrykk for at de var økonomisk og sosialt diskriminert og at de var avhengige av menn. Har dette endret seg etter 1994?

Kvinnene i Zomba var veldig oppmerksomme på at noen kvinner, særlig i byene, hadde det bedre i dag. De nevnte kvinnelig parlamentsmedlemmer og statsråder. Hvis kvinner er rike kan de komme seg opp i følge kvinnene. De hadde hørt om tilfeller der kvinner gjorde det godt. På landsbygda er det imidlertid ikke så store endringer hevdet de. Kvinner blir stort sett ikke hørt på, selv om det finnes unntak. Det er mannen som fortsatt sitter med makten i lokalsamfunnet, og det er vanskelig for kvinnene og nå frem. I ekteskapet er kvinnen underordnet mannen så de fleste, men en eldre kvinne mente hun så at menn og kvinner var flinkere til å jobbe sammen i dag. En kvinne mente at kvinner har det verre i dag, fordi de er fattigere. Hun mente de kun er opptatt av å finne mat.

I Kasungu er mønsteret noe annerledes. Også her anerkjente de endringer på sentralt nivå, særlig at det finnes kvinnelige parlamentsmedlemmer. De fleste uttrykte at dette var positivt, for kvinner kan lettere vite om kvinners problemer. En kvinne påpekte imidlertid at det burde de ha sett resultater av allerede hvis det var noen fordel. De fleste sa at det ikke har vært noen endring for kvinnene, og særlig ikke for kvinnene på landsbygda. Det er ifølge kvinnene vanskelig for dem å nå frem, mennene sitter med makten. *"Vi er fortsatt ofrene"* fortalte en kvinne. En annen kvinne fortalte at hun ikke har noe makt som kvinne og at mennene skriker til henne.

Jeg ble fortalt at når man er fattig kvinne er man avhengig av å bli gift. Hvis man har de tingene man trenger er det lettere å være uavhengig. Fattigdommen har gjort kvinnene mer avhengige i følge flere kvinner i Kasungu. Det at de har blitt fattigere hindrer dem i å delta politisk i følge en kvinne, mens en annen fortalte at kvinnene var frie før. ” *På grunn av fattigdommen er vi mindre fri nå* ” fortsatte hun. En annen satte manglende frihet i sammenheng med muligheten til å kjøpe det de trenger, og hevdet at de før kunne selge noe for å kjøpe noe annet. Nå var det vanskeligere.

Sivile og politiske rettigheter

Kvinner innehar formelt de samme rettighetene som menn, i følge den nye konstitusjonen. Noen få kvinner i Zomba sa man måtte ha frihet for å være rik. Andre sa at hvis man ikke hadde frihet, var man mellom fattig og rik. Frihet ble uansett en del snakket om, og jeg vil derfor se litt på de endringene etter 1994 som er relevante for fattigdommen i følge kvinnene.

I Zomba var kvinnene opptatt av en del momenter som gjorde hverdagen bedre nå enn før. Dette gikk på overgrep fra Bandas regime, personlige og økonomiske. En kvinne fortalte at hvis de dyrket noe annet enn det de hadde lov til eller gjorde en forretning uten samtykke fra MCP, kunne man bli straffet. Flere kvinner satte stor pris på å kunne gjøre hva de ville med jorda i si, selv om de kanskje ikke hadde anledning til å gjøre det på grunn av manglende midler. Flere fortalte om personlige overgrep, som arrestasjoner, vold og tvangskjøp av partikort, noe som kunne påvirke livene deres også i forhold til levekår. Slike hendelser som dette var med på å gjøre hverdagen utrygg for kvinnene, og hemmet deres livsutfoldelse under Banda.

I Kasungu forbandt de ikke fattigdom med mangel på sivile og politiske rettigheter i det hele tatt, men mange kvinner var opptatt av ytringsfrihet. Innfallsvinkelen var ofte en annen. De følte som nevnt tidligere at det var mindre frihet i dag, ettersom ingen hørte på dem. Her sa de at for at ytringsfriheten skal være reell må også noen være der for å høre på og svare. Kvinnene i Kasungu snakket heller ikke om overgrep under Banda, enten av lojalitet, nostalgi eller fordi de ikke

stolte nok på meg. En representant for det sivile samfunn var ikke overrasket over dette, og sa at de fattige ikke opplevde undertrykkingen så sterkt som opposisjonelle og politisk aktive. Andre igjen (Tsoka 2002:8) mener dette kan ha noe å gjøre med at kvinner i sentralregionen var blant Bandas mest trofaste støttespillere og derfor legger skylden på demokratiet for at deres region nå har mindre politisk makt.

Sårbarhet

Deveraux (2002) sier at underliggende faktorer knyttet til sårbarhet kan forklare hvorfor den pågående hungerkatastrofen er den verste i malawiernes minne. De klarte ikke å håndtere tørken og oversvømmelsen fordi de var sårbare i utgangspunktet. Følgende faktorer gjorde at de var så sårbare for disse hendelsene (ibid.): dårligere kvalitet på jorda, liten tilgang på jordbruksinput på 1990-tallet, økende fattigdom som har gjort at malawiene ikke hadde verdier å bytte inn i mat, reduksjon av sosial kapital og uformelle sikkerhetsnett i fattige samfunn, den demografiske og økonomiske konsekvensen av HIV/AIDS, mange år med nedprioritering av småbrukerne og økt press på jorda.¹¹⁷ De fleste av disse faktorene fortalte også kvinnene meg om.

Fordi matvaresikkerheten i følge kvinnene ikke har endret seg til det bedre eller til og med oppleves som dårligere, øker også deres sårbarhet for uventede situasjoner. Dette har jeg vært inne på tidligere. Poenget her er at når landet opplever vanskelige økonomiske tider, går det raskt ut over kvinnene. Kvinner som blir alene i en slik periode opplever også at det er vanskelig å få hjelp fra andre, og at de blir en belastning for familien. Det kvinnene fortalte om vanskelighetene med å få lønnet arbeid og den usikkerheten som følger med dette, viser at sårbarheten har økt i takt med fattigdommen, slik kvinnene ser det.

Kriminalitet

Økende kriminalitet er et hovedtema i *Voices of the poor* (Khaila m.fl 1999:9). Deltakerne her føler at økende vold og kriminalitet er med på å gjøre deres fremtid usikker. De mener at politiet og rettsvesenet har blitt svakere, og at grupper som

---

¹¹⁷ Sitert i Haug og Rauan (2002:284-285).

tidligere var med på å opprettholde ro og orden har blitt oppløst.¹¹⁸ Disse gruppene pleide å sørge for ro og orden, selv om det var på bekostning av folks politiske frihet.

Ribohn (1999) sier at folk i Malawi oppfatter at frihetene i demokratiet og menneskerettighetene har svekket Malawi, og gjort staten mindre i stand til å beskytte innbyggerne fra vold og kriminalitet. Dette fører til økt usikkerhet blant folk og påvirker deres muligheter til å leve det livet de ønsker.

Økende kriminalitet nevnes av svært mange kvinner, både i Zomba og Kasungu. Kriminalitet kan i følge kvinnene være med på å skape fattigdom hvis man blir utsatt for det. De mener respekten for hverandre generelt har blitt dårligere og at de ikke kan stole på hverandre slik som før. En situasjon med mye kriminalitet er med på å skape usikre omgivelser å gjøre handel og forretning i, og kan spesielt hindre kvinner som ønsker å prøve dette. Kvinnene er helt enige om at økningen i kriminalitet er dramatisk, og at den skyldes overgangen til demokrati. En del kvinner, også i Zomba, sier de savner den ro, orden og respekt som hersket under Banda.

7.2 Mulige årsaker til manglende fattigdomsreduksjon

I det store og hele opplever ikke mine kvinnelige informanter at demokratiet i Malawi har klart å redusere fattigdommen blant dem. Enkelte ting har bedret seg¹¹⁹, men det meste er det samme eller forverret. Også sekundærlitteraturen jeg har undersøkt støtter i stor grad kvinnes syn.

Hva skyldes dette? Jeg vil i denne delen forsøke å forklare hvorfor demokratiet i Malawi ikke har klart å redusere fattigdommen på en slik måte at kvinnene merker det i sin hverdag. Utgangspunktet til dem som mener at demokrati er bedre utrustet enn andre styresett til å bekjempe fattigdom, er at kvinnene gjennom politiske og sivile rettigheter skulle vært i stand til å delta politisk, formulere sine behov og tvinge gjennom en politikk som er til fordel for fattige (kvinner)(Sen 1994). Dette har

---

¹¹⁸ Ungdomsgruppen i MCP og Malawi Young Pioneers, som fungerte som en halvmilitær del av MCP.

¹¹⁹ Tilgang på rent vann og gratis grunnskole. Særlig det sistnevnte er en viktig symbolsak for regjeringens, og det var viktig for dem å implementere dette raskt da de kom i regjering i 1994. Kvinnene nevnte imidlertid ikke vann i forhold til fattigdom, og var opptatt av den synkende kvaliteten i skolen, selv om tilgangen var bedre.

imidlertid ikke skjedd i Malawi ifølge mine informanter. Hva kan være årsakene til dette, basert på det kvinnene fortalte meg?

Jeg vil dele den videre diskusjonen i tre deler. Den første delen tar for seg strukturelle hindringer, som fattigdom og manglende utdanning. Den andre delen fokuserer på kulturelle hindringer, mens den tredje spør om den type demokrati man har i Malawi i det hele tatt er i stand til å redusere fattigdom og bryte ned de strukturelle og kulturelle hindringene. Her vil jeg også ta for meg partiene og den politiske eliten.

Strukturelle hindringer

Store deler av den malawiske befolkningen er fattig, uansett definisjon og målemetode. Har fattigdommen noe å si for måten demokratiet i Malawi fungerer på?

Smith (1997) skriver at de fattige generelt ikke er i stand til å utgjøre en maktfaktor på grunn av manglende ressurser, utdanning og selvstendighet. Dette gjelder i stor grad for kvinnene i Malawi. De fleste av kvinnene jeg intervjuet har liten kunnskap om det politiske systemet, på tross av at nesten alle stemte ved de to parlament og presidentvalgene. Det lave kunnskapsnivået gjør politikk til noe ukjent, fremmed og vanskelig. Dermed våger færre kvinner seg inn i politikken. Lavt kunnskapsnivå gjør det også vanskelig å ta bevisste valg når politikere skal velges. Mine informanter hadde svært liten forståelse for ulikheter mellom partiene. De forbant MCP med det gamle regime og UDF med det nye. Ut over dette var det lite som tydet på at forskjeller i partienes politikk var viktige når kvinnene bestemte seg for hvem de skulle stemme på. Det var andre lojaliteter som avgjorde. Dette ser vi tydelig i mitt materiale, der alle i sør er positive til UDF, mens de fleste i sentralregionen holder med MCP. Dette mønstret bekreftes av valgresultatene i Malawi, som viser en sterk tendens til regionalisering. Slik Varshney (1999:19) hevder, motvirker en slik regionalisering muligheten for politisk press i favør av de fattige. I tillegg overlapper regionene delvis med etnisk lojalitet, noe som forsterker regionaliseringen. Lavt kunnskapsnivå kan være en forklaring på dette mønstret. En

supplerende forklaring er at det faktisk er lite forskjell mellom de politiske partiene.¹²⁰

Manglende ressurser gjør også at kvinnene ikke er i stand til å delta mer aktivt. Som de fortalte meg, har de ikke tid og overskudd til å delta. De er opptatt med å tilfredsstille de grunnleggende behovene i familien. Kvinner som er alene har stor ansvarsbyrde og få ressurser tilgjengelig. Dermed bruker de mer tid enn menn på å forsørge familien sin. I tillegg viste kvinnene en grunnleggende skepsis til om noen ville ha hørt på dem i det hele tatt ettersom de er fattige og mangler utdanning. De sa det var lettere hvis man hadde utdanning, da kunne man ha noe å si. Mwakasungula m.fl (2001:36) viser til at mangel på ressurser, selvtillit og utdanning er viktige hindringer for kvinner som ønsker å delta politisk. Da hans undersøkelse i størst grad omfatter kvinner som er bedre stilt og har noe utdanning, kan man tenke seg at disse hindringene er av enda større betydning for de fattige kvinnene i rurale strøk. Et eksempel er at engelsk brukes som offisielt språk både i de lokale forsamlingene og i parlamentet, noe som ekskluderer svært mange (ibid.:40). Selv blant kvinner med grunnutdanning er det ingen selvfølge å kunne engelsk, blant annet på grunn av den dårlige kvaliteten på undervisningen i skolen. Mange kvinner som kunne ha bidratt positivt blir her utelatt fra de arenaene hvor beslutninger tas, selv om de formelt innehar de samme rettigheter som menn, og man mister viktige perspektiver fra en stor gruppe av befolkningen. Vi ser at kvinnes situasjon i den private sfæren forplanter seg i den offentlige sfæren, slik feminister hevder (Luckham m.fl 1998).

Hvis man tolker deltakelse som stemmegivning ved valg, er kvinnene i Malawi godt representert. Tolket man deltakelse i form av posisjoner, blir det tydelig at kvinnene ikke deltar. Kun 17 av 177 seter i parlamentet er besatt av kvinner, og kun 73 av totalt 860 medlemmer i de lokale parlamentene er kvinner (Mwakasungula m.fl 2001:14.15). Vi så i mine funn at kvinnene har liten eller ingen formell innflytelse på landsbyhøvdingens avgjørelser i landsbyene. Ettersom kvinnene på

---

¹²⁰ Dette vil jeg komme mer inn på i den tredje delen av dette avsnittet.

---

landsbygda lever relativt isolert fra det politiske sentrum, særlig så jeg dette i Kasungu, er disse avgjørelsene svært viktige for kvinnes liv.

Vi har her sett at de strukturene kvinnene lever med, som fattigdom, manglende utdanning og økonomisk uavhengighet, gjør at de ikke er i stand til å delta i politiske organer og påvirke den politikken som blir utformet. Derfor er de heller ikke i stand til å presse på for rettigheter som er relevante for dem eller for en politikk som kunne endret deres levekår, slik Sen (1994) hevder vil skje når man får politiske og sivile rettigheter. Deres politiske uavhengighet undergraves på grunn av deres strukturelle avhengighet.

Kulturelle hindringer

Ifølge mine informanter er det klart at de opplever å bli ekskludert fra beslutningsorgan også fordi de er kvinner. De opplever at kvinner ikke har så mye frihet som menn til å forfølge personlige mål. Det er i tillegg mennene som i stor grad bestemmer hva kvinnene kan bruke sin tid og sine ressurser på. Selv for kvinner som leder husholdningen er dette i stor grad tilfelle. Hvordan påvirker dette kvinnes muligheter til å delta politisk? Semu og Binauli (1997) hevder at kvinner ikke har kontroll over sin egen fremtid, og at de opplever diskriminering på alle nivå i det malawiske samfunnet. Myndighetene blir karakterisert som motvillige til å utfordre kultur og holdninger som begrenser kvinnene. Kultur blir oppgitt av flest kvinner som det viktigste hinderet for politisk deltakelse, på tross av policy som er utarbeidet i tiden etter 1994 for å bekjempe diskriminering av kvinner.¹²¹

Kan kultur også forklare andre sider ved manglende fattigdomsbekjempelse? Både Smith (1997) og Ake (2000) påpeker at patron-klient forhold fortsatt spiller en viktig rolle i politikken i afrikanske land, og Ake mener videre at dette minsker demokratiets muligheter til å gjøre noe med fattigdommen. Når slike forhold blir avgjørende ved politiske valg, får uteblir trolig presset for god fattigdomspolitik. Slike patron-klient forhold kan oppstå fordi de fattige er økonomisk og sosialt

---

¹²¹ Referert i Mwakasungula m.fl (2001:25 og 36-37).

avhengige og blir utnyttet av eliter. Andre hevder at dette kommer av trekk ved den ”afrikanske” kulturen, til tross for at Afrika er svært heterogent.¹²²

Ut fra mine intervjuer er det vanskelig å si noe sikkert om slike patron-klient forhold. De fleste som sa de fikk hjelp av familie og venner, nevnte ikke noe om gjenytelser ut over arbeid. På den annen side fortalte mange at de var avhengige av menn i familien selv om de ikke er gift og vi vet at jorda kontrolleres av kvinnens onkel eller bror i praksis, også i matrilineære samfunn. Politisk påvirkning kan finne sted når kvinnen er avhengig på en eller annen måte. Noen kvinner fortalte om slik påvirkning, og det er ikke urimelig å tro at dette gjelder flere. Flere kvinner fortalte også at de ikke visste hvem de hadde stemt på, noe som kan tyde på at de ble fortalt hvem de skulle velge eller at de rett og slett ikke hadde kunnskap nok om det som skjedde. Ved ett tilfelle i Kasungu kunne jeg se at et patron-klient forhold påvirket kvinnen politisk. Denne kvinnen fortalte meg at hun savnet Banda, at situasjonen var verre i dag og at hun ville tilbake til ettpartisystemet. Likevel fortalte hun at hun stemte på UDF. Dette intervjuet ble utført i hytta til hennes onkel, som sørget for henne økonomisk. På veggen i hytta hang det et bilde av Muluzi. Det er derfor svært nærliggende å tolke hennes motstridende svar dit hen at hun ble påvirket til å stemme på UDF av den hun var økonomisk avhengig av. Liberaldemokratiet forutsetter autonome valg, men dette er ofte ikke tilfelle i Malawi mente en forsker ved universitetet i Zomba.¹²³

Feil type demokrati?

For at demokrati skal kunne gjøre noe med fattigdommen, fordrer det at de fattige er i stand til å delta. Som vi har sett hittil er dette vanskelig for de fattige kvinnene på grunn av strukturelle og kulturelle hindringer. I tillegg ga kvinnene uttrykk for at demokratiet ikke var relevant for dem i deres hverdag og mange la for dage en åpen mistillit til politikere og myndigheter. Det at demokratiet ikke oppleves som

---

¹²² Jeg har plassert patron-klient forhold under kulturelle hindringer, ettersom det er utgangspunktet til Chabal og Daloz (1999), som jeg refererte til i teoridelen av oppgaven.

¹²³ Intervju: Dr. Kanyongolo ved Law Department, Chancellors College, 13.juni 2002, Zomba.

tilgjengelig ut over valg av parlament og regjering, kan illustreres med den svært lave deltakelsen ved lokalvalget i 2000. Kun 14 % av de stemmeberettigede stemte ved lokalvalget (Fozzard og Simwaka 2002:3), og ingen av de kvinnene jeg intervjuet hadde hørt om lokalvalget. Verken direktøren i Ministry og Gender eller kvinnekoordinatoren i Public Affairs Committee var forbauset over dette.¹²⁴ Sistnevnte fortalte at de ikke hadde klart å gjøre folk oppmerksomme på lokalvalget. I tillegg var MCP splittet og klarte ikke stille kandidater. Dette bidro til at interessen for valget forsvant mange steder.¹²⁵

Regjeringens manglende evne til å redusere fattigdommen settes av mange kvinner i direkte sammenheng med overgangen til demokrati, særlig i Kasungu. Dette henger også sammen med politikernes store valgløfter under valgkampene. Kvinnene fortalte om slike løfter, og om skuffelsen da lite ble realisert.¹²⁶ Stor grad av mistillit til politikerne er med på å undergrave demokratiets relevans. Når kvinnene i tillegg ikke føler de har noen sjanse til å påvirke politiske avgjørelser, er det lett å forstå at de stiller seg uforstående til demokratiets verdi. Vi har sett at kvinnene i stor grad har et instrumentelt syn på demokrati, selv om en del, særlig i Zomba, også setter pris på friheten de har fått etter 1994. Når da demokratiet ikke klarer å endre deres vanskelige livssituasjon, er det et åpent spørsmål hvor lenge de vil støtte opp om systemet. På bakgrunn av kvinnes forståelse av fattigdom er det forståelig at de er misfornøyde med demokratiet. Selv om det har vært fremskritt på noen områder er de områdene som kvinnene er mest opptatt av uendret eller forverret. For å kunne hevde at demokrati er bedre utrustet til fattigdomsbekjempelse enn andre styreformer, vil jeg si at man trenger et demokrati som er langt mer omfattende enn det kvinnene i Malawi opplever i dag. For å få frem de fattiges stemme, må de kunne delta. For å få kvinnene til å delta, er det helt nødvendig å gjøre noe med deres ressursbase og tilgang på basistjenester, samt å trekke dem med i beslutninger på landsby- og lokalnivå.

---

¹²⁴ Intervju: Dr. Shawa, Deputy Director for Gender Affairs, Ministry of Gender, 29.juli 2002, Lilongwe; Sophia Mthenda, Public Affairs Committee (PAC) og leder av Gender Network, 2.august 2002, Lilongwe.

¹²⁵ Intervju: Arild Skåra, NORAD, 20.mars 2003, Oslo.

¹²⁶ Jeg har selv ikke undersøkt spesifikke løfter, men ser på dette ut fra hva kvinnene fortalte meg.

Den typen demokrati man finner i Malawi i dag makter ikke bryte ned de strukturelle og kulturelle hindringene som gjør at kvinner, som utgjør en stor del av den fattige befolkningen, ikke klarer å påvirke. Dermed får man heller ikke effektiv fattigdomsbekjempelse. Fordeling av politisk makt er avgjørende for utvikling (Rudebeck 2001:87). I første omgang må man skape et demokrati der folk føler at de blir tatt på alvor og kan delta, et demokrati hvor det blir logisk å bruke de politiske kanalene for å oppnå innflytelse. For at dette skal skje må man også fokusere på en del rettigheter som er like viktig som sivile og politiske, som sosiale og økonomiske rettigheter.

En konstitusjonsforsker mente at konstitusjonen i Malawi både vektlegger demokratiet som et gode og som et instrument. I tillegg innholder den både liberale demokratiske rettigheter og konservative tradisjonelle rettigheter, noe som gjør at det ideologiske spennet er for stort. Konstitusjonen kan både misbrukes og brukes forskjellig i ulike settinger. Forskeren brukte følgende eksempel: Ovenfor internasjonale donorer vektlegges liberale politiske rettigheter, på landsbygda vektlegges instrumentelle sider, mens med de tradisjonelle autoritetene vektlegges tradisjon. Et slikt spenn skaper problemer. Man klarer ikke å gi folk det de ønsker og er forespeilet. Et annet eksempel gjaldt kvinnespørsmål. Hva hvis menn i Malawi ikke er klare til å gi opp sin dominans over kvinner, og dette bunner i tradisjon og kultur? Retten til å beholde sin kultur i et slikt tilfelle strider mot en annen del av konstitusjonen, som gir kvinner like rettigheter som menn. Tolkningsmulighetene gjør konstitusjonen lite konkret og nyttig å bruke, og derfor lite relevant.¹²⁷

Den politiske eliten i Malawi har, som vi har sett, liten tillit blant kvinnene jeg intervjuet. Også andre bekrefter dette synet på eliten som stort sett egoistisk og opptatt av å gjøre det best mulig for seg selv. En ansatt i en menneskerettighetsorganisasjon går så langt som til å hevde at regjeringen og politikerne tjener på at folk er fattige og ikke deltar, slik at de kan bruke pengene slik det passer dem uten at folk protesterer.¹²⁸ Hun får følge av andre som også vektlegger landets elite egentlig er

---

¹²⁷ Intervju: Dr.Kanyongolo ved Law Department, Chancellors College, 13.juni 2002, Zomba.

¹²⁸ Intervju: Anonym, ansatt i en NGO.

tilfreds med situasjonen¹²⁹, at politikerne ikke vil ha deltakelse fra de fattige¹³⁰ og at former for direkte demokrati eller mer deltakelse er uaktuelt.¹³¹ Vanlige folk opplever ikke demokratiet som reelt, men irrelevant. Det ser ut som at demokratiet i Malawi formelt er tilstede, men at det ikke er substansielt. Dermed er det heller ikke i stand til å gjøre noe med fattigdommen. Dette er langt på vei det Ake (2000) mener er problemet med et minimalistisk eller liberalt demokratiet i Afrika. I følge ham tjener eliten på dette systemet, slik sitatene ovenfor illustrerer.

Det er vanskelig for folk å skille mellom de politiske partiene, ut over deres regionale tilhengerbase. Englund (2002:12) mener at alle de politiske partiene er tilhengere av liberalisme, både politisk og økonomisk, og at det finnes lite forskjeller i verdier og mål hos dem. Phiri (2000:68) sier at de malawiske partiene vanskelig kan plasseres ideologisk, og at dette fører til at de som skal stemme tyr til andre kriterier isteden. Regionalisme og etniske betraktninger blir retningsgivende ved valg. En MCP-politiker fortalte meg at forskjellen lå i at UDF var mer rettet mot handel enn MCP og AFORD, som var mer rettet mot jordbruk. Ut over dette nevnte han ingen politiske forskjeller mellom dem, selv om jeg spurte spesielt om dette. Han sa også at når det gjaldt kvinners rettigheter var partiene like, og at de samme endringene hadde kommet hvis MCP vant det første demokratiske valget.¹³² Fozzard og Simwaka (2002:3) mener at det er visse ideologiske forskjeller og at disse viste seg ved valget i 1999. I følge dem er UDF noe mer liberale, mens AFORD legger mer vekt på arbeiderrettigheter og MCP er noe mer konservative. Det er likevel ikke rart at de fattige kvinnene ikke forstår forskjellen mellom partiene, mer utdannede fortalte meg at de fant det like vanskelig å velge.¹³³ Det har også vært avtaler og koalisjoner mellom partier og politikere som vanskelig kunne forutses av velgerne, noe som forvirrer. Englund (2002:12) kaller dette "the culture of chameleon politics".

---

¹²⁹ Intervju: Anonym, ansatt i en NGO.

¹³⁰ Intervju: Anonym, leder i en NGO.

¹³¹ Intervju: Anonym, ansatt ved et universitet.

¹³² Intervju: Mr. Chipilingu, parlamentsmedlem for MCP i East-Kasungu, 15.juli 2002, Kasungu.

¹³³ Intervju: Chikosa Banda, Law Department, Chancellors College, 14.juni 2002, Zomba; Dr. Stanley Khaila ved Bunda College of Agriculture, 11.juni 2002, Bunda.

Valgsystemet med flertallsvalg i enmannskretser representerer muligens også et problem i et land der det antas at patron-klient forhold er viktig. I dette politiske systemet er det kun en vinner i hver valgkrets. I tillegg er det medlemmene av det vinnende partiet som får størst mulighet til å styre ressursene. Jeg ble fortalt av flere at presidenten har uttalt at hvis man vil ha utvikling i sitt område, må man stemme på han.¹³⁴ Chinsinga (2002:36) sier at de ulike komiteene i Poverty Allivation Programme (PAP), som har vært regjeringens arbeidsredskap for å bekjempe fattigdommen, favoriserer UDF medlemmer. Hvis man ser dette i patron-klient perspektiv, skyldes dette at presidenten må oppfylle løftene til sine klienter først, ikke de andre. Et slikt neo-patrimonialt politisk system er med på å øke faren for regionalisering, da det blir rasjonelt å stemme på en som kommer fra sitt område uansett hvilket parti eller politikk den personen er tilhenger av. PAP ressurser kan gjøre det enklere for politikere å opprettholde, og også utvide, patron-klient forhold (ibid.).

Kvinnene opplevde at parlamentsmedlemmene ikke var lydhøre overfor deres behov. Mange la vekt på at de ikke hadde noen stemme. Direktøren i Ministry of gender var enig i dette og sa at "*the women have no voice, and nobody listens to them*".¹³⁵ En representant fra en menneskerettighetsorganisasjon mente at NGOer og det sivile samfunn heller ikke klarte å representere de fattige kvinnene på landsbygda.¹³⁶ En del kvinner i Kasungu mente til og med at det var lettere å nå frem med sine meninger under Banda. Dette er med på å undergrave tilliten til demokratiet og gjøre det irrelevant for dem. Parlamentsmedlemmet her hevdet at han hadde god kontakt med sitt folk. Dette er imidlertid ikke kvinnes inntrykk. Noe av dette kan forklares med at når Chipilingu snakker om "folk", er det landsbyhøvdingen og de som oppsøker han som han referer til. Vi har allerede sett at kvinnene verken har innflytelse over landsbyhøvdingen eller føler at de er i stand til å påvirke sitt

---

¹³⁴ Intervju: Mwakasungura og Nkuma, ved Centre for Human Rights and Rehabilitation, 2.juli 2002, Lilongwe; Kanyama-Phiri, director of Malawi Human Rights Commission og rektor ved Bunda College of Agriculture, 3.juli 2002, Bunda.

¹³⁵ Intervju: Dr. Shawa, Deputy Director for Gender Affairs, Ministry of gender, 29.juli 2002, Lilongwe.

¹³⁶ Intervju: Mwalubunju, direktør ved Centre for Human Rights and Rehabilitation, 31.juli 2002, Lilongwe.

parlamentsmedlem direkte. Dermed er det et sprik i oppfatningen av hva kontakt er og hvem ”folk” er.

Skal man få demokratiet til å bli relevant, må man altså få kvinnene til å delta. En mulig vei å gå er organer på lokalnivå som er tilgjengelige for kvinnene. Slik kan demokratisk kompetanse bygges opp fra grasrotnivå. Et demokrati som fungerer nedenfra, vil være bedre egnet til å redusere fattigdommen også. Her kan de fattige faktisk være med og ta beslutninger som er bra for fattige og de kan presse på oppover for flere endringer. Kvinnene som var med i en eller annen form for organisasjon, mente alle at de kunne ha innflytelse der.

Kan man bygge på det tradisjonelle systemet, for å få et genuint afrikansk lokaldemokrati? Parlamentsmedlemmet i Kasungu mente det tradisjonelle systemet fungerte bra. En fordel var at det er så mange landsbyhøvdinger at det er umulig å kjøpe alle, noe som hindrer korrupsjon. Han sa at TA kan kjøpes, men ikke alle landsbyhøvdingene. Dermed kan landsbyhøvdingene tale folkets sak. Det hører med her at han mener landsbyhøvdingene har god kontakt med sine innbyggere og kan representere dem. Mine funn tyder imidlertid på at kvinnene ikke nødvendigvis føler seg representert, og at de har liten mulighet, i hvert fall formelt, til å påvirke. En ansatt ved et menneskerettighetssenter mener det tradisjonelle systemet er det eneste som kan fungere på lokalnivå, men at det må brukes annerledes enn det gjør i dag.¹³⁷ Særlig må kvinner få innflytelse og delta aktivt. Også fra Ministry of Gender ble jeg fortalt at det er tradisjoner som bør oppmuntres for å få til økt deltakelse fra fattige.¹³⁸ Tradisjoner fra før kolonitiden, særlig på det sosiale plan er det verdt å ta vare på og bygge videre på. Dette kan være lokale komiteer, kollektive arbeidsløsninger og ulike råd.¹³⁹ Slike løsninger vil muligens øke deltakelsen og dermed også øke de fattiges innflytelse på egen hverdag, noe som kan føre til demokratisering nedenfra. Ved å utvide kvinnes rolle i det sivile samfunn, fagbevegelse, lokale kirkegrupper, komiteer og utviklingsprosjekter, kan man oppnå en demokratisering som inkluderer

¹³⁷ Intervju: Emma Kadiya ved Human Rights Resource Centre, 4.juli 2002, Lilongwe.

¹³⁸ Intervju: Dr. Shawa, Deputy Director for Gender Affairs, Ministry of gender, 29.juli 2002, Lilongwe.

¹³⁹ Intervju: Undule Mwakasungura og Martin Nkuna ved Centre for Human Rights and Rehabilitation 2.juli 2002, Lilongwe.

andre sfærer enn kun den politiske. Da kan man få et demokrati relevant for kvinnene på landsbygda i Malawi. Dette vil imidlertid ikke skje uten å utfordre de lokale maktstrukturene som er med på å hindre kvinners deltakelse.

7.3 Oppsummering

Kvinnenes vurderinger av de endringer i fattigdom som har funnet sted tyder på at de ikke har fått oppfylt sine forventninger og at de derfor er skuffet over demokratiet. Når vi har sett at mange har et instrumentelt syn på demokrati, til tross for at de også verdsatte ytringsfrihet spesielt høyt, blir det forståelig. For at demokratiet skal være bedre egnet til å redusere fattigdom enn andre regimer, må de fattige delta, gjøre krav på sine rettigheter og formulere behov og løsningsforlag som igjen gjennomføres politisk. Jeg har nå gjennomgått noen av de hindringene som gjør at dette ikke fungerer i praksis i Malawi, med utgangspunkt i det kvinnene har fortalt meg. Først redegjorde jeg for strukturelle og kulturelle hindringer, for deretter å se på hindringer i det politiske liv i Malawi og i den type demokrati man har i landet. Problemene jeg har drøftet i den siste delen, gjør at demokratiet i Malawi ikke er i stand til å bryte ned de strukturelle og kulturelle hindringene. Dermed får vi ikke den deltakelsen og formuleringen av behov som er nødvendig for at demokratiet skal redusere fattigdom. Hadde demokratiet som ble innført i Malawi maktet å bryte ned disse strukturene, hadde mulighetene for politikk som kommer de fattige til gode vært større. Da må demokratiet være maksimalistisk og substansielt slik kvinnene ønsker det, ikke minimalistisk eller snevert liberalt.

8. Konklusjon

Det afrikanske kontinentet har opplevd store politiske endringer de siste 15 årene. Demokratiske reformer og flerpartivalg sto på dagsorden fra slutten av den kalde krigen. Presset om endring kom både utenfra og innenfra. Donorer og internasjonale finansinstitusjoner ønsket flerpartivalg, ”good governance” og respekt for menneskerettighetene. Innenfra kom presset om politisk og økonomisk endring. De ulike aktørene vektla både demokratiets iboende verdi og dets instrumentelle verdi. Det var stor optimisme i de afrikanske landene om at demokratiseringen ville føre til en bedre fordeling av ressurser og en effektiv fattigdomsbekjempelse.

I oppgaven har jeg undersøkt kvinnes holdning til og opplevelse av demokratiet og dets evne til å bekjempe fattigdom. Jeg har undersøkt om innføringen av demokrati i Malawi har ført til mindre fattigdom, slik de fattige kvinnene oppfatter den selv. Jeg fokuserte på kvinnelede husholdninger på landsbygda i Zomba og Kasungu. Det er kvinnes egne meninger og fortellinger som står i fokus, og som har dannet grunnlaget for min analyse. Konklusjonene må derfor sees i den sammenheng.

For å kunne besvare problemstillingen valgte jeg å gjøre en casestudie. Jeg utførte kvalitative intervjuer i to distrikter i Malawi. Dette valget skyldtes den svært regionaliserte politiske lojaliteten, der det nåværende regjeringspartiet dominerer i sør (Zomba) og Bandas tidligere parti MCP dominerer i sentralregionen (Kasungu).

Fattigdom

Min første utfordring var å undersøke hvordan kvinnene ser på fattigdom i den konteksten de lever i på landsbygda i Malawi. Kvinnene definerte fattigdom både i absolutt forstand og i relativ forstand. De definerte fattigdom i absolutt forstand ved å vektlegge manglende basisbehov, som matvaresikkerhet, klær, hus, helsetjenester og utdanning. Kvinnene var særlig opptatt av de vanskelige forholdene i jordbruket. Samtlige kvinner var opptatt av mangel på input og gjødsel, som gjør avlingene små og matvaresikkerheten liten. På den annen side definerte de fattigdom i relativ

forstand, når de sammenlignet seg med andre grupper i samfunnet; andre landsbyer, folk i byene og politikerne. Samtidig var de opptatt av sårbarhet og usikkerhet knyttet til sin livssituasjon og fremtidsutsikter, og mente de ble ekskludert fra viktige økonomiske områder fordi de var kvinner. Dette er såkalt deltakende aspekter ved fattigdom. På de fleste områder var kvinnene i Zomba og Kasungu enige. Det eneste punktet kvinnene ikke var enige om når det gjaldt fattigdom, var hvorvidt man skulle inkludere ufrihet i fattigdomsbegrepet. Ingen av kvinnene tok opp dette selv, men på direkte spørsmål om dette fra meg var kvinnene i Zomba mer tilbøyelige enn kvinnene i Kasungu til å ville inkludere det. Dette kan forstås ut fra deres ulike politiske lojalitet og opplevelse av Bandas regime.

Demokrati

Hva forstår kvinnene med begrepet demokrati? Jeg undersøkte om kvinnene vurderte demokrati som et gode i seg selv eller som et instrument til godt utkomme. Jeg fant ut at kvinnene satte pris på sine sivile og politiske rettigheter, særlig ytringsfrihet, men at demokrati for dem handlet mest om en mer rettferdig fordeling av godene, redusert fattigdom og økte muligheter til å leve det livet de ønsker. For å oppnå dette var det særlig retten til mat og retten til å eie jord som kvinnene var opptatt av. De mente dette var del av det de kalte demokrati. Disse rettighetene, samt helsetjeneste og utdanning, var nødvendige for at de skulle klare å ta del også politisk, i følge dem selv. Det var ingen forskjeller mellom Zomba og Kasungu her. Imidlertid var det en interessant forskjell i deres syn på ytringsfrihet. Flere kvinner i Kasungu mente nemlig at det var ytringsfrihet før 1994, ikke i dag. Dette forklarte de med at det tidligere var noen som hørte på dem, men det var det ikke i dag. Det interessante med dette er at kvinnene føler at ikke noen hører på dem eller er opptatt av deres hverdag. Demokratiske reformer til tross, kvinnene er fortsatt uten ”en stemme”. Dette er kvinnene i Zomba enige i, og uttrykker stor forakt for politikerne og demokratiets mulighet til å redusere fattigdommen. Dette henger også sammen med at kvinnene fortalte om store forventninger til at demokratiet skulle være i stand til å redusere fattigdommen, men at de fortsatt opplever at de er fattige og marginaliserte.

Hovedargumentet for at demokrati skal være bedre på fattigdomsbekjempelse enn andre regimer, er at de fattige gjennom sine politiske og sivile rettigheter skal være i stand til å formulere behov og kreve sine rettigheter. Dette skal legge press på regjeringen for politikk som kommer de fattige til gode, gitt at de er en relativt stor gruppe. Jeg undersøkte derfor i hvilken grad kvinnene deltok i demokratiske beslutningsprosesser. Det viste seg i min studie at kvinnene ikke følte seg i stand til å utøve dette presset på regjeringen og påvirke politiske avgjørelser, til tross for at nesten samtlige stemte ved valgene i 1994 og 1999 og til tross for at fattige kvinner er en stor gruppe i Malawi. Mine funn viser også at kvinnene i liten grad deltok i aktiviteter tilknyttet politiske partier eller organisasjoner. De som var med i organisasjoner følte imidlertid at de kunne påvirke avgjørelser, i motsetning til de fleste som var med i et politisk parti. Det kan derfor se ut som at økende bruk av kooperativer og lokale organisasjoner kan gi kvinner mer innflytelse i lokalmiljøet, gitt at de er i stand til å finne overskudd og ressurser til å delta. Slik situasjonen er i dag har kvinner, i følge mine kvinner, ingen formell mulighet til å påvirke avgjørelser som tas i landsbyen av landsbyhøvdingen.

Kvinnene mente at deres fattigdom var den samme som før eller forverret siden innføringen av demokrati. Mange av dem, spesielt i Kasungu, la skylden på selve styreformen. Ulikheten mellom Zomba og Kasungu var her tydelig. Kvinnene i Zomba uttalte mye mer støtte til demokratiet enn kvinnene i Kasungu. Dette henger trolig sammen med deres politiske lojalitet. Dette var forventet, og en av grunnene til at jeg ikke kun valgte ett distrikt. Jeg var redd for at denne lojaliteten særlig ville gi seg utslag på spørsmål om endringer siden 1994.

Endringer i fattigdom siden 1994

Jeg tok utgangspunkt i kvinnenenes definisjoner på fattigdom når jeg spurte om endringer siden 1994. I tillegg tok jeg opp de indikatorene jeg selv hadde valgt.

Det viste seg at kvinnene i Zomba var svært nøkterne i sin fremstilling av endringer i fattigdommen siden 1994, på tross av sin uttalte støtte til den sittende regjeringen. Kvinnene i Kasungu var også relativt nyanserte på denne delen, selv om de fleste her

var svært negative til regjeringen. Det kom for eksempel til uttrykk når de roste regjeringen for rett til gratis grunnskole. Derfor tror jeg de ga et noenlunde reelt bilde av de faktiske endringer, eller snarere mangel på endringer, og som stemmer med virkeligheten for kvinneledede husholdninger. Enkelte positive endringer har funnet sted, når det gjelder utdanning og tilgangen på rent vann. Rent vann var imidlertid ikke viktig for kvinnene, men var en av de indikatorene jeg hadde valgt. Når det gjeldt utdannelse var de også svært opptatt av den dårlige kvaliteten og det faktum at det fortsatt ikke var helt gratis. Det var videre stor enighet blant kvinnene om at matvaresikkerheten er den samme eller forverret, at helsesituasjonen er den samme og at klær og utstyr til huset er vanskeligere å få tak i på grunn av manglende inntekter. De fleste mente de var mer sårbare i dag, sammenlignet med tidligere. I tillegg har kriminaliteten økt. Både i Zomba og Kasungu var de enige om at kvinnens stilling i landsbyene var forverret eller uendret.

Mulige årsaker til manglende fattigdomsreduksjon

Hva er så årsaken til at demokratiet ikke har maktet å redusere fattigdommen blant kvinnene? Jeg har argumentert for tre typer av forklaringer. Den første tar for seg strukturelle hindringer, som manglende utdannelse, kunnskap og økonomiske ressurser. Disse hindrer kvinnene fra å delta i særlig grad og gjør dem ute av stand til å kreve sine rettigheter og presse politikken i en retning som er til nytte for dem selv. De blir lite selvstendige og lette å manipulere for politikerne og andre maktpersoner i samfunnet. Som kvinner er de også i stor grad økonomisk avhengige av menn, og denne ulikheten på det økonomiske plan blir reproduisert som ulikhet på det politiske plan. Forholdet mellom kvinner og menn kan også forklares ut fra kulturelle trekk.

Den andre typen forklaringer på at demokratiet ikke har redusert fattigdommen slik kvinnene opplever det, er kulturelle hindringer. Mine informanter oppga at det er vanskelig for dem å påvirke egne liv, lokale og nasjonale beslutninger på grunn av tradisjoner som anser kvinnene som underordnet menn. Dette er med på å forsterke den økonomiske avhengigheten kvinnene opplever. Patron-klient forhold omtales ofte som kultur (eller ukultur), men henger også nøye sammen med begrensede

ressurser. Kvinner som er avhengige av menn vil lett kunne havne i slike forhold, og også miste sin selvstendighet og kontroll over beslutninger som følge av det.

Ut fra mine funn ser det ut som at det demokratiet man finner i Malawi i dag ikke har maktet å engasjere og øke deltakelsen blant fattige kvinner som leder husholdningen. I teoretiske termer kan vi si at demokratiet i Malawi er minimalistisk, muligens liberalt (i snever forstand). Det er ikke maksimalistisk, slik kvinnene jeg intervjuet ønsket det. I tillegg er det heller ikke substansielt; det hadde ikke så stor betydning i kvinnenenes hverdag at det føltes viktig for dem. Demokratiet i Malawi er i så måte et demokrati som ikke inkluderer de fattigste. Dermed kan heller ikke de fattige utforme behov og foreslå løsninger tilpasset deres hverdag, som er kjerneargumentet for at demokrati skal være bedre egnet til å bekjempe fattigdom enn andre styreformers. Det demokratiske systemet har heller ikke klart å heve levestandarden blant de fattige kvinnene. Når vi vet at kvinnene i stor grad verdsetter demokratiets instrumentelle verdi, er det ikke vanskelig å forstå deres misnøye med demokratiet. Dagens demokrati i Malawi føles altså ikke relevant i kvinnenenes daglige kamp for å overleve eller for fremtiden til barna deres.

Nettopp her ligger utfordringen for demokratiet i Malawi, og også generelt i Afrika. Skal det makte å bekjempe fattigdom, ved at de fattige deltar aktivt, bør demokratiet utformes på en slik måte at det blir relevant. En vei å gå kan være via et styrket lokaldemokrati, mer bruk av kooperativer, ulike sammenslutninger på lokalnivå og en demokratisering av det tradisjonelle systemet. For å få til dette må den økonomiske sfæren demokratiseres, slik at sårbare grupper som kvinner får like muligheter som menn og kan bli økonomisk uavhengige. Dermed kan man overvinne de strukturelle og kulturelle hindringene som jeg har vært inne på tidligere.

I denne oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i kvinnenenes egne historier, og kommet med mulige forklaringer på demokratiets manglende evne til å redusere fattigdommen ut fra det de har fortalt meg. I tillegg til mine funn finnes det også andre årsaker, på andre nivå enn det jeg har undersøkt, som spiller en viktig rolle. Her vil jeg spesielt nevne HIV/AIDS problematikken, miljøforringelse, klimaendringer, strukturtilpasningsprogram og økonomisk liberalisering og internasjonale faktorer,

som for eksempel synkende råvarepriser. Dette er variabler som også kan forklare manglende reduksjon i fattigdom. Malawi kunne imidlertid vært bedre i stand til å takle disse problemene hvis demokratiet hadde fungert på en slik måte at den fattige befolkningen tok aktivt del i politikkutforming. Dette er utfordringen for det malawiske demokratiet i dag.

Kildeliste

- Abuom, A. (1995): Gender balance for a sustainable democracy, i Melin, M. (red): *Democracy in Africa, on whose terms?*, Falun, Sverige: Forum Syd.
- Abrahamsen, R. (2000): *Disciplining Democracy*, London: Zed Books.
- Ahmed, M. & Nankani, G (2002): *Review of the Poverty Reduction Strategy Paper (PRSP) Approach: main findings*, International Development Association and International Monetary Fund <http://www.worldbank.org/poverty/strategies/review/findings.pdf>
- Ake, C. (1994): *Democratization of disempowerment in Africa*, Lagos: Malthouse Press LDT.
- Ake, C. (1996): *Democracy and development in Africa*, Washington DC: The Brooking Institution.
- Ake, C. (1996): *Is Africa democratizing?* Lagos: Malthouse Press LDT.
- Ake, C. (2000): *The feasibility of Democracy in Africa*, Senegal: CODESRIA
- Akeredoulo -Ake, D. (1996): Anglophone West Africa: poverty without research, kapittel 12 i Øyen, e., Miller, S.E & Samad, S.A (red.), *Poverty: a Global Review – Handbook on International Poverty Research*, Oslo: Scandinavian University Press.
- Al-Samarrai, S. & Zaman, H. (2002): *The Changing Distribution of Public Education Expenditure in Malawi*, World Bank. Africa Region Working Paper Series no. 29.
- Amadiume, I. (2000): Liberalismens døtre-afrikanske kvinner sakkar akterut, i Fellesrådet for Afrika (red): *Afrikanere om Afrika*, Oslo: Solidaritet Forlag.
- Andersen, I. (1990): *Valg af organisations-sociologiske metoder- et kombinasjonsperspektiv*, København: Samfundslitteratur.
- Andersen, S. (1999): *Case-studier og generalisering: Forskningsstrategi og design*, Bergen – Sandviken: Fagbokforlaget.
- Arnfred, S. (2001): Mainstreaming - mod strømmen? *Kvinner Sammen* 1/2001.
- Banik, D. (2001): *Corruption and the Implementation of Public Policy*, SUM Working Paper 2001.1.
- Beetham, D. (1999): *Democracy and Human Rights*, Great Britain: Polity Press.
- Berquist, Å. og Nyman, P. (1996): *Democracy - also for women? A study of women's possibility to participate in the political process and civil society organisations in Zambia*, Sverige: Uppsala University.
- Besendahl, K. (2001): *Women's Rights in Malawi*, Dept. for Ethnography & Social Anthropology, Denmark: University of Aarhus.
- Birdsall, N. og McGreevey, W. P. (1983): Women, poverty and development, i Buvinic, M, Lycette, M og McGreevey, W. (red): *Women and poverty in the third world*, Baltimore and London: The John Hopkins University Press.
- Bratton, M & Rotchild, D (1992): The institutional bases of governance in Africa, i Hyden, G & Bratton, M (red): *Governance and politics in Africa*, Colorado: Lynne Rienner.
- Bratton, M. & Mattes, R. (2001): How people view democracy: Africans`surprising universalism, *Journal of Democracy*, vol.12, no1.

- Bratton, M & Posner, D (1998): A first look at Second Elections in Africa, with illustrations from Zambia, i Joseph, R. (red) *State, Conflict and Democracy in Africa*, Boulder/London: Rienner.
- Brocklesby, M. A. & Holland, J. (1998): *Participatory Poverty Assessments and public services: key messages from the poor*, Swansea: Centre for Development Studies, University of Wales.
- Bøås, M & Dokken, K (2002): *Internasjonal politikk og utenrikspolitikk i Afrika sør for Sahara*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Chabal, P & Daloz, J.P (1999): *Africa works. Disorder as political instrument*. Bloomington: London and Indiana University Press.
- Chinsinga, B. (2002): The politics of poverty alleviation in Malawi: A critical review, kapittel 1 i Englund, H. (red.): *Democracy of Chameleons - Politics and culture in the new Malawi*, Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
- Craig, D. & Porter, D. (2003): Poverty Reduction Strategy Papers: A New Convergence, *World Development* vol. 31, no 1.
- Devereux, S. (1997): *Household Food Security in Malawi*, IDS Discussion Paper 362.
- Diamond, L. Linz, S. & Lipset, S.M. (1990): *Politics in developing countries: comparing experiences with democracy*, Boulder, Colo.: Rienner Publishers.
- Dzimhiri, L, Ngwore, S, & Ocharo, R (2000): *Multipartism and peoples participation*, Dar Es Saalam: Tema Publishers Company TD.
- Eggen, Ø. (2002): Landprofil Malawi, i Fellesrådet for Afrika (red): *Media i Afrika, Afrika i media*, Oslo: Solidaritet Forlag.
- Englund, H. (red.)(2002): *A Democracy of Chameleons - Politics and culture in the new Malawi*, Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
- Fozzard & Simwaka (2002): *How, when and why does poverty get budget priority? Poverty reduction strategy and public expenditure in Malawi*, London: ODI, Working Paper 166.
- Gordon, D og Spicker, P (red.)(1999): *The international glossary on poverty*, United Kingdom: Zed Books.
- Government of Malawi (1997): *The National Platform for Action: Follow up the 4th World Conference on Women*, Lilongwe.
- Government of Malawi (1999): *Malawi National Health Plans 1999-2004*, Ministry of health and population, Lilongwe.
- Government of Malawi (2000): *National Gender Policy*, Lilongwe.
- Government of Malawi (2001a): *Malawi Poverty Reduction Strategy Paper*, Lilongwe.
- Government of Malawi (2001b): *A relative profile of poverty in Malawi, 1998, a quantile-based poverty analysis of the Malawi Integrated Household Survey, 1997-98* av Poverty Monitoring System, Lilongwe.
- Grauers, A, Fisher, T og Odèn, B (1997): *Forendringer i landet der tystnad rådde*, Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
- Green, E. (2002): *Where have all the markets gone? Reflections on liberalisation of the agricultural market and its impact on the smallholder farmers. The case of Malawi*, Lund: Department of Economic History. Paper.
- Haug, R. & Rauan, E. (2002): Realising the right to food by integrating human rights thinking in poverty reduction strategies?, *Forum for Development Studies* vol.29, no 2.

-
- Hesselberg, J. (1998): *Spørreundersøkelse og intervju i utviklingsland- en guide for hovedfagsstudenter*, Oslo: Institutt for Samfunnsgeografi, Occasional Paper 25.
- Hydén, G. (1998): Demokratisering i tredje verden - en oversikt, kapittel 1 i Hydén, G. (red.): *Demokratisering i tredje verden*, Lund, Sverige: Studentlitteratur.
- Jenkins, R & Tsoka, M (2001): Institutionalising the PRSP approach in Malawi, kapittel 5 i Booth, D. (red): *PRSP Institutionalization study*, final report, for The Strategic Partnership with Africa.
- Kadzamira, E. & Rose, P. (2001): *Educational policy choice and policy practice in Malawi: Dilemmas and disjunctures*, IDS Working Paper 124.
- Kanyongolo, F. (1998): The Limits of Liberal Democratic Constitutionalism in Malawi, kapittel 16 i Phiri, K. M. & Ross, K. R (red): *Democratization in Malawi - a stocktaking*, Blantyre, Malawi: Kachere Series.
- Kaspin, D. (1995): The politics of ethnicity in Malawi's democratic transition, *The Journal of Modern African Studies*, Vol 33:4.
- Khaila, S W, Mvula P M & Kadzandira, J M (1999): *Consultations with the poor - country synthesis report Malawi*, for Verdensbanken, Zomba, Malawi: Centre for Social Research.
- Kirkeby, W. A (2001): *Engelsk ordbok*, Oslo: Forlaget eBok AS.
- Knausenberger, W. og Tobin, R. (1998): Dilemmas of Development: Burley tobacco, the environment and economic growth in Malawi, *Journal of Southern African Studies*, vol.24:2.
- Kvale, S. (1997): *Det kvalitative forskningsintervju*, Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Laakso, L. & Olukoshi, A. (1996): *Challenges to the nation-state in Africa*, Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
- Leftwich, A. (1995): Bringing politics back in: towards a model of the developmental state, *The Journal of Development Studies*, vol.31:3.
- Lipton, M. (1997): Editorial: Poverty-Are there holes in the consensus?, *World Development*, vol. 25, No.7.
- Luckham, Goetz og Kaldor m.fl (1998): *Democratic Institutions and politics in contexts of inequality, poverty and conflict - a conceptual framework*, IDS Working paper 104.
- Malawi Demographic and Health Survey (MDHS) (2000): *Malawi Demographic and Health Survey*, Zomba, Malawi og Calverton, Maryland, USA: National Statistical Office and ORC Macro.
- Malawi National Human Development Report (MHDR) (2001): *Poverty and Human development in Malawi*, Lilongwe, Malawi: UNDP.
- Mamdani, M. (1996): *Citizen and Subject*, Princeton: Princeton University Press.
- Mana, K. (1995): Democracy in Africa - a basic problem, i Melin, M. (red.): *Democracy in Africa, on whose terms?*, Falun, Sverige: Forum Syd
- May, J. (2001): An elusive consensus: Definitions, measurements and analysis of poverty, kapittel 2 i Grinspun, A. (red), *Choices for the poor - lessons from national poverty strategies*, UNDP.
- Mijinga, F. (1999): Malawi's Transition to Democracy, i O'Malley (red): *Southern Africa- the peoples voices – perspectives on democracy*, Cape Town: University of the Western Cape.
- Mikkelsen, B. (1995): *Methods for Development Work and Research*, London: Sage.

Mkandawire, T. (1999): Crises management and the making of "choiceless democracies", side 119 - 133 i Joseph, R. (red): *State, conflict and democracy in Africa*, Boulder/London: Rienner.

Molutsi, P. (2001): *State of Democracy: Trends from pilot Countries*, Stockholm: IDEA.

Moore, M. & Putzel, J. (1999): *Politics and Poverty: A Background Paper for the World Development Report 2000/1*.

Mtika, M. M. (2001): The AIDS epidemic in Malawi and its threat to household food security, *Human Organization*, vol.60 No 2.

Mueller-Glodde, U. (1998): *Qualitative Impact Monitoring of Poverty Alleviation Policies and Programmes in Malawi - an approach based in rapid rural appraisal in 12 Malawian villages*, Lilongwe, Malawi: Social Policy Advisory Services, German Technical Cooperation.

Mvula, P. & Kakhongwa, P. (1997): *Beyond inequalities- women in Malawi*, Zomba and Harare: UNIMA/SARDC.

Mwakasungula, A, Nkuna, M & Sichali, G. (2001): *Malawian women in politics: a study into the difficulties women face to get into elective political offices*, Lilongwe, Malawi: Centre for Human Rights and Rehabilitation.

Novak, M (1996): Concepts of poverty, kapittel 4 i Øyen, E, Miller, S.E & Samad, S.A (red), *Poverty: a Global Review – Handbook on International Poverty Research*, Oslo: Scandinavian University Press.

Nussbaum, M. (2000): *Women and human development: the capabilities approach*, Cambridge: Cambridge University Press.

Nzunda M.S & Ross, K.R (1995): *Church, law and political transition in Malawi 1992-1994*, Gweru, Zimbabwe: Mambo Press.

Olukoshi, A. (1998): The Democratic Debate in Africa – An Outline, part 1 i Kayizzi-Mugerwa, S., Olukoshi, A. & Wohlgemuth, L. (red.): *Towards a new partnership with Africa*, Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.

Orr, A. (2000): "Green gold"? Burley tobacco, smallholder agriculture, and poverty alleviation in Malawi, *World Development*, vol.28:2.

Ottaway, M. (2002): Promoting democracy – the next phase, i Melin, M. (red) *Democracy, Power and Partnership- implications for development cooperation*, Uppsala: Kollegiet for Utvecklingsstudier.

Phiri, D.D (1999): *Let us die for Africa: an African perspective on the life and death of John Chilembwe of Nyasaland*, Blantyre, Malawi: Central Africana.

Phiri, Kings M. (1998): Dr Banda's cultural legacy and its implications for a democratic Malawi, kapittel 7 i Phiri, K. M. & Ross, K. R (red): *Democratization in Malawi - a stocktaking*, Blantyre, Malawi: Kachere Series.

Phiri, K. M. (2000): Reflections on Party Ideologies and Programmes, i Ott, Phiri og Patel (red.): *Malawis second democratic elections: process, problems and prospects*, Blantyre, Malawi: Christian Literature Association in Malawi.

Phiri, K. M. & Ross, K. R (1998): *Democratization in Malawi - a stocktaking*. Blantyre, Malawi: Kachere Series.

Posner, D. (1995): Malawi's New Dawn, *Journal of Democracy*, 6.1.

Rai, S. (2000): *International Perspectives on Gender and Democratization*, Great Britain: Macmillan Press LTD.

Reigstad, I. B. (2002): *Fri til å velge? En studie av hvordan afrikanske samfunnsforskere utfordrer vestlig liberaldemokratidiskurs*, Oslo: Centre for Development and the Environment. Hovedoppgave.

Ribohn, U. (1999): *It's Malawi that's without dignity- contextualizing local manifestations of human rights*, Oslo: Universitetet. Hovedoppgave.

Ribohn, U. (2002): Human rights and the multiparty system have swallowed our traditions - Conceiving women and culture in the new Malawi, kapittel 9 i Englund, H. (red.): *A Democracy of Chameleons - Politics and culture in the new Malawi*, Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.

Rindefjall, T. (1998): Demokratidefinisjonens dilemma - small eller bred?, kapittel 2 i Hydén, Goran (red.): *Demokratisering i tredje varlden*, Lund, Sverige: Studentlitteratur.

Rudebeck, L. (2001): *On democracy's sustainability - transition in Guinea-Bissau*, Stockholm, Sverige: Sidastudies no. 4.

Sen, A. (1981): *Poverty and famines: an essay on entitlement and deprivation*, Oxford: Clarendon Press.

Sen, A. (1994): Freedom and needs: An argument for the primacy of political rights, *The New Republic*, vol. 210, no. 2-3.

Sen, A. (1999a): Democracy as a Universal Value, *Journal of Democracy*, vol. 10.3.

Sen, A. (1999b): *Development as freedom*, New York, Anchor House.

Skåra, A. (2003): *Desentralisation in Malawi – participation in local governance*, NORAD 18.02.03. Paper.

Smith, A. (1997): *Human rights and choice in poverty: Food insecurity, dependency, and human rights-based development aid for the third world rural poor*, Westport, Connecticut: Praeger.

Smith, J. (2001): *Spending on Safety Nets for the poor: How much, for how many?* World Bank, Working Paper Series no.11

Spring, A. (1995): *Agricultural Development and Gender Issues in Malawi*, Maryland: University Press of America.

Stambuli, K. (2002): *Long run food security implications of a top-down agricultural strategy in Malawi*, Surrey, United Kingdom: Surrey Institute for Global Economic Research.

Stokke, K. & Törnquist, O. (2001): *Forskningsprogram*, Oslo: Senter for Utvikling og Miljø. Paper.

Tandon, Y. (1995): Hvorfor har den vestlige liberaldemokratimodellen spilt fallitt i Afrika? i Ekløf, P. (red) *Demokrati i Afrika*, Fellesrådet for Afrika, Gazette Bok.

The National Economic Council, The Statistical Office og The International Food Policy Research Institute (2001): *The determinants of poverty in Malawi, 1998: an analysis of the Malawi Integrated Household Survey, 1997 - 98*.

Thompson, L. (2002): *Gender, democracy and development in South Africa in global perspective*. Paper presented at an international conference on "Consolidating New Democracies", Uppsala, Sweden: Uppsala University. Konferansepapir.

Toftkær Larney, K. (2001): *Malawi: En politisk og økonomisk oversigt*, Danmark: Danida, Udenrigsministeriet.

Tsoka, M. G. (2002): *Public opinion and the consolidation of democracy in Malawi*, Afrobarometer Paper no. 16.

-
- Townsend, P. (1993): Conceptualizing Poverty, kapittel 2 i *The International Analysis of Poverty*, New York: Harvester Wheatsheaf.
- Törnquist, O. (2001): Popular development and democracy, Oslo: Senter for Utvikling og Miljø. Paper.
- Tørres, L. (red.) (2000): *The smoking business. Tobacco tenants in Malawi*, Oslo: Fafo.
- Udsholt, L. (1996): Strukturtilpasningens utvikling og dens innvirkning på fattigdom i Afrika, i Fellesrådet for Afrika (red): *Gjeld, strukturtilpasning og konflikt*, Oslo: GazetteBok.
- UNAIDS (2000): *Epidemiological Fact Sheets*, Lilongwe: UNAIDS.
- UNDP (1995): *Human Development Report 1995*, New York & Oxford: Oxford University Press.
- UNDP (2000): *Human Development Report 2000*, New York & Oxford: Oxford University Press.
- UNDP (2001): *Human Development Report 2001: Making new technologies work for human development*, New York & Oxford: Oxford University Press.
- UNDP (2002): *Human Development Report 2002: Deepening democracy in a fragmented world*, New York & Oxford: Oxford University Press.
- UNDP Malawi (2001): *National Human Development Report*, Lilongwe.
- Van Dijk (2000): Secret worlds, democracy and election observation in Malawi, i Abbink og Hessling (red.): *Election observation and democratization in Africa*, Basingstoke: Macmillan.
- Varshney, A. (1999): *Democracy and poverty, paper for the conference on the World Development Report 2000*, Essex, England: Institute of Development Studies.
- Verdensbanken (1989): *Sub-Saharan Africa: From crisis to sustainable growth: a long term perspective study*, Washington DC: World Bank.
- Verdensbanken (2001): *Engendering Development, through gender equality in rights, resources and voice*, World Bank Policy Research Report.
- Whiteside, M. (2000): *Ganyu labour in Malawi and its implications for livelihood security interventions-an analysis of recent literature and implications for poverty alleviation*, Agren, Network Paper no.99.
- Wiseman, J. (1996): *The new struggle for democracy in Africa*, Aldershot: Avebury.
- Women's Voice: *Traditional practices/customs and their effects on women and children's rights*, Blantyre, Malawi.
- Wratten, E. (1995): Conceptualising Urban Poverty, *Environment and Urbanization* 7.
- Yin, R. (1994): *Case study research, design and methods*, USA: Sage Publications.
- Øyen, E. (1996): Poverty Research Rethought, kap.1 i Øyen, E., Miller S.M & Samad, S.A (red.), *Poverty: a Global Review – Handbook on International Poverty Research*, Oslo: Scandinavian University Press.